

**TRAKYA BÖLGESİNDE BUĞDAY,
AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİĞİN ÜRETİM VE
PAZARLAMA SORUNLARININ ANALİZİ**

Birol ERDEM

Doktora Tezi

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. M. Ömer AZABAĞAOĞLU

2012

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

TRAKYA BÖLGESİNDE BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİĞİN
ÜRETİM VE PAZARLAMA SORUNLARININ ANALİZİ

Birol ERDEM

TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: DOÇ.DR.M.ÖMER AZABAĞAOĞLU

TEKİRDAĞ-2012

Her hakkı saklıdır

Doç. Dr. M.Ömer AZABAĞAOĞLU danışmanlığında, Birol ERDEM tarafından hazırlanan bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Derman KÜÇÜKALTAN *İmza :*

Üye : Doç. Dr. M.Ömer AZABAĞAOĞLU *İmza :*

Üye : Doç. Dr. Okan GAYTANCIOĞLU *İmza :*

Üye : Doç. Dr. Fadul ÖNEMLİ *İmza :*

Üye : Yrd. Doç. Dr. Yasemin ORAMAN *İmza :*

Fen Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

Prof. Dr. Fatih KONUKCU

Enstitü Müdürü

ÖZET
Doktora Tezi

**TRAKYA BÖLGESİNDE BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE
ÇELTİĞİN ÜRETİM VE PAZARLAMA SORUNLARININ ANALİZİ**

Birol ERDEM

Namık Kemal Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi
Anabilim Dalı

DANIŞMAN: Doç. Dr. M.Ömer AZABAĞAOĞLU

Bu çalışmada Trakya bölgesinde yetiştirilen ve tüketilen önemli tarımsal ürünlerden olup ülke tarımı içerisinde yaşamsal ve ekonomik öneme sahip olan buğday, ayçiçeği ve çeltiğin bölge ve ülkedeki üretimi ile dış ticareti genel olarak incelenerek, pazarlama organizasyonları ve bu organizasyonda yaşanan sorunlar kapsamlı bir biçimde irdelenmiştir. Ayrıca bu üç üründe uygulanan üretim ve pazar politikaları da kapsamlı bir biçimde değerlendirilmiştir. Araştırmaya esas olan veriler;

- Trakya genelinde yapılan çeltik, ayçiçeği ve buğday tarımının boyutlarını ve özelliklerini ortaya çıkarabilmek için 240 üreticiden elde edilmiş,

- Trakya’da çeltik, ayçiçeği ve buğday tarımı sonunda elde edilen ürünlerin kimler tarafından satın alınıp, işlendiği ve pazarlandığını tespit edebilmek için çeltik, yağ ve un fabrikalarından ve ilgili kuruluşlardan elde edilmiştir.

Araştırmada, Türkiye’de ayçiçeği, buğday ve çeltikte uygulanan mevcut tarım politikaları incelenmiş, yorumlanmış ve değerlendirilmiştir.

Saha araştırmasından elde edilen veriler üretici, ve sanayici düzeyinde çeşitli kalitatif ve kantitatif analizlere tabi tutularak yorumlanmıştır. Tüm saha çalışmalarından elde edilen bulgulara ve izlenimlere göre Türkiye ayçiçeği, buğday ve çeltik üretiminde uygulanan yanlış politikalar sonucu maalesef ithalat bağımlısı olmuş ve bunun sonucunda tarım ürünlerinde ithalatçı ülkeler arasına girmiştir. Daha akılcı ve tutarlı politikalar izlendiğinde Türkiye tüm kendine yeterli bir ülke olabilir.

Tarımsal ürünler stratejik olup Dünya piyasalarında Türkiye’nin gelir sağlayacağı avantajlı bir üretim alanıdır. Bu nedenle tarımsal üretim akılcı ve tutarlı politikalarla desteklenmelidir. Ancak bu destekleme hazineye büyük yükler getirici olmamalı, siyasi baskılar sonucu oluşan yüksek fiyatlar yerine Dünya fiyatlarını dikkate alan, gıda ürünlerinde kendine yeterli olacak şekilde, daha çok yapısal ve sosyal politikalara ağırlık verecek şekilde olmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Çeltik, buğday, ayçiçeği, Trakya Bölgesi, Türkiye

2012, 127 sayfa

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

THE ANALYSIS OF PRODUCTION AND MARKETING PROBLEMS OF WHEAT, SUNFLOWER AND RICE IN THRACE REGION

Birol ERDEM

Namık Kemal University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Main Science Division of Agricultural Economy

Supervisors: Doç. Dr. M.Ömer AZABAĞAOĞLU

The aim of this study is to investigate the production and the foreign trade of wheat, rice and sunflower which are grown in Thrace Region. These are highly important for the country's economy and among the most widely consumed agricultural products. Moreover, marketing organizations of those products and the problems in these organizations are studied in detail. Besides, production and market strategies applied in these three products are comprehensively evaluated. The data on which this study is based is gained from;

-240 producers in order to determine the features and dimensions of the wheat, rice and sunflower agriculture in Thrace Region.

-The rice, oil and flour factories and foundations in order to determine by whom the harvested crops are bought, how they are processed and being marketed

In the study, the current policies applied in sunflower, rice and wheat production in Turkey is analysed, interpreted and evaluated.

The data gained from the field research are interpreted by qualitative and quantitative analysis in terms of producers and industrialists. According to the data obtained from the all field researches Turkey has become addicted to the importation and it is among the importer countries of wheat, rice and sunflower due to the wrong policies in the production of these crops. If more rational and consistent policies are followed Turkey may be a completely self-sufficient country.

Agricultural products are a strategic and advantageous field of production by which Turkey can provide a source of income in the World market. For this reason agricultural production should be supported by reasonable and consistent policies. However, this support should not overload the public purse. The prices should be according to the World averages instead of the high prices which were formed by political pressures. Furthermore, they should be self-sufficient especially for food products and focus on the constructive and social policies.

Keywords: Rice, wheat, sunflower, Thrace Region, Turkey

2012, 127 pages

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	İii
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	Vi
1.GİRİŞ.....	1
2.LİTERATÜR ÖZETLERİ.....	3
2.1.Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar.....	3
2.2.Yurtdışında Yapılan Çalışmalar.....	5
3.MATERYAL VE YÖNTEM.....	7
3.1.Materyal.....	7
3.2.Yöntem.....	7
3.2.1.Örnekleme ve Veri Toplama Yöntemleri.....	7
3.2.1.1.Üreticilerin Seçiminde Uygulanan Yöntemler.....	7
3.2.1.2.Sanayicilerin Seçiminde Uygulanan Yöntemler.....	8
3.2.2.Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem.....	9
3.2.2.1.Üreticilerden Elde Edilen Bulguların Analizinde Uygulanan Yöntem.....	9
3.2.2.2.Fabrikalardan Elde Edilen Bulguların Analizinde Uygulanan Yöntem.....	9
3.2.2.3.Hipotez Testleri ve Kruskal Wallis Testi.....	10
4.DÜNYA BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİK DURUMU.....	12
4.1.Dünya Buğday Üretimi.....	12
4.2.Dünya Buğday Tüketimi.....	15
4.3.Dünya Ayçiçeği Üretimi.....	19
4.4.Dünya Ayçiçeği Tüketimi.....	23
4.5.Dünya Çeltik Üretimi.....	23
4.6.Dünya Pirinç Tüketimi.....	26
5.TÜRKİYE BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİK DURUMU.....	29
5.1.Türkiye Buğday Üretimi.....	29
5.1.1.Ekiliş.....	34
5.1.2.Üretim.....	34
5.1.3.Verim.....	36
5.2.Türkiye Buğday Tüketimi.....	37
5.3.Türkiye Ayçiçeği Üretimi.....	40

5.4.Türkiye Ayçiçeği Tüketimi.....	44
5.5.Türkiye Çeltik Üretimi.....	47
5.6.Türkiye Pirinç Tüketimi.....	51
6.TRAKYA BÖLGESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ İLE BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİK DURUMU.....	56
6.1.Trakya Bölgesinin Genel Özellikleri.....	56
6.1.1.Coğrafi Yapısı.....	56
6.1.2.İklimi.....	56
6.1.3.Nüfus Durumu ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri.....	57
6.1.3.1.Edirne İli.....	57
6.1.3.2.Kırklareli İli.....	58
6.1.3.3.Tekirdağ ili.....	59
6.1.4.Tarımsal İşletmeler ve Durumu.....	60
6.1.5.Trakya Bölgesinde Bulunan Sanayi İşletmeleri.....	60
6.1.5.1.Edirne İlinde Sanayileşme.....	61
6.1.5.2.Kırklareli İlinde Sanayileşme.....	62
6.1.5.3.Tekirdağ İlinde Sanayileşme.....	62
6.2.Trakya Bölgesi Buğday Üretimi.....	63
6.3.Trakya Bölgesi Ayçiçeği Üretimi.....	66
6.4.Trakya Bölgesi Çeltik Üretimi.....	68
7.BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİKTE UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI.....	72
7.1.Buğdayda Uygulanan Politikalar.....	72
7.2.Ayçiçeğinde Uygulanan Politikalar.....	73
7.2.1.Alan Bazlı Destekler.....	73
7.2.2.Havza Bazlı Destekler.....	73
7.2.3.Tarife Kontenjanı Uygulamaları.....	74
7.2.4.Dahilde İşleme Rejimi Uygulamaları.....	74
7.2.5.Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) Uygulamaları.....	75
7.2.6.Diğer Destekler.....	75
7.2.7.Ayçiçeğinde Uygulanan Politikaların Değerlendirilmesi.....	75
7.3.Çeltikte Uygulanan Politikalar.....	76
8.ARAŞTIRMA BULGULARI.....	79
8.1. Üreticilerden Elde Edilen Bulgular.....	79

8.1.1.Üreticilerle İlgili Demografik ve Tarımsal Bilgiler.....	79
8.1.1.1.Üreticilerin Eğitim Durumu.....	79
8.1.1.2.Üreticilerin Arazi Varlığı.....	80
8.1.2.Tarımsal Girdi Kullanımı.....	81
8.1.2.1.Tohumluk Kullanımı.....	81
8.1.2.2.Tohumluk Temin Edilen Yerler.....	82
8.1.2.3.Kimyasal Gübre Temin Edilen Yerler.....	82
8.1.2.4.Zirai İlaç Temin Edilen Yerler.....	83
8.1.2.5.Kredi Temini.....	83
8.1.3.Üreticilerin Tarımsal Pazarlamaya İlişkin Sorunları.....	83
8.2. Üretici Anketi Bulgularının Analizi.....	85
8.2.1.Üreticilerin Ekiliş ve Verim Bilgileri.....	85
8.2.2.Ürünlerin Maliyet Unsurları.....	85
8.2.3.Ürünlere Göre Karşılaşılan Problemlerin Analizi.....	87
8.2.4.Tarımsal Bilgi Temini.....	88
8.2.5.Üreticilerin Buğday, Ayçiçeği ve Çeltik Tarımı Memnuniyet Düzeyleri.....	89
8.2.6.Üreticilerden Elde Edilen Bulguların Analizi.....	90
8.3.Fabrika Sahipleri veya Yöneticilerinden Elde Edilen Bulgular.....	97
8.3.1.Mevcut Tesisler ve Kuruluş Yerleri.....	97
8.3.2.Kurulu ve Kullanılan Kapasiteler.....	97
8.3.2.1.Un Fabrikaları.....	97
8.3.2.2.Ayçiçek Yağı İşleme Tesisleri.....	100
8.3.2.3.Çeltik Fabrikaları.....	102
8.3.3.Fabrikaların Organizasyon Yapıları.....	103
8.3.3.1.Un Fabrikaları.....	103
8.3.3.2.Ayçiçek Yağı İşleme Tesisleri.....	104
8.3.3.3.Çeltik Fabrikaları.....	105
8.3.4.Firmalarla İlgili Genel Değerlendirme.....	105
8.4.Fabrika Sahip veya Yöneticilerinden Elde Edilen Bulguların Analizi.....	106
8.5.Fabrika Sahip veya Yöneticilerinden Elde Edilen Bulguların Hipotez Testi İle Analizi.....	115
9.SONUÇ VE ÖNERİLER.....	118
10.KAYNAKLAR.....	125

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 3.1. Araştırma Bölgesinde Yer Alan İllere Bağlı Köylerden Anket Uygulanacak Köylerin Seçimi.....	8
Çizelge 4.2. Dünya Buğday Ekilen Alanı, Üretimi ve Verimi.....	13
Çizelge 4.3. Dünya Buğday Üretimi ve Başlıca Üretici Ülkeler.....	14
Çizelge 4.4. Dünya Buğday Tüketimi ve Başlıca Tüketici Ülkeler.....	15
Çizelge 4.5. Dünya Buğday Durumu.....	16
Çizelge 4.6. Dünya Buğday İthalatı ve Başlıca İthalatçı Ülkeler.....	17
Çizelge 4.7. Dünya Buğday İhracatı ve Başlıca İhracatçı Ülkeler.....	18
Çizelge 4.8. Dünya Ayçiçek Tohumu Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu.....	21
Çizelge 4.9. Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Tohumu Üretimi.....	21
Çizelge 4.10. Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı Üretimi.....	22
Çizelge 4.11. Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı Tüketimi.....	23
Çizelge 4.12. Dünya Pirinç Üretimi.....	24
Çizelge 4.13. Dünya Pirinç İhracatı.....	25
Çizelge 4.14. Dünya Pirinç İthalatı.....	26
Çizelge 4.15. Bazı Ülkelerde Toplam Pirinç Tüketimi ve Kişi Başı Pirinç Tüketimi.....	27
Çizelge 5.16. Türkiye Tahıl Üretimi.....	32
Çizelge 5.17. TMO Buğday Alım Fiyatı.....	33
Çizelge 5.18. Buğdayın Yıllara Göre Ekiliş, Üretim ve Verimleri.....	35
Çizelge 5.19. 2008/2010 Yılları Arası Sertifikalı Buğday Tohumluğu Tedarik ve Dağıtım Durumu.....	37
Çizelge 5.20. Türkiye Buğday Tüketimi, Stok Değişimi ve Yeterlilik Derecesi.....	38
Çizelge 5.21. Türkiye'nin Buğday İthalatı ve İhracatı.....	39
Çizelge 5.22. Türkiye'nin Yağlık Ayçiçek Tohumu İthalat ve İhracatı.....	42
Çizelge 5.23. Türkiye Yağlık Ayçiçek Tohumu Ekim Alanı, Üretim ve Verimi.....	43
Çizelge 5.24. Türkiye Ayçiçek Yağı Üretimi.....	44
Çizelge 5.25. Türkiye Ayçiçeği Kırma Kapasitesi ve Ayçiçeği Yağı Tüketimi.....	45
Çizelge 5.26. Türkiye'nin Ayçiçek Yağı İthalat ve İhracatı.....	45
Çizelge 5.27. Türkiye Nüfus Artış Hızı ve Yağ Tüketimi Artış Hızının Karşılaştırılması....	46
Çizelge 5.28. 1990-2011 Yılları Arası Türkiye Çeltik Üretimindeki Gelişmeler.....	48
Çizelge 5.29. 1980-2010 Yılları Arası Pirinç ve Çeltik İthalatının Pirinç Karşılığı.....	49
Çizelge 5.30. Çeltik ve Pirinç Fiyatları.....	50
Çizelge 5.31. Türkiye'de Yıllara Göre Pirinç Arz ve Talebi.....	53

Çizelge 5.32. Yıllar İtibarı ile Türkiye Çeltik İhracat ve İthalat Miktarları.....	54
Çizelge 5.33. Türkiye Pirinç İthalat ve İhracatı.....	55
Çizelge 6.34. Trakya Bölgesi Buğday Üretimi.....	64
Çizelge 6.35. Türkiye ve Trakya Bölgesi Ayçiçeği Üretim Alanı, Verimi, Üretim Miktarı Ve Ortalama Fiyatı.....	66
Çizelge 6.36. Trakya Bölgesi Ayçiçeği Üretimi.....	67
Çizelge 6.37. Trakya Bölgesi Çeltik Üretimi.....	69
Çizelge 7.38. Yağlık Ayçiçeği Tohumu Prim Miktarları.....	74
Çizelge 7.39. Türkiye Çeltik Üretimindeki Gelişmeler.....	77
Çizelge 8.40. Üreticilerin Eğitim Durumları.....	79
Çizelge 8.41. Üreticilerin İşledikleri Arazi Genişlikleri.....	80
Çizelge 8.42. Girdi Temin Yerleri.....	81
Çizelge 8.43. Satış Yapılan Yerler.....	84
Çizelge 8.44. Üreticilerin Ürünlere Göre Ekim Alanları ve Verim Dağılımı.....	85
Çizelge 8.45. Ürünlerin Maliyet Unsurları.....	86
Çizelge 8.46. Buğday Tarımında Karşılaşılan Sorunlar.....	87
Çizelge 8.47. Ayçiçeği Üretiminde Karşılaşılan Sorunlar.....	87
Çizelge 8.48. Çeltik Üretiminde Karşılaşılan Sorunlar.....	88
Çizelge 8.49. Buğday, Ayçiçeği ve Çeltik Tarımında Yardım ve Bilgi Alınan Kişiler.....	88
Çizelge 8.50. Üreticilerin 10 Farklı Fikre Katılıp Katılmama Düzeyleri.....	89
Çizelge 8.51. Üreticilerden Elde Edilen Bulguların Analizi.....	90
Çizelge 8.52. Üreticilerden Elde Edilen Bulguların İllere Göre Analizi.....	92
Çizelge 8.53. Anova Testi.....	93
Çizelge 8.54. Varyansların Homojenliği Testi.....	94
Çizelge 8.55. Bağımsız Örnekler Testi.....	95
Çizelge 8.56. Çoklu Karşılaştırmalı Analiz.....	96
Çizelge 8.57. Trakya Bölgesi Un Fabrikaları.....	98
Çizelge 8.58. Trakya Bölgesi Ayçiçek Yağı İşleme Tesisleri.....	101
Çizelge 8.59. Trakya Bölgesi Çeltik Fabrikaları.....	102
Çizelge 8.60. Firmaların Mülkiyet Dağılımı.....	107
Çizelge 8.61. Firmaların Üretim Alanı Dağılımı.....	107
Çizelge 8.62. Firmaların İzlediği Stratejiler.....	107
Çizelge 8.63. Firmaların Hammadde Temini Bulguları.....	108
Çizelge 8.64. Firmaların Üretim Tipi ve Oranlarının Bulguları.....	108

Çizelge 8.65. Üretimde Dikkat Edilecek Kriterler.....	109
Çizelge 8.66. Üretimde Karşılaşılan Sorunlar.....	109
Çizelge 8.67. Firmaların Hammadde ve Yarımamul Temininde Ödeme Şekli.....	110
Çizelge 8.68. Firmaların Ürün Satımı Ödeme Şekli.....	110
Çizelge 8.69. Firmalarda Kullanılan Enerji.....	110
Çizelge 8.70. Firmalarda Fiyatlandırma.....	111
Çizelge 8.71. Firmaların Finansmanı.....	111
Çizelge 8.72. Firmaların Tutundurma Politikası	112
Çizelge 8.73. Firmalarda Kalifiye Pazarlama Eleman Varlığı.....	112
Çizelge 8.74. Firmalarda Araştırma-Geliştirme Faaliyeti Varlığı.....	112
Çizelge 8.75. Firmalarda Laboratuar Varlığı.....	113
Çizelge 8.76. Firmalarda Şube Ya da Temsilcilik Varlığı.....	113
Çizelge 8.77. Firmaların Tüketiciye Yönelik Pazar Araştırması.....	113
Çizelge 8.78. Dağıtım-Pazarlama Kanalları.....	114
Çizelge 8.79. Firmaların Kalite Uygulaması Varlığı.....	114
Çizelge 8.80. Firmalarda Ürünün Kalite Kontrolü.....	115
Çizelge 8.81. Üretim Alanı ile Kurulu Kapasite İlişkisi.....	115
Çizelge 8.82. Üretim Alanı ile Temin Edilen Hammadde Miktarı İlişkisi.....	116
Çizelge 8.83. Ürün Satımı Ödeme Şekli ile Fiyatlandırma İlişkisi.....	116
Çizelge 8.84. Finansman ile Firmanın İzlediği Stratejilerin İlişkisi.....	117
Çizelge 9.85. 2003-2011 Yılları Arasındaki Buğday ve Girdi Fiyatlarının Karşılaştırılması.....	119

1.GİRİŞ

Tarım sektörü, bünyesinde birçok yapısal ve ekonomik sorunlar barındırmasına rağmen ülke beslenmesine, gelir ve istihdama katkı sağlamaktadır. Bunun yanında sanayi sektörüne hammadde ihtiyacı karşılması, sanayiye sermaye aktarması ve ihracata doğrudan ve dolaylı olarak katkıda bulunması ile Türkiye ve Trakya Bölgesi ekonomisi açısından önemli sektörlerden birisidir.

Tarım sektörü, taşıdığı özellikler bakımından kendi içinde ve diğer sektörlerle doğrudan veya dolaylı bir ilişki içinde olması sebebiyle iş olanaklarını da bünyesinde taşımaktadır. Ayrıca tarım sektörü doğaya bağlı olduğu için yıldan yıla değişiklik göstermekte ve tercihlerin buna bağlı olarak değişmesi sebebiyle ürün deseni ve üretim yöntemleri değişmektedir.

Türkiye 1980'lere kadar tarımsal üretimde kendi kendine yeterli olan sayılı birkaç ülke arasında yer alırken, bugün kalkınma ekonomisindeki özelliğini büyük ölçüde kaybederek sanayi sektörünün mali desteğine muhtaç duruma gelmiştir. Genelde ekonomi içerisinde tarım 1920'li yıllarda GSMH'nin yaklaşık %45'ini kapsarken 2000 yılında %13,1 ve 2005 yılında %11,5'ini kapsamaktadır. 2009 yılında bu oran % 8,3'e gerilemiş, 2010 yılında ise %8,4 olarak gerçeklemiştir. Gayrisafi yurt içi hasıladaki payı düşmesine rağmen tarımsal üretim 2000 yılından beri artış göstermektedir. 2007 yılında kuraklığa bağlı olarak düşen üretilen ürün miktarı, 2008 başından itibaren tekrar artışa geçmiştir. 2008 yılında 73 milyar TL olan tarımsal üretim, 2009 yılında 79 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. 2010 yılı Mart ayı itibarıyla, Türkiye tarım sektörü 5,2 milyon kişiye istihdam sağlamıştır (TÜİK 2011).

Bu rakam Türkiye'deki toplam istihdamın yaklaşık olarak %24'üne karşılık gelmektedir. Tarımsal istihdam 2000 yılından 2010 yılının ilk çeyreğine kadar yaklaşık %33 oranında düşüş yaşamıştır. Bu dönemdeki üretim artışı göz önünde bulundurulduğunda, tarım sektöründeki verimliliğin artış gösterdiği görülmektedir. Tüm bu rakamlar Türkiye'nin halen önemli bir tarım ülkesi olduğunun önemli bir göstergesidir.

Türkiye'de toplam işlenen tarım alanı 39,1 milyon hektardır ve bunun 16,5 milyon hektarı ekili alandır. Bir tarım işletmesi tarafından kullanılan ortalama alan 61 dekadır (Anonim 2010). Türkiye'de alanı 5.000 dekardan fazla olan tarla sayısı sadece 57'dir. Kırsal alanda yaşayan nüfusun en başta gelen istihdam ve gelir kaynağı tarımdır. Ülke genelinde nüfusun yaklaşık %24'ü tarım sektöründe bulunurken, aktif iş gücünün de halen %35'i tarım sektöründe istihdam edilmektedir. Sanayi ve hizmetler sektöründe 1990'larla birlikte yaşanan

gelişmeye karşın tarım sektörü ekonomide önemli büyüklüklere sahip olmayı sürdürmekte ve Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişmesinde önemli işlevler üstlenmeye devam etmektedir.

Türkiye'de 1990'ların ikinci yarısından sonra yaşanan ekonomik, sosyal ve siyasi istikrarsızlıkların ve dış kaynaklı ekonomik politikaların yarattığı olumsuz sonuçtan, Türkiye tarımı içerisinde önemli bir yere sahip olan Trakya Bölgesi tarımı da aynı şekilde olumsuz olarak etkilenmiştir.

Trakya, hem önemli bir tarımsal potansiyele sahip olması hem de Avrupa'ya açılan bir kapı olması özelliğiyle Türkiye açısından önemli bir bölgedir. Toprak yapısı, coğrafi koşullar gibi nedenlerle tam bir tarım bölgesi olan ve insanların önemli bir bölümü tarımla uğraşan Trakya, tarımsal verimlilik, örgütlenme, mekanizasyon, gübre kullanımı vb. göstergeler açısından Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde değerlere sahiptir. Trakya'nın tarıma elverişli arazi miktarı 1.002.223 ha olup bunun 965.910 ha kısmı ekilmektedir. Bölgede en fazla ekimi yapılan ürünler, buğday, ayçiçeği ve çeltiktir. Ekimi yapılan ürünlerin dekar başına verimi Avrupa ortalamasına eşittir. Türkiye'de üretilen pirincin %55-60'ı, ayçiçeğinin %60-65'i, buğdayın %10-15'i Trakya Bölgesinde üretilmektedir.

Bu çalışmada Trakya bölgesinde yetiştirilen ve tüketilen önemli tarımsal ürünlerden olup ülke tarımı içerisinde yaşamsal ve ekonomik öneme sahip olan buğday, ayçiçeği ve çeltiğin bölge ve ülkedeki üretimi ile dış ticareti genel olarak incelenerek, pazarlama organizasyonları ve bu organizasyonda yaşanan sorunlar kapsamlı bir biçimde irdelenmiştir. Ayrıca bu üç üründe uygulanan üretim ve pazar politikaları da kapsamlı bir biçimde değerlendirilmiştir.

2. LİTERATÜR ÖZETLERİ

Bu araştırma için yapılan literatür taramasında çeltik, ayçiçeği ve buğdaydaki pazarlama sorunları ile ilgili olarak tarım ekonomisi ve özellikle tarımsal pazarlama konusunda yapılmış yurt içindeki araştırmalar sayıca çok azdır. Bu konularda genel olarak hazırlanmış ancak içeriğinde ekonomisi ve pazarlaması bulunan sınırlı sayıdaki eserler yurtiçinde ve yurtdışında yayınlanmasına ve yayın yılına göre aşağıda sıralanmıştır.

2.1 Yurtiçinde Yapılan Çalışmalar

Açıkgöz N (1980), adlı araştırmacı, daha çok kendisinin olmak üzere, birçok yazarın çeltik konusundaki araştırma ve görüşlerinin yer aldığı 16-21 Nisan 1979 tarihinde Ege Üniversitesi ve Tarım Bakanlığı tarafından ortaklaşa düzenlenen “Çeltik Araştırma Tekniği” adlı kursta yapılan konuşma ve makaleleri, 1980 yılında “Türkiye’de Çeltik Sorunları” isimli 140 sayfadan oluşan bir yayında derlemiştir. Bu eserde Türkiye’de çeltik tarımının teknik yönleri, gübreleme, sulama, hasat ve hasat sonu işlemler ile çeltik hastalık ve zararlılarına karşı yapılacak işlemler hakkında bilgiler bulunmaktadır. Ayrıca çalışmanın bir bölümü de Türkiye’de çeltik’te yapılan araştırma ve ıslah çalışmaları bulgularına ayrılmıştır.

İnan İ.H. ve arkadaşları tarafından (2002), yapılan “Türkiye Bitkisel Yağ Sektörünün Üretici, Sanayici ve Tüketici Düzeyinde Analizi ve Yağ Açıklarının Nedenlerinin Belirlenmesi” isimli çalışmada Türkiye bitkisel yağ piyasası kapsamlı bir biçimde üreticiden tüketiciye kadar incelenmiştir. Türkiye’nin yağlı tohumlu bitkilerde net ithalatçı bir konumda olmasının üretici gelirine bir katkı sağlamadığı tersine yağlı tohumlu bitkilerin tarımını yapan üreticilerin gelir yönünden buğday üreten üreticilere nazaran düşük bir gelir ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca yağ piyasasında bazı firmalarca yapılan dolumculuğun sektörde önemli bir pazarlama sorunu olduğu da vurgulanmıştır.

Azabağaoğlu ve arkadaşları (2003), tarafından yapılan “Tüketicilerin Bitkisel Sıvıyağ ve Margarin Satın Alma Davranışlarının Analizi” isimli çalışmada İstanbul’da yaşayan 600 tüketicinin bitkisel sıvı yağ ve margarin satın alma davranışları ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Çalışmada tüketicilerin yağlı tohumlu bitkilerin rafine edilmiş yağlarının ambalajlı bir biçimde nasıl satın alındığı, hangi perakendecilerden satın alındığı, ne kadar satın alındığı gibi sorulara verdiği yanıtlar analiz edilmiştir.

İnan ve arkadaşları (2003) tarafından yapılan “Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu” isimli çalışmada Türkiye’deki önemli tarım ürünlerindeki pazarlama organizasyonları incelenmiş ve ABD ve AB ülkeleri ile karşılaştırılmıştır. Türk tarımındaki

temel sorunun yapısal sorunlardan kaynaklandığı ve bu sorunların ürünlerin pazarlama organizasyonlarına da etki ettiği tespit edilmiştir. Özellikle buğday ve çeltikte TMO'nun olması ayçiçeğinde de Trakyabirliğin alıcı olması ve bu kurumlarında piyasaya müdahalede finansman yönünden güçlü olamamaları üretici gelirinin artmaması sonucunu doğurmaktadır.

Gaytancıoğlu ve arkadaşları (2004), tarafından yapılan “Türkiye’de Ayçiçeğinin Arz, Talep ve Dış Ticaretini Etkileyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi” isimli çalışmada bir yağlı tohumlu bitki olan ayçiçeğinin Türkiye genelindeki üretim yetersizliği ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Çalışmada ayçiçeği üretimini artırabilmek için uygulanan tarım politikalarının yetersizliği vurgulanarak ayçiçeği üretim projeksiyonu yapılmıştır. Bu üretim projeksiyonuna göre Türkiye'nin bu politikalar devam ettikçe gelecek yıllarda da net ithalatçı olacağı tespit edilmiştir.

Kızılaslan (2004), “Dünya’da ve Türkiye’de Buğday Üretimi ve Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması”, isimli çalışmasında bazı Dünya ülkelerinde buğday üretiminde uygulanan tarım politikalarını Türkiye’de buğdayda uygulanan politikalarla karşılaştırmıştır. Bu çalışmada Türkiye’de uygulanan politikaların 2000’li yıllara kadar popülizm içerdiğini, daha çok fiyat politikası uygulanarak buğdaya Pazar desteği verilerek üretimin yönlendirildiğini ifade etmiştir. Dünya ülkelerinden özellikle ABD’de ise buğdayın önemli bir ihracat ürünü olması nedeniyle üretiminin teşvik edildiği ve verimlilik esasına dayanan tarım politikalarının uygulandığı açıklanmıştır.

Gaytancıoğlu (2007) tarafından yapılan “Türkiye Pirinç Piyasasının Sorunları ve Türkiye Çeltik Üretim Potansiyelinin Belirlenmesi” isimli çalışmada, Türkiye’de ve Dünyada çeltik üretimi, ticareti ve uygulanan politikalara kapsamlı bir biçimde değinilmiştir. Bu çalışmanın bir bölümü Trakya bölgesindeki çeltik üretiminin pazarlanmasına ve üreticilerin sorunlarına ayrılmıştır. Bölgedeki çeltik üretiminde en önemli pazarlama sorunu olarak çeltik ithalatının hasad dönemi yapılması ve hasad edilen çeltiğin düşük fiyatlarla pazarlanmak zorunda kaldığı tespit edilmiştir.

Gaytancıoğlu ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan “Türkiye’de Buğdayda Uygulanan Tarım Politikalarının Üreticiler ve Tüketiciler Üzerinde Etkileri : Trakya Bölgesi Örneği,” isimli çalışmada Türkiye ve Trakya bölgesinde üretilen buğdayın pazarlama organizasyonuna ve pazarlama sorunlarına kapsamlı bir biçimde yer verilmiştir. Buğdayda en önemli pazarlama sorununun bölgedeki çeşit fazlalığının olduğu anlaşılmıştır. Bölgede 40’ın üzerinde buğday tohumluğu çeşidinin bulunmasının buğday alıcısı firmalar üzerinde olumsuz etkiler yaptığı dile getirilmiştir.

Şahin ve arkadaşları (2010) “Ayçiçeği Tarımında Verimlilik ve Destekleme Politikalarının Etkinliğinin Belirlenmesi” isimli bir çalışma yapmışlardır. Bu çalışmada Dünyada ve Türkiye’de genel ve özelde ayçiçeğinde uygulanan tarım politikaları kapsamlı bir biçimde incelenmiş, ayçiçeğinde fiyat oluşumu, ürün ve girdi fiyatlarındaki reel değişimler ve ayçiçeği-buğday fiyat pariteleri üzerinde ayrıntılı olarak durulmuştur. Çalışma Türkiye ayçiçeği üretiminin % 65’inin gerçekleştirildiği Trakya bölgesinde 25 ilçede 571 tarım işletmesinin sonuçlarına dayanarak anket yoluyla elde edilen bilgilerden oluşturulmuştur. Türkiye’de ayçiçeğinde uygulanan tarım politikalarının üretim ve verimlilik üzerindeki etkileri Cobb Douglas üretim fonksiyonu ile ekonomik analize tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda Türkiye’de uygulanan tarımsal politikalarda yağlı tohumlu bitkilerin öncelikli alan ilan edilerek desteklemeye tabi tutulması önerisi getirilmiştir.

2.2. Yurtdışında Yapılan Çalışmalar

Kobzev (2002) tarafından yayınlanan “Ukrayna İçin Buğday ve Ayçiçeğinde Bölgesel Tarım Ticaret Modeli” isimli çalışmada, Ukrayna’nın önemli bir tarımsal üretim potansiyeline sahip olduğu vurgulanarak tarım için verimli toprakları, elverişli iklim koşulları ile birlikte tarımsal arazi geniş bir alana sahip olduğu üzerinde durulmuştur. Ukrayna’nın sosyalist sistemin çökmesiyle birlikte dünya ekonomik sistemine katılmak için çabalar sarfettiği ve bunun sonucunda Dünya Ticaret Örgütü’ne üye olduğu ve bu üyeliğin tarımsal ticaret politikalarının serbestleştirilmesi sonucunu meydana getirdiği çalışmada ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu çalışmada Ukrayna’da ayçiçeği ve buğday’da uygulanan iç ve dış ticaret politikalarının üretici ve Devlet açısından etkileri GAMS modeli kullanılarak analiz edilmiştir. GAMS modelinde, sosyal refah analizi, istihdam ve yurt içi fiyatları, pazarlama maliyetlerinin etkileri, tüketici ve üretici refahları gibi kavramlar Ukrayna’da ayçiçeği ve buğday üretimi yapan şehirlerdeki fiyat esnekliklerinden yararlanılarak analiz edilmiştir.

Dorosh, P. ve Salam, A (2006) isimli araştırmacılar tarafından yayınlanan “Pakistan’da Buğday Piyasasında Fiyat İstikrarı : Politika Seçenekleri Üzerine Bir Analiz” isimli çalışmada kısmi denge analizinden yararlanılarak Pakistan’daki buğday piyasası analiz edilmiştir. Bu analizde yurtiçi buğday fiyatları, Dünya buğday fiyatları, yurtiçi buğday arzı, buğday talebi, enflasyon, kuraklık gibi değişkenlerin Pakistan buğday piyasasına yaptığı etkiler kalitatif ve kantitatif analize tabi tutulmuştur. Pakistan’daki yurtiçi fiyatlar, Dünya fiyatlarına göre daha yüksek olduğu için özel sektör buğday ithalatı yapmak istemekte, ancak Devlet çeşitli önlemlerle (gümrük vergisi, üretimi teşvik politikaları vb.) Pakistan buğday

üretimini artırmaya çalışmaktadır. Bu çalışmalarında da özellikle teşviklerle maliyetleri düşürerek üretimi artırmayı başarmıştır.

Forssell (2009) tarafından İsveç Lund üniversitesinde yapılan yüksek lisans tezi “Tayland’da Pirinç Fiyat Politikaları : Politika Yürütücüleri ve Son Gelişmeler” başlığıyla yayınlanmıştır. Bu çalışmada, Pareto etkin kaynak tahsisi yöntemi uygulanmıştır. Tayland’ın Dünyanın en önemli pirinç ihracatçısı ve en etkin üreticilerinden birisi olduğu vurgulanarak, Tayland’da pirinçte uygulanan tarım politikalarının her zaman ihracatı hedeflediğinin üzerinde durulmuştur. Ancak bazı yıllar bu politikanın olumsuz sonuçları da olmuştur. Örneğin 2.Dünya Savaşında, ihracat vergileri uygulanmıştır. Üretimde görülen azalmalar neticesinde pirinç politikaları değişikliğe uğramıştır. 1980’li yıllarda Tayland ihracat vergilerini kaldırılmıştır. Tayland’da pirinçte uygulanan temel politika pirince Pazar fiyatı desteği şeklindedir. Çeltik işleyici fabrikalara da işleme teşvikleri bulunmaktadır.

Ziolkowska, Jechlitschka, Kirschke (2009) isimli araştırmacılar tarafından yapılan “Ulusal Fiyat Politikalarının Küresel Buğday Piyasalarına Etkilerinin Nicel Değerlendirilmesi” isimli çalışmada iç piyasadaki fiyatların ve fiyatlara olan iç desteklerin tarımsal ürünlerin arz ve ihracatını bazen olumlu bazen de olumsuz yönde etkilediği analiz edilmiştir. Farklı fiyat politikaları, ulusal tarım piyasalarında farklı bir etkiye sahiptir. Bu dış ticaret politikalarını da etkileyebilir. Bu çalışmada, Cobb-Douglas piyasa modeli kullanılarak Buğday için dünya piyasa fiyatı ve üretici refahı, AB-27, Rusya ve ABD'nin ulusal fiyat politikalarının küresel etkileri (önde gelen buğday ihraç eden ülkeler gibi) kantitatif olarak değerlendirilmiştir. AB-27 ülkelerinde artan korumacı fiyat politikaları, ABD ve üçüncü ülkelerde sadece az miktarda üreticilere refah etkisi olacağını kanıtlamaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 Materyal

Araştırma materyali, birincil ve ikincil veri kaynaklarından toplanmıştır. Trakya genelinde çeltik, ayçiçeği ve buğday tarımı yapan üreticiler ve bu ürünleri işleyerek nihai ürün elde eden fabrika sahipleri ve yöneticilerinden elde edilen bilgiler araştırmanın birincil verilerini oluşturmaktadır. Bu verilerin tamamı karşılıklı görüşme yöntemiyle elde edilmiştir. Ayçiçeği, çeltik ve buğday ekonomisi ve pazarlaması alanında yapılmış her türlü basılı araştırma, kitap ve istatistikler, literatür taraması yapılarak elde edilmiştir. Ayrıca çeşitli devlet kuruluşlarının (TMO, TÜİK, DPT, Tarım Bakanlığı) konu ile ilgili verileri araştırmanın ikincil veri kaynaklarını oluşturmuştur.

3.2 Yöntem

3.2.1 Örneklem ve Veri Toplama Yöntemleri

Araştırma birçok alanda yapılan çalışmalardan meydana geldiği için her aşamada ayrı örneklem ve veri toplama yöntemleri uygulanmıştır.

- Trakya genelinde yapılan çeltik, ayçiçeği ve buğday tarımının boyutlarını ve bölgelere göre özelliklerini ortaya çıkarabilmek için **üreticilerden** bilgi toplanmış,
- Trakya'da çeltik, ayçiçeği ve buğday tarımı sonunda elde edilen ürünlerin kimler tarafından satın alınıp, işlendiği ve pazarlandığını tespit edebilmek için **çeltik, yağ ve un fabrikalarından** ve ilgili kuruluşlardan (TMO, Trakya Birlik vb.) bilgi toplanmıştır.

3.2.1.1 Üreticilerin Seçiminde Uygulanan Yöntemler

Araştırma alanı Trakya bölgesinin büyük bir kısmını oluşturan üç il ve bu illerde yer alan 719 köy olduğu için, bu köylerdeki üreticilerin seçimi oldukça önemli bir konu olmaktadır.

Zaman ve ekonomik olanaklar bütün köylere gitmeye izin veremediğinden, Trakya bölgesini temsil edecek şekilde toplam 719 köyden %10 örneklem oranı (Düzgüneş ve ark, 1983) ile örnek çekimi yoluna gidilmiş ve toplam 72 köy (719 x 0.05) araştırma kapsamına alınmıştır. 72 köyün illere dağılımında ise, Çizelge 3.1'de de görüleceği gibi, araştırma kapsamındaki 3 ilin 1996 yılındaki toplam tarım arazisi dikkate alınmıştır. Her ilin tarım arazisinin toplam arazi üzerindeki payına göre 72 köy oransal olarak illere dağıtılmıştır.

Çizelge 3.1’den de anlaşılacağı gibi 72 köyün 28 tanesi Trakya bölgesinde en fazla tarım arazisine (%39.5) sahip olan Tekirdağ’dan, 24 tanesi Edirne’den, 20 tanesi de Kırklareli ilinden rastgele seçilen köylerden oluşmuştur.

Çizelge 3.1 Araştırma Bölgesinde Yer Alan İllere Bağlı Köylerden Anket Uygulanacak Köylerin Seçimi

İller	Köy Sayısı	Toplam Tarım Arazisi (da)	İl Tarım Arazisinin Trakya Geneli İçindeki Oranı (%)	Anket Uygulanan Köy Sayısı
Edirne	257	2722000	32.0	24
Tekirdağ	277	3358591	39.5	28
Kırklareli	185	2421242	28.5	20
Toplam	719	8501833	100.0	72

Kaynak: TUİK, 2009

Araştırma kapsamına giren 72 köy ve illeri belirlendikten sonra her köyden görüşülen üreticilerin tespitine geçilmiştir. Alder ve Rosler (1977) 300 bölgenin her birinden 3-5 seçmen almakla GALLUP’un çok sağlıklı seçim tahminlerinde bulunduğunu ve daha büyük bir örnek alındığında (1500’ün üzerinde) tahminlerde değişme olmadığını ifade etmişlerdir. Bu araştırmada da benzer bir yol izlenmiş ve araştırma kapsamına alınan her köyden 3-4 üreticiye (köyün büyüklüğüne göre) anket uygulanmıştır.

Bu şekilde 72 köyden 240 üreticiye anket uygulanmıştır. Araştırma kapsamındaki üretici örgütlerinin her birinden ayrı ayrı örnek alınması yoluna gidilmemiştir. Çünkü bu konuda daha önce Özdemir (1996), İnan ve Kumkale (1996) ile İnan ve Gaytancıoğlu (1999) tarafından yapılan araştırmalarda Trakya bölgesindeki üreticilerin genelde birden çok üretici örgütüne ortak olduğu saptanmıştır. Bu nedenle anketlerden elde edilen veriler tüm üretici örgütleri hakkındaki bilgileri içerecek boyuttadır.

3.2.1.2 Sanayicilerin Seçiminde Uygulanan Yöntem

Trakya bölgesinde araştırmanın yapıldığı dönemde 36 adet çeltik fabrikası, 26 adet yağ fabrikası ve 60 adet un fabrikası olmak üzere toplam 122 adet fabrika bulunmaktadır. Bu firmaların tamamı ile görüşülmesi yani “tamsayım” yöntemi uygulanması amaçlanmıştır. Bazı fabrikaların kapalı olması ve bazılarının da bilgi vermek istememesi gibi nedenlerle toplam 80 adet fabrika ile görüşülmüştür. Bu fabrikalardan elde edilen bilgiler çeşitli konu başlıklarında değerlendirilmiştir.

3.2.2 Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntem

Araştırma kapsamındaki 240 üreticiye ve 80 fabrika yöneticisine uygulanan toplam 320 adet anket için SPSS paket programında genel bir veri tabanı oluşturulmuş ve sorulara göre genel bir kodlama plânı yapılmıştır. Anketler bu kodlama plânına göre bilgisayara girilmiştir. Bazı araştırma sonuçlarını yüzde oranlarına göre çizelgeler halinde vermek yeterli görülmüş, istatistiksel bir işleme gerek duyulmadan her bir çizelgenin yorumu yapılmıştır. Bazı araştırma sonuçlarında ise hipotez testleri yapılmıştır.

3.2.2.1 Üreticilerden Elde Edilen Bulguların Analizinde Uygulanan Yöntem

Araştırma kapsamındaki 240 üreticiye anket uygulanmıştır. Bu ankette üreticilerden elde edilen bulgular demografik bilgiler, tarımsal bilgiler, girdi kullanımı ve kredi temini gibi bulgular olup bu bilgiler, kalitatif analiz yapılarak değerlendirilmiştir.

Üreticilerin ayçiçeği, buğday ve çeltik gibi ürünleri satarken karşılaştıkları sorunlar ise tarımsal pazarlamaya ilişkin bulgular olarak analiz edilip değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede “faktör analizi” kullanılmıştır. Burada üreticilerin “ürün satış fiyatlarından memnun musunuz? girdi fiyatları yüksek mi? gibi bazı konular hakkındaki yargıları faktör analizi kullanılarak test edilmiştir.

Yine Trakya bölgesinde buğday, ayçiçeği ve çeltik tarımı yapan 240 üreticinin tamamı ile araştırmaya dahil olan her köyde 2010 yılı buğday, ayçiçeği ve çeltik maliyeti Excel 7.0 paket programından yararlanılarak hesaplanmıştır.

3.2.2.2 Fabrikalardan Elde Edilen Bulguların Analizinde Uygulanan Yöntem

Bu bölümde yöneltilen soru sayısının azlığından ötürü ayçiçeği, buğday ve çeltik iç ve dış ticareti hakkında genel bir fikir vermek hedeflenmiştir. Bu nedenle fabrikacılardan elde edilen bilgilere istatistiksel bir analiz uygulanmamıştır. Elde edilen bulgular çizelgeler halinde gösterilmiş ve yorumları yapılmıştır. Yani bu bölümde daha çok kalitatif analiz yapılmıştır. Fabrikalardan elde edilen bazı verilerin (örneğin fabrikaların kurulu kapasiteleri) hatalı olduğu saptanmış ve bağlı oldukları Sanayi ve Ticaret Odalarından bu fabrikalarla ilgili bilgiler gerek yazışmalar suretiyle gerekse bizzat elde edilmiştir.

Fabrikalardan elde edilen sonuçlara hipotez testleri uygulanmıştır. Hipotez testlerinde, üretim alanı ile kurulu kapasite, üretim alanı ile hammadde temin şekli, finansman temini ile firmanın izlediği stratejilerin ilişkisi, ürün satımı ödeme şekli ile fiyatlandırma gibi konular analiz edilmiştir.

3.2.2.3 Hipotez Testleri ve Kruskal Wallis Testi

Hipotez testleri herhangi bir istatistiksel yargının (hipotezin) doğru ve geçerli olup olmadığını, geçerliyse geçerliliğine ne kadar güvenilebileceğinin test edilmesine yaramaktadır. Herhangi bir üretim, pazarlama, ya da benzer bir süreçte popülasyona ait bir değer, öngörülen ya da tahmin edilen bir değere eşit olup olmadığı hipotez testleri yardımıyla tespit edilebilir.

Hipotez testinin ilk aşamasında bir hipotez oluşturulur ve daha sonraki aşamalar gerçekleştirildikten sonra bu hipotezin doğru olup olmadığı belirli bir olasılıkla tespit edilir. Oluşturulan hipotez için iki olasılık vardır: Hipotez doğru olabilir; hipotez yanlış olabilir. Temel hipotezimiz (H_0) doğru olduğu halde test sonucunda hipotez reddedilmişse, **I. tip hata** (α tipi hata) yapılmış olur. Temel hipotez (H_0) yanlış olduğu halde reddedilmezse **II. tip hata** (β tipi hata) yapılmış demektir.

Parametrik testlerin uygulanabilmesi için örnek sayısı da önemli bir faktördür. Bu bilgiler ışığında şu sonuca varılabilir. Bir parametrik testin uygulanabilmesi için şu kısıtlar söz konusudur:

- Veri türü
- Dağılım türü
- Örnek sayısı

Eğer bu şartları sağlayan bir ana kütle ve örnek varsa parametrik bir test uygulanabilir ve ana kütlelerin bir parametresine ilişkin bazı sonuçlara varılabilir. Ancak her zaman istenen dağılımda, bir ana kütleimiz, istenen türde verilerimiz ve yeterli sayıda örnek olmayabilir. Böyle durumlarda parametrik olmayan testlere başvurulur.

Parametrik olmayan testler nominal değerler, sıralama bildiren değerler ve farkları anlamlı olmayan değerler için kullanılabilir. Parametrik olmayan hipotez testleri, parametrik testler kadar hassas sonuçlar ve kesin değerler vermek yerine değerler hakkında genel bilgilere sahip olmamızı sağlarlar. Bu yüzden, yapacağımız çalışmalarda, eğer mümkün olabiliyorsa, parametrik testleri uygulamayı tercih edilmelidir.

Kruskal-Wallis testi, ($k > 2$ olmak üzere) k farklı, bağımsız ana kütlelerden elde edilen örneklerle, ana kütlelerin benzer yapıda olup olmadığının araştırılmasına dayanır. Test için hipotezler şu şekilde oluşturulur:

H_0 : Ana kütleler birbirine benzer yapıdadır

H_1 : Ana kütleler birbirine benzer yapıda değildir

Ana kütlelerden alınan bağımsız örnekler bir araya getirilerek sıralanır ve her örneğin sıra toplamıyla H istatistiği hesaplanır.

$$H = \left(\frac{12}{n(n+1)} \right) \left(\sum \frac{W_i^2}{n_i} \right) - (3(n+1))$$

Formülünde

n: Örneklerdeki birim sayılarını;

W_i : Her örneğin sıraları toplamını;

n_i : Her örnekteki birim sayısını; göstermektedir.

Her örnekteki birim sayısı 5'ten büyük olduğunda, H istatistiği, $c-1$ (c, ana kütle sayısını göstermektedir) serbestlik dereceli χ^2 dağılımına yaklaşmaktadır.1[4]

Karar aşamasında H istatistiği, $\chi^2_{\alpha/c-1}$ değeri ile karşılaştırılmaktadır.

$Q > \chi^2_{\alpha/c-1}$ ise H_0 reddedilir (c adet ana kütle birbirine benzer yapıda değildir).

$Q \leq \chi^2_{\alpha/c-1}$ ise H_0 reddedilemez (c adet ana kütle birbirine benzer yapıdadır)

4. DÜNYA BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİK DURUMU

4.1 Dünya Buğday Üretimi

Yeryüzünde kültüre alınan ilk bitkilerden biri olan buğday, değişik iklim ve toprak koşullarında yetiştirilebilmesi, bileşiminde karbonhidrat, nişasta, protein, bazı vitamin ve mineral maddeleri bulundurması, değerli ve ucuz bir besin kaynağı olması bakımından hızla artan dünya nüfusunun beslenmesinde vazgeçilmez bir ürün özelliği taşımaktadır.

Buğday insan beslenmesindeki önemi nedeniyle kullanılan kültür bitkileri arasında dünyada ekiliş ve üretim bakımından ilk sırada yer almaktadır. Bunun sebebi buğday bitkisinin geniş bir adaptasyon yeteneğine sahip olmasıdır. Ayrıca buğday tanesi uygun besleme değeri, saklama ve işlenmesindeki kolaylıklar nedeniyle birçok ülkenin temel besini durumundadır. Dünya nüfusunun yaklaşık %35'inin temel besin maddesi olan buğday, tüm dünyada besinlerden alınan kalorinin %20'sini sağlamaktadır. Bu Türkiye'de %53'tür. Buğday başta unlu mamuller olmak üzere birçok gıda ve sanayi sektöründe kullanılmaktadır (Anonim 2011a).

Her ülkenin temel sorunlarının başında kendi halkını doyurmak; yani temel gıda ihtiyaçlarını karşılamak geliyor. Yeryüzündeki insanlığın büyük çoğunluğu için tahıl ürünleri temel besin kaynağı olarak kullanılıyor. Temel besin kaynağı olarak pirincin tüketildiği uzak doğu ülkeleri haricinde ise buğday ve türevleri (ekmek, makarna, bulgur vs) en yaygın şekilde kullanılan besin kaynağı olma özelliği taşıyor. Bu nedenle yem ve sanayi hammaddesi olarak da kullanılan mısır dışında, dünyada en çok üretilen tahıl ürünü buğdaydır. Yeryüzünün 222 milyon hektar alanında buğday ekimi yapılıyor. Her yıl üretilen 660 milyon ton civarındaki buğdayın 640 milyon tonu doğrudan besin maddesi olarak (ekmeklik, makarna, bisküvi gibi) veya diğer amaçlarla (biyoyakıt ve yem maddesi gibi) kullanılıyor (Anonim 2011b).

Çizelge 4.2'de görüldüğü üzere dünya buğday üretimi 2000-2010 yılları arası dönemde yaklaşık 580-685 milyon ton arasında değişmektedir. Dünya buğday üretimi 2006 yılında 594 milyon ton, 2007 yılında 603 milyon ton, 2008 yılında ise 613 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılı üretim miktarı 683 milyon ton, 2010 yılı üretimi ise 686 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 4.2 Dünya Buğday Ekim Alanı, Üretimi ve Verimi

Yıllar	Ekilen Alan (Ha)	Üretim (Ton)	Verim (Ton/Ha)
2000	217.570.000	581.500.000	2,67
2001	214.671.000	581.138.000	2,71
2002	214.614.000	567.617.000	2,64
2003	209.891.000	554.575.000	2,64
2004	218.808.000	629.085.000	2,88
2005	219.134.000	621.824.000	2,84
2006	213.446.000	593.951.000	2,78
2007	211.835.824	602.891.893	2,85
2008	216.704.932	612.611.392	2,83
2009	222.740.347	683.070.203	3,07
2010	225.622.452	685.614.399	3,04

Kaynak: www.fas.usda.gov

Çizelgede 4.2'.de görüldüğü üzere dünya'da yıllar itibariyle ekilen alanın dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir. Buna karşın yıllar itibariyle üretimin, birim alandaki verimin artması bağlı olarak arttığı gözlenmektedir. 2000 yılında 2,67 ton/ha olan verim, 2006 yılında 2,78 ton/ha olmuştur. 2009 yılı verimi 3,07 ton/ha, 2010 yılı verimi ise 3,04 ton/ha olarak gerçekleşmiştir.

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğünün hazırladığı 2010 yılı Hububat Raporuna göre 2009/10 döneminde dünya buğday üretimi 678 milyon ton seviyelerinde gerçekleşmiş olup, bu miktar son yılların en yüksek ikinci üretim rakamıdır. 2010/11 sezonunda başlıca buğday üreticisi ülkelerde yaşanan kuraklık sonucu küresel buğday arzı ile birlikte stoklarda azalma ve küresel finans krizinin etkisiyle dünya buğday fiyatlarında çok ciddi artışlar olmuştur (TMO 2011).

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğü 2010 yılı Hububat Raporunda 2010/11 döneminde 2009/10 sezonuna göre, dünya buğday üretiminin %4,2 oranında azalarak 649,3 milyon tona düşmesi, buna karşılık dünya buğday tüketiminin %2,2 oranında artarak 662 milyon ton olması öngörülmektedir. Aynı dönemler için buğday ticaretinin %3,6 oranında ve dünya buğday kapanış stoklarının %6,4 oranında azalması beklenmektedir. 2010/11 dönemi buğday üretimi öngörülerine göre, üretimde ilk sırayı %20,1 ile AB (27) alırken, Çin %17,1 ve Hindistan %12 ile ardından gelmektedir. Aynı öngörüye göre Türkiye, Dünya buğday üretiminin %2,6'sını gerçekleştirmektedir.

FAO tarafından yayınlanan karşılaştırmalı yıllık üretim verilerine göre ise Türkiye buğday üretiminde 8. büyük ülke konumundadır. Un ihracatında ise dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. FAO'nun ulaşılabilen en son verilerine göre, Dünyada en çok buğday üreten ilk on ülke Çin, Hindistan, ABD, Rusya, Fransa, Pakistan, Arjantin, Türkiye, Kanada ve Kazakistan'dır. ABD ve Kanada'da Mısır üretiminin çiftçilere daha iyi gelir sağlaması nedeniyle buğday üretiminde kısmi düşüş yaşanacağı; buna karşın özellikle Karadeniz kıyısındaki ülkelerin (Rusya ve Ukrayna gibi) gelecek yıllarda dünya buğday üretiminde ve ticaretindeki paylarının artacağı öngörülmektedir (FAO 2010).

Çizelge 4.3 Dünya Buğday Üretimi ve Başlıca Üretici Ülkeler (Milyon Ton)

Ülkeler	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11*
AB (27)	108,6	147,6	133,8	125,1	119,7	151,2	138,7	135,8
Çin	86,5	92,0	97,5	108,5	109,3	112,5	115,1	115,0
Hindistan	65,1	72,1	68,6	69,4	75,8	78,6	80,7	80,8
ABD	63,8	58,7	57,2	49,2	55,8	68,0	60,4	60,1
Rusya	34,1	45,4	47,7	44,9	49,4	63,8	61,7	41,5
Avustralya	26,1	21,9	25,2	10,8	13,6	21,4	21,9	25,0
Pakistan	19,2	19,5	21,7	21,7	23,3	21,5	24,0	23,9
Kanada	23,6	25,9	26,8	25,3	20,1	28,6	26,8	23,2
Türkiye	18,5	18,5	18,0	17,5	15,5	17,0	19,3	20,0
Ukrayna	3,6	16,5	18,7	13,8	13,9	25,9	20,9	16,8
Arjantin	14,6	16,0	12,6	14,5	16,4	8,4	8,0	15,0
Kazakistan	11,5	9,9	11,0	12,5	16,5	13,0	16,5	10,0
Diğer	81,9	83,6	82,0	84,2	79,9	76,3	84,8	109,6
Dünya	629,1	621,8	593,9	602,8	612,6	683,1	685,6	649,3

Kaynak: International Grain Council, 2011 (*) Tahmin

Çizelge 4.3'te görüldüğü üzere dünya buğday üretiminde ilk sırayı AB(27) almaktadır. 2008/2009 döneminde AB(27) ülkeleri 151 milyon ton ile en büyük buğday üreticisi konumundadır. Aynı yıl onu 115 milyon ton ile Çin ve yaklaşık 81 milyon ton ile Hindistan izlemektedir. Yine aynı tablo incelendiğinde görülecektir ki 2007/08 yılına göre 2008/09 yılında dünya buğday üretiminde artış olmuştur. 2007/08 yılında 609 milyon ton olan buğday üretimi 2008/09 yılında 686 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Konsey, 2009/10 sezonunda 649 milyon ton düzeyinde gerçekleşeceğini tahmin ettiği dünya buğday üretimi aynı dönemde yaklaşık 686 milyon ton olarak gerçekleşmiştir (Anonim 2011c).

4. 2 Dünya Buğday Tüketimi

Uluslararası Hububat Konseyinin (IGC) yayınlamış olduğu Dünya Hububat Raporuna göre dünya buğday tüketiminde AB %25'lik pay alarak ilk sırada yer almaktadır, tüketimde AB'yi, Çin, Hindistan ve Rusya izlemektedir. Dünya buğday tüketimi son yıllarda artış göstermektedir.

Dünya buğday tüketimindeki artışın, buğdayın bioetanol ve hayvan yemi olarak kullanılması. Çin ve Hindistan'ın tüketici alışkanlıkları büyüme hızıyla orantılı olarak değişmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Dünya'da son yıllarda arz talep dengesinin talep yönünde bozulması sebebiyle dünya buğday stokları da son 30 yılın en düşük seviyesindedir (yaklaşık 110 milyon ton).

Çizelge 4.4 Dünya Buğday Tüketimi ve Başlıca Tüketici Ülkeler (Milyon Ton)

Ülkeler	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10*	2010/11**
Çin	107,4	104,2	100,5	99,2	102,4	105,6	106,5	112,0
AB (27)	91,9	116,7	119,6	123,6	117,1	123,5	126,4	122,9
Hindistan	71,0	72,4	72,0	74,1	75,5	72,6	76,5	81,4
Rusya	34,5	38,0	37,6	35,6	36,4	39,5	41,6	46,8
ABD	32,5	31,9	31,3	30,9	28,6	34,3	30,9	32,0
Türkiye	17,8	17,7	15,2	16,4	16,9	17,8	17,7	17,5
Ukrayna	9,5	10,9	12,8	10,6	11,9	13,5	11,8	11,3
Kanada	7,5	9,2	9,3	8,8	6,7	7,8	7,6	8,0
Avustralya	5,3	5,9	6,7	7,3	6,2	7,3	5,1	6,4
Diğer	218,5	207,1	219,2	202,4	211,0	219,1	223,9	223,7
Dünya	595,9	613,9	624,1	609,0	640,9	641,0	648,0	661,9

Kaynak:International Grain Council Mart 2011 Raporu (*) Tahmin (**) Öngörü

Uluslararası Hububat Konseyi (IGC), 2007/08 sezonunda dünya buğday tüketiminin 615 milyon ton düzeyinde gerçekleşeceğini tahmin etmesine rağmen çizelge 4.4'te görüldüğü üzere aynı yıl tüketim 641 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Yine 2008/2009 döneminde 643 milyon ton olarak gerçekleşmesi düşünülen tüketim beklenenden 2 milyon ton daha az 641 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Konsej, dünya buğday ticareti öngörüsünde Şubat ayından yapmış olduğu artışın nedenini İran'ın devam eden yoğun satın almaları olduğunu ve bu ülkenin bu sezonki ithalatlarının 6 milyon tonu aşmasının beklendiğini belirtmiştir.

Konsej; Kuzey Yarıkürede hasatların son aşamalarına girdiğini belirtmiş ve üretim öngörüsü geçen seneden düşük olmasına karşın bu düzeyde gerçekleştiği takdirde hala üçüncü en yüksek rekor olabileceği yorumunu yapmıştır. Rusya ve Pakistan için azalan tahminlerin Avustralya'da iyileşen beklentiler tarafından dengelendiği ifade edilmiştir.

Çizelge 4.5 Dünya Buğday Durumu (milyon ton)

	06/07	07/08	08/09	09/10 Tahmin	10/11 Öngörü	
					26.08	23.09
Üretim	598	609	686	677	644	644
Tüketim	610	613	638	649	657	657
Ticaret	111	110	136	126	117	119
Stoklar	124	121	168	196	184	183

Kaynak: www.adanatb.org.tr, çeşitli yıllar

Konsej, 2007/08 sezonunda 115 milyon ton olarak gerçekleştiğini tahmin ettiği dünya dönem sonu buğday stoklarının ise çizelge 4.5'te görüldüğü üzere 121 milyon ton gerçekleşmiştir. Stoklar 2008/09 döneminde ise 168 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2009/10 sezonu için tahmin edilen rakam 196 milyon ton'dur.

Toprak Mahsulleri Ofisi Genel Müdürlüğünün hazırlamış olduğu 2010 yılı Hububat Raporuna göre dünya buğday tüketimi, 2009/10 döneminde bir önceki yıla göre yaklaşık 8 milyon ton artarak 648 milyon ton seviyesinde olmuştur. 2010/11 döneminde, küresel buğday tüketiminin 661,9 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir. Dünya buğday tüketiminde %19'lık pay ile ilk sırayı AB (27) almaktadır. AB (27)'yi, Çin Halk Cumhuriyeti ve Hindistan izlemektedir. Bu üç ülke, dünya buğday tüketiminin %48'ini gerçekleştirmektedir. AB (27) ülkelerinin buğday tüketiminin, 2009/10 dönemine göre %2,8 oranında azalması öngörülürken Çin'in buğday tüketiminin % 5 oranında artması beklenmektedir (TMO 2011).

Toprak Mahsulleri Ofisi Raporunda 2009/10 döneminde, dünyada gıda olarak buğday tüketiminin bir önceki yıla göre 3,5 milyon ton artarak 450,6 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir. 2010/11 döneminde ise bir önceki döneme göre %1,22 oranında artarak 456,1 milyon ton olması öngörülmektedir. Endüstriyel amaçlı kullanımın, özellikle AB (27)'nin

etanol üretimindeki artışın etkisi ile 2009/10 döneminde 19,5 milyon ton olacağı, yemlik kullanımının ise 2,6 milyon ton artışla 111,2 milyon ton olacağı tahmin edilmektedir.

ABD Tarım Bakanlığına göre 2011–2020 yılları arasında, dünya buğday (un dâhil) ticaretinin, 2010/11 dönemine göre 20 milyon ton (%15 oranında) artarak 151,9 milyon ton olması öngörülmektedir. Buğday ithalatındaki artış, gelir ve nüfus artışlarının talebi yükselttiği gelişmekte olan ülkelerde yoğunlaşmaktadır. En büyük artış, Sahra Altı Afrika ülkelerinde, Mısır, Cezayir, Suudi Arabistan ve Endonezya’da beklenmektedir.

Çizelge 4.6 Dünya Buğday İthalatı ve Başlıca İthalatçı Ülkeler (Milyon Ton)

Ülkeler	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10*	2010/11**
Mısır	7,2	7,9	7,7	7,1	7,6	9,8	10,2	10,0
Brezilya	5,7	5,5	6,2	7,9	7,1	6,3	6,7	6,4
Endonezya	4,4	4,8	5,1	5,8	5,2	5,5	5,7	5,6
Cezayir	4,0	5,3	5,5	4,9	5,8	6,3	5,1	5,4
Japonya	5,7	5,4	5,4	5,6	5,7	4,9	5,5	5,2
AB27	9,0	7,4	7,2	5,3	6,4	7,6	5,1	4,9
G.Kore	3,6	3,6	3,8	3,2	3,0	3,3	4,4	4,3
Nijerya	2,4	3,1	3,7	3,2	2,6	3,5	4,0	4,0
Fas	2,4	2,3	2,4	1,8	4,1	3,7	2,3	3,9
Irak	1,9	3,1	4,9	3,0	3,5	3,9	3,9	3,5
Meksika	3,6	3,6	3,4	3,6	3,1	3,3	3,1	3,4
Türkiye	1,1	0,4	0,1	1,8	2,2	3,6	3,3	3,1
Bangladeş	2,0	1,8	2,1	1,7	1,4	2,7	3,5	3,0
Diğer	50,0	56,1	52,4	55,8	52,5	71,8	65,2	60,7
Dünya	103,1	110,2	110,0	110,8	110,3	136,2	127,8	123,3

Kaynak: International Grain Council Mart 2011 Raporu (*) Tahmin (**) Öngörü

Çizelge 4.6’den da anlaşılacağı üzere en fazla buğday ithalatı Mısır tarafından yapılmaktadır. Bir başka deyişle Dünya buğday ithalatının %8’i Mısır tarafından yapılmaktadır. Bunun temel nedeni Mısır’ın buğday veriminin düşük olması sulanan alanlarda ise çeltik tarımının yapılmasıdır. Türkiye’nin buğday ithalatı da uzun yıllar 1 milyon ton civarında seyrederken 2000’li yılların ikinci yarısından itibaren ithalat 3 milyon tonlar civarına yükselmiştir.

Gelişmekte olan birçok ülkede, kişi başı buğday tüketim miktarlarında değişiklik beklenmemesine rağmen nüfus ve sınırlı üretim artışı nedenlerinden ötürü, ithalat miktarlarında bir miktar artış olacağı ve önümüzdeki 10 yıl içerisinde dünya kişi başı buğday tüketiminin aynı düzeyde kalacağı öngörülmektedir. Ancak Endonezya, Vietnam ve bazı Asya ülkelerinde kişi başına düşen buğday tüketiminde artış olması beklenmektedir. Bunun başlıca nedeni de gelir seviyesindeki yükselişle gıda tercihlerinin pirinçten buğdaya yönelmesidir. Mısır, dünyanın en büyük buğday ithalatçısı olmaya devam ederken, Afrika ve Orta Doğu ülkelerinin gerçekleştireceği ithalat, dünya buğday ticareti artışının %60'ına eşit olacaktır (TMO 2011).

Çizelge 4.7 Dünya Buğday İhracatı ve Başlıca İhracatçı Ülkeler (Milyon Ton)

Ülkeler	%	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10*	2010/11**
ABD	İhr.Miktarı	27,2	25	34,3	26,8	23,9	34,7
	İhr.Payı	24,7	22,6	31,1	19,6	18,7	28,1
AB (27)	İhr.Miktarı	14	12,8	11,2	24,5	20,8	21
	İhr.Payı	12,8	11,6	10,1	18	16,3	17
Kanada	İhr.Miktarı	15,5	19,4	16,4	18,3	18,4	18
	İhr.Payı	14,1	17,5	14,9	13,4	14,4	14,6
Avustralya	İhr.Miktarı	15,2	11,4	7,5	13,5	13,8	16
	İhr.Payı	13,8	10,3	6,8	9,9	10,8	13
Arjantin	İhr.Miktarı	8,1	11,9	10	8,5	5,1	8
	İhr.Payı	7,4	10,8	9,1	6,2	4	6,5
5 Majörün İhracat Payı		72,8	72,7	72	67,3	64,1	79,2
Rusya	İhr.Miktarı	10,6	10,9	12,1	18,3	18,8	4
	İhr.Payı	9,6	9,8	11	13,5	14,7	3,2
Ukrayna	İhr.Miktarı	6,5	3,3	1,2	12,9	9,3	4,5
	İhr.Payı	5,9	3	1,1	9,5	7,3	3,7
Kazakistan	İhr.Miktarı	3,8	8,1	8,2	5,8	8	5,5
	İhr.Payı	3,5	7,3	7,5	4,2	6,3	4,5
Karadeniz ülk. İhracat payı %		19	20,1	19,6	27,2	28,2	11,4
Dünya Toplamı		110	110,8	110,3	136,2	127,8	123,3

Kaynak: International Grain Council Mart 2011 Raporu (*) Tahmin (**) Öngörü

Çizelge 4.7’de de görüldüğü üzere dünya’da en fazla buğday ihraç eden ülke ABD’dir. ABD tek başına Dünya buğday ihracatının üçte birini gerçekleştirmektedir. Bunun temel nedeni ABD’de uygulanan nitelikli tarım politikalarıdır. ABD’den sonra ikinci sırada buğday ihraç eden Kanada’yı ve üçüncü sırada Avustralya’yı çizelgedeki oranlardan görmekteyiz. Genel olarak bakıldığında ise 5 majörün buğday ihracatındaki pazarda büyük bir yere sahip olduğu gözden kaçmamaktadır.

4.3 Dünya Ayçiçeği Üretimi

Ayçiçeğinin gen merkezi Kuzey Amerika olup, halen ABD'nin orta kesimlerinde yabani olarak bulunmaktadır. Ayçiçeği ekonomik bir bitki olarak uzun ve değişik bir tarihçeye sahip olmakla birlikte, kesin olarak ilk tarımının yapıldığı yer ve zamanı bilinmemektedir. Yeni dünya’da ilk göçlerden önce, Kuzey Amerika Kızılderilileri tarafından boya hammaddesi olarak kullanılmıştır. İspanyol gezginleri tarafından 1850’lerde Kuzey Amerika’dan toplanan ayçiçeği tohumları, ilk önce İspanya’da bahçelerde süs bitkisi olarak yetiştirilmiştir (Anonim 2011e).

Ayçiçeğinin anavatanı olan Kuzey Amerika’da Ayçiçeği boya, gıda ve ilaç yapımında kullanılmaktadır. Daha sonraları tüm dünyaya yayılmış ve 1800’lü yılların sonlarında Rusya’da yağlı tohum olarak yetiştirilmeye başlanmıştır. Ayçiçeğinin bir yağ bitkisi olarak ilk olarak Rusya’da üretilmiş ve ardından tüm Avrupa’ya yayılmıştır. II. Dünya savaşından sonra 1945-50li yıllarda, ayçiçeği ülkemize Bulgaristan’dan ülkemize göç eden vatandaşlarımızın getirdiği tohumlar sayesinde girmiş ve tarımı yapılmaya başlanmıştır. Ancak esas üretim ve ekim alanı artışı, 1980li yıllardan sonra hibritlerin ülkemize girmesiyle olmuştur.

Dünyanın en önemli yağlı tohumlarından kuraklığa dayanıklı olan ayçiçeği tohumu, diğer yağlı tohumların yetişemeyeceği soğuk veya kurak bölgelerde yetişebilmektedir. Çoğunlukla bitkisel yağ üretilmesine karşın ayçiçeği ülkemizde ve dünyada yağlık ve çerezlik olarak iki tip olarak yetiştirilir. Ancak bahçelerde süs bitkisi ve kesme çiçek olarak değerlendirilen tipleri de mevcuttur. Çerezlik olarak insanların tüketimi ve kuş yemi olarak değerlendirilir. Yağlık olmayan tipler ise çerezlik olarak adlandırılır ve tohumları çizgili ve iri, yağlık tiplere göre kalın kabuklu olup, kabuğu çabuk ayrılmaya müsaittir. Bu tiplerden iri olmayanlar ise, kuşyemi olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanında yağlık tiplerden daha düşük yağ oranına ve test ağırlığına sahiptir. Yağlık ayçiçeği tipleri ise, genelde siyah renkli, ince kabuklu ve linoleik ve oleik yağ asitleri içeren tiplerdir. Yağlık ayçiçeği taneleri %38-50 arasında yağ ve %20 oranında protein içerir (Anonim 2011e).

Yağı çıkarıldıktan sonra geriye kalan küspede, yüksek oranda protein bulunmaktadır (kabuklu %32,3, kabuksuz %46,8). Bu nedenle, karma yem üretiminde oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır. Soya küspesinden sonra metabolize enerji değeri en yüksek yağlı tohum küspesidir (2260 kcal/kg). Dünya yağlı tohum küspe üretiminin %6,8'i ayçiçeğinden karşılanmaktadır. Ayçiçeği yağında bulunan yüksek orandaki linoleik yağ asiti kurumayı çabuklaştırıcı özelliğe sahiptir. Bu nedenle, yağlı boya yapımında çok önemli bir yere sahiptir. Ayrıca, kağıt, plastik, sabun ve kozmetik ürünler yapımında hammadde olarak kullanılmaktadır. Ayçiçeği tanesi kavrularak çerez olarak insanlar tarafından zevkle yenilmektedir. Ayrıca, kuş yemi olarak da kullanılmaktadır. Hasat sonrası artta kalan sapları ile tohum kabukları yakacak olarak değerlendirilmektedir. Sapların yakılmasından elde edilen külde yüksek oranda (%36-40) potasyum bulunmaktadır. Bu küller tarlaya serpilmek suretiyle, gübre olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, ayçiçeğinin sap ve tablaları furfurol ekstraksiyonunda ve kağıt yapımında da kullanılmaktadır (Anonim 2011e).

Ayçiçeği tohumlarının büyük bir kısmı kabukları çıkartıldıktan sonra kırılmaktadır. Kabuk, toplam ağırlığın %15'ini oluşturmaktadır. Kabuksuz ayçiçeğinin %45-50'si yağ, %50-55'i küspedir. İçerdiği yüksek orandaki yağ miktarı nedeniyle, bitkisel ham yağ üretimi bakımından önemli bir yağ bitkisidir. Ayçiçeği yağı; içerdiği çoklu doymamış yağ asitleri oranının yüksek (%69), doymuş yağ asitleri oranının ise düşük (%11) olması nedeniyle, beslenme değeri en yüksek olan bitkisel yağlardan birisidir. Ayçiçeği yağı; sıvı olarak yemeklerde ve kızartmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, diğer bitkisel yağlarla karıştırılmak suretiyle yemeklik ve sofralık margarin yapılarak da tüketilmektedir. Bugün, dünya bitkisel ham yağ üretiminin %12,6'sı ayçiçeğinden karşılanmaktadır (Anonim 2011e).

Dünyada ayçiçeği ıslahçıların geliştirdiği yüksek yağ içerikli ve tane verimli ayçiçeği çeşitleri, ayçiçeğinde üretim artışına yol açmış ve son 20 yılda geliştirilen hibrit ayçiçeği çeşitleri de, üretimin istenilen düzeye gelmesine neden olmuştur.

Aşağıdaki çizelge 4.8'de 2001/10 yılları arası dünya ayçiçek tohumu ekim alanı, üretim ve verim durumu verilmiştir.

Çizelge 4.8 Dünya Ayçiçek Tohumu Ekim Alanı, Üretim ve Verim Durumu

Yıllar	Ekim Alanı (Milyon Ha)	Üretim (Milyon Ton)	Verim (Ton/Ha)
2001/02	17,70	20,40	1,15
2002/03	19,39	24,48	1,26
2003/04	23,45	27,73	1,18
2004/05	21,44	26,11	1,22
2005/06	23,21	30,57	1,32
2006/07	24,41	30,40	1,24
2007/08	23,54	29,32	1,25
2008/09	24,72	34,70	1,40
2009/10	23,81	31,51	1,32
2010/11*	25,20	34,33	1,36

Kaynak: Oil World Monthly (11 June 2010), Oil World Annual 2010(*) Tahmini

Çizelge 4.8’de görüldüğü üzere dünya yağlık ayçiçek tohumu üretimi 2001 yılında 20,4 milyon ton ekimi alanı 17,7 milyon ha, ortalama verim hektarda 1,15 ton iken, 2009 yılında üretim 31,5 milyon ton, ekim alanı 23,8 milyon hektar, verimi ise 1,32 ton/ha olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise üretimin 34,3 milyon ton, ekim alanının 25,2 milyon hektar, verimin 1,36 ton/ha’ya yükselmesi beklenmektedir.

Çizelge 4.9 Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Tohumu Üretimi (1.000 Ton)

ÜLKELER	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11(*)
AB-27	5.720	6.410	4.970	6.910	6.870	6.810
Rusya	6.440	6.350	5.500	7.300	6.300	7.300
Ukrayna	4.950	5.550	4.880	7.020	7.000	7.200
Arjantin	3.840	3.190	4.620	3.200	2.300	3.400
ABD	1.720	1.000	1.310	1.555	1.380	1.400
G. Afr.Cum.	520	300	870	800	500	660
Çin	1.928	1.805	1.670	1.750	1.650	1.680
Hindistan	1.490	1.450	1.460	1.150	1.000	1.130
Türkiye	780	820	670	850	790	850

Kaynak: Oil World Monthly (11 June 2010), Oil World Annual 2010(*) Tahmini

Ayçiçeği tarımı dünyada en fazla AB, Rusya, Ukrayna ve Arjantin'de yapılmakta olup bu ülkeler Dünya üretiminin %53' ünü teşkil etmektedir. Ülkeler itibariyle yıllar bazında üretim durumu Çizelge 4.9'da görülmektedir.

Dünya ayçiçeği yağı üretiminde ilk sıraları AB, Rusya ve Ukrayna almaktadır.

Çizelge 4.9 incelendiğinde yıllara göre ayçiçeği ekim alanlarında artış olduğunda verimde de artış olduğuna dikkat edilmelidir. Ekim alanı ve verimdeki artışa bağlı olarak üretimde de artış olmuştur. Yıllara göre ayçiçeğinde gözlenen artışta hastalık ve zararlara dayanıklı ve yağ verimleri yüksek hibrit çeşitlerin üretiminin yaygınlaşmasının önemli etkisi olmuştur.

Çizelge 4.10 Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı Üretimi (1.000 Ton)

Ülkeler	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10(*)
AB-27	2.210	2.290	1.825	2.600	2.520
Rusya	2.365	2.465	2.000	2.890	2.495
Ukrayna	1.990	2.255	1.900	2.685	2.800
Arjantin	1.630	1.315	1.575	1.485	1.110
ABD	240	260	275	280	300
Güney Afr.Cm.	220	165	225	310	270
Çin	235	230	200	210	190
Hindistan	500	480	475	385	330
Türkiye	465	495	460	490	530
Diğer ülkeler	1.200	1.365	1.260	1.540	1.400
Dünya	11.055	11.320	10.195	12.875	11.945

Kaynak: Oil World Monthly (11 June 2010), Oil World Annual 2010(*) Tahmini

Ayçiçek yağı üretimine ülkeler itibari ile bakıldığında çizelge 4.10'da, 2009/10 yılına kadar Rusya'nın ilk sırada olduğunu, 2009/10 yılına bakıldığında ise ilk sırada Ukrayna'nın yer aldığı görülmektedir. 2007/08 yılına kadar Rusya'yı ikincilikle takip eden AB-27'dir. Ülkelerin ayçiçeği üretimlerine tek tek bakıldığında ise bu oranların dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir.

4.4 Dünya ayçiçeği tüketimi

Çizelge 4.11 Ülkeler İtibariyle Ayçiçek Yağı Tüketimi(1.000 Ton)

Ülkeler	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10(*)
AB-27	3.235	3.450	3.050	3.435	3.400
Rusya	1.845	1.900	1.810	2.060	2.090
Ukrayna	420	440	450	550	560
Arjantin	295	305	340	380	400
ABD	155	250	255	175	245
G.Afr.Cumh.	290	325	240	330	335
Çin	255	320	215	335	370
Hindistan	575	695	510	880	850
Pakistan	150	220	220	235	220
Mısır	245	275	205	345	405
Türkiye	705	600	635	650	710
Diğer ülkeler	2.515	2.665	2.290	2.885	2.850
Dünya	10.685	11.445	10.220	12.260	12.435

Kaynak: Oil World Monthly (11 June 2010), Oil World Annual 2010 (*) Tahmini

Çizelge 4.11’de görüldüğü üzere Dünya ayçiçek yağı tüketimi 12,5 milyon tona ulaşmıştır. Bu miktarın 3,5 milyon tonu Avrupa Birliği ülkelerinde, 2,1 milyon tonu Rusya’da tüketilirken Türkiye yaklaşık 700 bin ton ayçiçek yağı tüketmektedir. Ülkeler itibariyle dünya ayçiçek yağı tüketimi Çizelge 4.11’de gösterilmiştir.

4.5 Dünya Çeltik Üretimi

2010 yılı verilerine göre, Dünya çeltik ekilişinin %89’u, üretiminin ise %90’ı Asya’da gerçekleştirilmiştir. Dünyada en çok çeltik ekilişi Hindistan’da (%27,3) gerçekleştirilmesine rağmen Çin Halk Cumhuriyeti, dünya çeltik ekilişinin %18,5’ine, üretimin %29’una sahiptir. Bunun temel nedeni Çin’de elde edilen birim alan veriminin Hindistan’a göre yüksek olmasıdır. Bu ülkeyi %19,3’lük bir payla Hindistan izlemektedir (FAO, 2010).

Çizelge 4.12 Dünya Pirinç Üretimi (bin ton)

Ülkeler	2008	2009	2010
Çin	130 224	134 330	136 570
Bangladeş	28 800	31 000	31 000
Hindistan	96 690	99 180	89 130
Mısır	4 385	4 402	4 300
Endonezya	37 000	38 300	37 100
ABD	6 149	6 400	6 917
Türkiye	420	430	450
Tayland	19 800	19 850	20 260
Burma	10 730	10 150	10 597
Vietnam	24 375	24 393	24 550
Toplam	433 622	448 127	441 032

Kaynak : www.fas.usda.gov, 2010

Çizelge 4.12’de de görüldüğü üzere 2010 yılında dünya pirinç üretiminde 2008 yılına göre 7 milyon tonluk bir artış, 2009 yılına göre ise 6 milyon tonluk bir azalış söz konusudur. Çin 135 milyon ton’dan fazlaya sahip bir üretim rakamıyla en büyük pirinç üreticisi konumundadır. Çin’i yaklaşık 90 milyon ton üretimle Hindistan izlemektedir. İlginçtir üçüncü sırada yer alan Endonezya’nın üretim rakamı 37 milyon ton civarında gerçekleşmektedir.

Dünya 2009 yılı çeltik üretimi birim alandan alınan verim artışlarından ötürü 1980’e göre yaklaşık %45, 1990 yılına göre ise yaklaşık %15 artmıştır. Çin ve Hindistan, dünya üretiminin yarısından fazlasına sahip oldukları halde ülke nüfusları, birçok Asya ülkesi gibi, temel besin kaynakları pirinç olduğu için ürettikleri ürünlerin büyük bir kısmını kendi ülkelerinde tüketmektedir. Dünya çeltik üretimi incelendiğinde, en büyük üretici ülkenin yılda yaklaşık 190-200 milyon tonluk üretimle Çin Halk Cumhuriyeti olduğu görülmektedir. Dekara verimlilik açısından ise Mısır ilk (954 kg/da) sırada gelmekte, daha sonra Japonya ve ABD 670-750 kg/da’lık üretimle ilk sıralarda yer almaktadır. Türkiye çeltikte dekara verim açısından dünya ortalamasının üzerindedir. Dünya ortalaması 420 kg/da iken Türkiye ortalaması ise FAO verileri ve resmi rakamlara göre 778 kg/da’dır.

Yıllara göre değişmekle birlikte dünyada 430-450 milyon ton çeltik üretimi yapılırken bu üretimin yaklaşık %6-7’si yani 30-31 milyon tonu dünya ticaretine sunulmaktadır. Bunun en önemli nedeni pirincin, en büyük üretici olan Asya ülkelerinde temel besin maddesi

olmasıdır. Hatta bu ülkelerde bazı yıllar görülen kuraklıklar özellikle Endonezya, Bangladeş, Çin gibi üretici ülkeleri de ithalata zorlamaktadır. Dünyada pirinç ihracatı yapan ülkelerin başında yine Asya ülkeleri ilk sıralardadır.

Çizelge 4.13 Dünya Pirinç İhracatı (bin ton) (2007-2009)

Ülkeler	2007	2008	2009
Tayland	10 011	8 570	8 500
Vietnam	4 649	5 950	6 200
ABD	3 219	2 983	3 525
Çin Halk Cum.	969	783	600
Pakistan	3 050	3 187	3 800
Hindistan	3 383	2 123	2 200
AB Ülkeleri (27)	157	150	230
Toplam	29 749	29 219	29 526

Kaynak : "Grain:World Markets and Trade", USDA, 2010

Çizelge 4.13'te dünyada en fazla pirinç ihracatı yapan ülke Tayland olup pirinç ihracından yaklaşık 2-2,5 milyar \$/yıl gelir elde etmektedir. Tayland'ı sırasıyla Vietnam, ABD ve Çin izlemektedir. Dünya toplam pirinç üretiminin %1,4'ünü üreten ABD'nin, Dünya pirinç ihracatında yaklaşık %12'lik bir paya sahip olması ve yılda yaklaşık 1 milyar \$'ın üzerinde gelir elde etmesi de oldukça ilginçtir.

Pirinç ithalatında Asya ülkeleri yine ilk sıralardadır Bu ülkeler pirinç ihtiyaçlarını genellikle birbirlerinden karşılamaktadırlar. Dünyada, en fazla pirinç ithalatı yapan ülke Filipinlerdir. Bu ülkeyi Nijerya, İran ve Irak izlemektedir. AB ülkeleri pirinç ithalatlarını genellikle birbirlerinden ve az miktarda da ABD'den yapmaktadırlar

Türkiye dünyada pirinç ithal eden ülkeler arasında 22.sırada yer almaktadır. 1984'de 4 milyon \$ karşılığı 20 bin ton pirinç ithalatı, 2009 yılında yaklaşık 120 milyon \$ karşılığı 212 bin tona çıkmıştır. Gerçi 1984'deki ithalat çeltik tohumluğu ithalatıdır. Türkiye 1980'li yılların 2.yarisından itibaren pirinç ithalatında yoğunlaşmıştır.

Çizelge 4.14 Dünya Pirinç İthalatı (bin ton) (2007-2009)

Ülkeler	2007	2008	2009
Filipinler	2 500	2 000	2 600
Endonezya	350	250	800
İran	1 550	1 470	1 150
Irak	975	1 089	1 100
Nijerya	1 800	2 000	1 700
S.Arabistan	1 166	1 095	1 100
Japonya	546	750	700
AB Ülkeleri (27)	1 520	1 383	1 200
Türkiye	215	191	212
Toplam	29 749	29 219	29 326

Kaynak : “Grain:World Markets and Trade”, USDA, 2010

Dünya pirinç ithalatına bakıldığında çizelge 4.14’e 2007 yılında ilk sırayı Filipinler, ikinciliği Nijerya ve üçüncülüğü İran almıştır. 2008’de ilk sırayı Filipinler ve Nijerya alırken, ikinciliği İran ve üçüncülüğü Avrupa Birliği ülkeleri almıştır. 2009 yılında ise yine ilk sırada Filipinler’i görürken ikinciliği Nijerya ve üçüncülüğü Avrupa Birliği ülkelerinin aldığını görmekteyiz. Birinciliğini üç yıl boyunca koruyan Filipinler’e baktığımızda diğer ülkelere oranla daha fazla pirinç ithal ettiğini çizelgeden görebiliriz.

4.6 Dünya Pirinç Tüketimi

Dünya ülkelerinin kişi başına pirinç tüketimlerini araştıran bir kaynak bulunamamıştır. Ancak bunu hesaplamak da oldukça kolaydır. Bir ülkenin yıllık pirinç tüketimi üretim, stok ve ticaret rakamları yardımıyla hesaplanabilir.

Buna göre yılbaşı açılış stoğu, üretim ve ithalat rakamları toplamından ihracat ve yıl sonu stok miktarı düşülerek yıllık toplam pirinç tüketimi hesaplanabilir. Bu hesaplama çeltik üretiminin %60’ının pirinç olacağı varsayılmalı ve (%5) tohumluk için ayrılan miktar düşülmelidir. Yıllık toplam tüketimin ilgili ülke nüfusuna bölünmesiyle de kişi başına yıllık pirinç tüketimi hesaplanmaktadır. Her ülkede pirinç tüketimi farklılıklar göstermektedir.

Pirinç genelde Asya ülkelerinin temel gıdası olduğu için bu ülkelerde tüketim oldukça yüksektir. Kişi başına tüketimin en yüksek olduğu ülke, yıllık 180 kg’a yakın pirinç tüketimi

ile Vietnam'dır. Avrupa Birliği ülkelerinde pirinç tüketimi son derecede az olup yıllık kişi başına yaklaşık 5 kg olup Türkiye'de ise 8 kg civarındadır.

Bu yönetime göre bazı ülkelerin pirinç tüketimleri özetlenmiştir.

Çizelge 4.15 Bazı Ülkelerde Toplam Pirinç Tüketimi ve Kişi Başı Pirinç Tüketimi (kg/kişi)

Ülkeler	Tüketime İlişkin Bilgiler (2010)					
	Çeltik Üretimi (bin ton)	Pirinç Üretimi	Dış Ticaret Farkı	Tüketime Ayrılan Miktar	Nüfus (milyon)	Tüketim (kg/kişi)
ABD	9 972	5 983	- 2 047	3 936	280	14.0
Çin	196 681	118 008	- 288	117 720	1.285	91.6
Mısır	7 500	4 500	- 560	3 940	70	56.3
AB (27)	4 102	2 461	+ 189	2 650	420	6.3
Hindistan	133 700	80 220	- 2 131	78 089	1 010	77.3
İran	2 253	1 352	+ 780	2 132	72	29.6
Nijerya	3 403	2 041	+ 186	2 227	115	19.3
Pakistan	10 324	6 194	- 2 518	3 673	160	22,9
Rusya	913	548	+ 198	746	152	4.9
Vietnam	38 896	23 337	- 4 595	13 961	79	176.7
Türkiye	800	480	+ 210	690	73	9.4

Kaynak : www.fao.org'dan derlenen bilgilerden hesaplanmıştır.

Çizelge 4.15'e baktığımızda dünyada yılda ortalama 440 milyon ton pirinç üretildiğini görmekteyiz. Bunun sadece 30-31 milyon tonu dış ticarete konu olmaktadır. Üretimin çok büyük bölümü üretildiği ülkelerde tüketilmektedir. Çin, tek başına dünya pirinç üretiminin ve tüketiminin yüzde 30'una sahiptir.

Çin'de kişi başına yılda 92 kg, Hindistan'da 78, Japonya'da 63, Endonezya'da 152, Bangladeş'te 200 kg pirinç tüketilmektedir. Avrupa Birliği'nde kişi başına tüketim 6 kg, Amerika Birleşik Devletleri'nde 14 kg, Türkiye'de ise 9 kg civarındadır. FAO verilerine göre dünya kişi başı pirinç tüketimi yıllık 65 kg civarındadır.

En çok üretim yapan Asya ülkeleri aynı zamanda ithalatçı ülkelerdir. Çünkü pirinç Asyalılar için temel besin maddesidir. En fazla pirinç ithalatı yapan ülke Filipinler. Nijerya, İran ve Irak Filipinlerin ardından sıralanmaktadır. AB ülkelerinin bazıları ithalatçıdır. Yalnız

AB ülkeleri ithalatı birbirlerinden ve az miktarda ABD'den yapmaktadır. Türkiye pirinç ithal eden ülkeler sıralamasında 22. sıradadır.

5.TÜRKİYE BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİK DURUMU

5.1 Türkiye Buğday Üretimi

Türkiye’de hububat üretimi, tarım sektörünün olduğu kadar genel ekonominin de temelini oluşturmaktadır. Hububatın insan beslenmesinde temel gıda maddesi olarak önemli bir yere sahip olması, milyonlarca üreticinin yıllık gelirini sağlayan önemli bir kaynak olması ve çok sayıda sanayi kuruluşunun ham maddesi olması özelliklerinden dolayı ekonomik ve sosyal yaşantımızda diğer tarım ürünlerine göre önemi büyüktür. Türkiye’de hububat üretiminin tarımsal gelire katkısı bitkisel ürün türleri içerisinde en yüksek düzeydedir. Bu yönüyle tarım ürünleri bakımından milli gelire katkısı da büyüktür. Hububat dünyada da en çok tüketilen ürün grubunu oluşturduğu için ihracat yönünden de önem taşımaktadır. 1980’li yıllarda %78,7’lik bir paya sahip olan tahıl ekim alanları alternatif ürünlere yönelişle birlikte günümüzde %73 düzeylerine düşmüştür. Türkiye sahip olduğu iklim ve toprak özellikleri bakımından bir çok ürünün yetiştirilmesine uygundur. Bitkisel üretim tarım sektörü içerisinde yaklaşık %65’lik bir pay ile önemini korumaktadır (Kızılaslan 2004).

Hububat üretiminde buğday ve arpa en önemli yeri tutmaktadır. Her iki ürünün de Anadolu’da binlerce yıllık geçmişi olup, bu ürünler kırsal kesimde yaşayan halkın en önemli geçim kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Buğday üretimi tüm ülke sathına yayılmış olmakla birlikte Orta Anadolu, Trakya, Güneydoğu Anadolu ve Çukurova bölgeleri önemli buğday üretim merkezlerini oluşturmaktadır. Ülkemizde buğday ekimi sonbaharda yapılmakta, hasat ise bölgelere göre değişmekle birlikte Mayıs ayından başlamakta Ağustos ayına kadar devam etmektedir (DTM 2007).

İnsan beslenmesinde ekmeğin hammaddesini oluşturan, bunun yanında hayvan besiciliği ve endüstride yaygın biçimde kullanılan buğdayın üretimi, tüketimi ve ticareti ülke ekonomisinde büyük önem taşımaktadır. Millet olarak temel beslenme maddelerimizin arasında ilk sırada bulunan ekmeğin hammaddesini oluşturan buğday, hem tarımsal üretimdeki ağırlığı hem de stratejik bir ürün haline gelmesinden dolayı ülkemiz açısından son derece önemlidir. Ekonomik ve stratejik açıdan bu derece önemli olan buğdayın her yıl tahminen 4 milyondan fazla çiftçi tarafından ekimi yapılmaktadır (Anonim 2010b).

Hızla artan ülke nüfusumuzun beslenme sorunlarının çözümünde, sınırlı olan tarım alanlarımızdaki bitkisel üretimin verimliliğini artırmak büyük önem taşımaktadır. İnsan beslenmesinde en ön sırada gelen tarla bitkilerinden birisi buğdaydır(*Triticum aestivum* L.). Buğday ürününden elde edilen un, bulgur, makarna, nişasta insan beslenmesinde; buğday bitkisinin sapları ise kâğıt-karton sanayinde ve hayvan beslenmesinde kullanılmaktadır.

Ülkemizde buğday yaklaşık 9,4 milyon hektar alanda ekilmekte, üretimde yıldan yıla düşen yıllık yağış miktarına bağlı olarak yaklaşık 19-21 milyon ton arasında gerçekleşmektedir. Dekardan alınan verimde 203-223 kg arasındadır (Süzer 2011).

Ülkemiz topraklarının yaklaşık %32'si (24,3 milyon hektar) tarım yapılabilir özelliktedir. Tarım alanlarının %67,5'i (16,4 milyon hektar) tarla ziraatına ayrılmıştır. Tarla ziraat alanının %73'üne (12 milyon hektar) hububat ekilmektedir. Hububat ekim alanı içerisinde yaklaşık %67,5'lik pay ile ilk sırada buğday, %25'lik payla ikinci sırada arpa ve %5'lik payla üçüncü sırada mısır gelmektedir. Bu ürünleri sırasıyla çavdar, çeltik ve yulaf izlemektedir (Anonim 2010c).

Bugün ülkemizde ekili - dikili tarım alanlarının yaklaşık %50'sinde hububat, üçte birinde de sadece buğday üretilmektedir. Son 20 yılda buğday ekim alanlarında fazla bir değişim görülmemekte olup, ekili alanlar 9-9,4 milyon hektar civarında değişim göstermiştir. 2006 yılında ise üretim alanlarının 8,5 milyon hektara gerilediği görülmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki küçük bir şerit dışında hemen hemen tüm bölge ve illerimizde yetiştirilmektedir. Bu Bölgeler arasında Orta Anadolu Bölgesi Türkiye toplam tahıl ekiliş ve üretiminin %50'den fazla bir kısmını sağlamaktadır (TZOB 2008).

Buğday üretimi ülkemizde yaklaşık 2,9 milyon işletmede yapılmakta olup, 15 milyon civarında insan için geçim kaynağı olmaktadır. Tüketim açısından ise, ülkemizin tüm nüfusunu ilgilendirmektedir. Ülkemizde buğday tarımı, büyük ölçüde kuru koşullarda yapıldığı için verim düşük ve dolayısıyla buğday üreticisinin geliri de diğer ürün üreticilerine göre daha azdır. Ayrıca bazı bölgelerimizde buğday üretiminin alternatifi bulunmamaktadır (Alkan 2007).

Türkiye'de hububat üretimi yüksek oranda devlet politikalarına bağlı durumdadır. Hükümet fiyatlara müdahale ederek, bunun dışında gübreleme ve yakıt maliyetlerine sübvansiyonlar uygulayarak hububat üretimine destek olmaktadır. Her ne kadar Türkiye hububat alanında önemli bir üretici olsa da, hektar başına 1,95 ton buğday verimliliğiyle, hektar başına 5,66 ton olan AB-27 ortalamasının gerisinde kalmayı sürdürmektedir. Bu eksikliğin altında yatan temel nedenler; küçük ölçekli tarlalarda üretim yapılması ve girdi kullanımındaki verimsizliktir. Türkiye'nin verimliliği artırmak için tarımsal reformlarını yeniden değerlendirerek tamamlaması ve AB uyum sürecine göre ilerlemesi gerekmektedir. Hububat grubundaki başlıca ürünler, 2009 yılındaki toplam hububat üretiminin %61'ini oluşturan buğday, %21'ini oluşturan arpa ve %13'ünü oluşturan mısırdır. Toplam hububat üretimi 2007 yılında kuraklığa bağlı olarak düşüş göstermiş ve 2008 yılında yavaş yavaş

iyileşmeye başlamıştır. (Anonim 2010b). 2010 yılında ise buğday üretimi yaklaşık 20 milyon ton civarında gerçekleşmiştir.

Ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre insanların günlük kalori ihtiyacının %60'ı buğdaydan karşılanmaktadır. Bu sonuç buğdayın beslenmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

2000 yılında, dünya üretiminin yüzde 3,6'sını karşılayan Türkiye, dünyanın en önemli buğday üretici ve tüketici ülkeleri arasında yer alıyor. Yadsınamaz ekonomik öneminin yanında buğday, yurdumuzda toplumsal ve kültürel, aynı zamanda da tarihi hatta arkeolojik bir değer. Zira, buğdayın yurdumuz topraklarındaki öyküsü, pek çoğumuza hayal etmesi bile güç gelebilecek kadar eski zamanlara; bilinen tüm uygarlıklardan öncelere uzanmaktadır. Buğday, insanın bugün ulaştığı yaşam biçimini belirleyen devrim niteliğindeki değişikliklerin, üstelik de bugün üzerinde yaşadığımız coğrafyada meydana gelen değişikliklerin merkezinde yer alan değerdir. Buğday denince akla ilk gelen ürünlerden olan buğday unu tüm bu geçen zamanın adeta bir mahsulü olarak bugüne kadar kullanılagelmiş ve en eski zanaatlardan biri olan ekmekçiliğin doğmasına vesile olmuştur (Anonim 2010b).

Dünya'da ve Türkiye'de Buğday Üretimi İklimle Bağlı Dünya buğday üretiminin büyük çoğunluğu yalnız doğal yağışlara bağlı tarım alanlarında gerçekleştirildiğinden, buğday üretimi yıllık hava koşullarına bağımlıdır. Bununla birlikte, son 25-30 yılda dünya buğday verimindeki artış hayli belirgindir. Türkiye buğday verimi artışı ise dünya ortalaması artışının gerisinde kalmıştır. Son 25 yılda buğday verimindeki artış dünyada 105 kg/da iken, Türkiye'de ancak 38 kg/da dolayındadır. Ülkemiz tahıl tarımının büyük çoğunluğu, yıllık yağışın 350-500 mm dolayında olduğu ve aylara dağılımının çok düzenli olmadığı iç bölgelerimizde yapılmaktadır. Yağışların genelde kışın alınması buğday ekiminin güzden yapılması zorunluluğunu getirmekte, bu uygulama ise zaman zaman kış zararına da yol açabilmektedir. Güzlük ekimlerde zamanında çimlenme ve çıkış, uygun verim ve üretimin ön koşuludur. Ancak, buğday üretiminde en etkili yağışlar ilk-bahar yağışlarıdır. Meslek kuruluşlarının tahminlerine göre, 2007 yılındaki kuraklık nedeniyle Türkiye buğday üretiminde %15-20 azalma söz konusudur (Anonim 2010b).

Türkiye tahıl üretiminde kuraklık ve su yetersizliği uzun yıllardır görülmektedir. Ancak, buğdayın verim ve üretim düşüşünde, küresel kuraklık dışında etkenler de bulunmaktadır. Çeşit geliştirme çalışmalarıyla verim potansiyeli yüksek çeşitler elde edilmişse de; bunların da süne zararına karşı zayıf olmaları ve süne savaşımındaki başarısızlık ta buğday üretim ve niteliğini düşüren bir etkidir. Bundan ötürü devlet politikasıyla stratejiler çok önemlidir. Türkiye'nin ciddi ve tutarlı bir tarım politikasının olmaması ve plan

ve programların da kararlı ve kesintisiz yönetilememesi sonucu, günümüzde buğday ithalatçısı konumuna gelinmiştir.

Türkiye öteden beri tahıl üretimi bakımından kendi kendine yeten ender ülkelerden biri olarak bilinmektedir. TÜİK verilerine göre, son on yıllık üretim miktarlarına baktığımızda buğday üretimimiz 17 ila 21 milyon ton arasında değişmektedir. TÜİK, 2010 yılı ikinci tahmininde ise tahıl ürünlerinin üretiminde bir önceki yıla göre azalış görülmektedir. Ancak belirtmek gerekir ki, Türkiye'nin buğday üretimine ilişkin TÜİK verileri ile ABD Tarım Bakanlığının Türkiye tahminleri birbirini tutmamaktadır. Bu farklılık büyük ölçüde kullanılan istatistiki yöntemlerin farklılıklarından kaynaklanmaktadır (Anonim 2010c).

TÜİK verilerine göre, 2010 yılında göre buğday üretimi %4,5 oranında azalarak 19,6 milyon ton, arpa üretimi %0,8 oranında azalarak 7,2 milyon ton olurken, tane mısır üretimi %0,6 oranında artarak yaklaşık 4,3 milyon ton olduğu gözlemlenmiştir.

Çizelge 5.16 Türkiye Tahıl Üretimi (1997-2010)

Dönemi	Buğday Üretimi(Ton)	Arpa Üretimi(Ton)	Mısır Üretimi(Ton)
2010	19 660 000	7 240 000	4 310 000
2009	20 600 000	7 300 000	4 250 000
2008	17 782 000	5 923 000	4 274 000
2007	17 234 000	7 306 800	3 535 000
2006	20 010 000	9 551 000	3 811 000
2005	21 500 000	9 500 000	4 200 000
2004	21 000 000	9 000 000	3 000 000
2003	19 000 000	8 100 000	2 800 000
2002	19 500 000	8 300 000	2 100 000
2001	19 000 000	7 500 000	2 200 000
2000	21 000 000	8 000 000	2 300 000
1999	18 000 000	7 700 000	2 297 000
1998	21 000 000	9 000 000	2 300 000
1997	18 650 000	8 200 000	2 080 000

Kaynak:TÜİK, 2011

Burada vurgulamamız gereken iki nokta var. Biricisi, Türkiye buğday üretimini rasyonel hale getirmelidir. Dünya fiyatlarıyla rekabet edecek üretim politikalarını

benimsemelidir. İkincisi ise, üretilen buğdayın kalitesini artıracak teşvik sistemleri geliştirmelidir. Zira mevcut rekolte yeterli gibi görünmekle birlikte, Türkiye’de üretilen buğdayın düşük kalitede olması nedeniyle un sanayicileri yurt dışından buğday ithal etmek durumunda kalmaktadırlar. Bu da dünya buğday üretiminde sekizinci sırada yer alan Türkiye’yi aynı zamanda yılda 2 milyon tonu aşan miktarlarda kaliteli buğday ithalatı yapmak zorunda kalan bir ülke konumuna getirmektedir.

Çizelge 5.17 TMO Buğday Alım Fiyatı (TL/Ton)

Yıllar	Makarnalık Buğday Alım Fiyatı	Anadolu Kırmızı Sert Ekmeklik Buğday Alım Fiyatı	ÜFE Artış Oranı (%)	Alım Fiyatının Dolar Karşılığı (\$/Ton)	Dünya Buğday Alım Fiyatı (ABD HRW2) (FOS \$/Ton)
2000	117,3	102	59,16	167	115
2001	188,6	164	57,71	145	135
2002	259,9	230	49,3	167	123
2003	367	325	33,69	218	154
2004	392	370	16,62	247	167
2005	360	350	5,59	255	152
2006	385	375	7,66	264	206
2007	440	425	7,14	317	202
2008	500	500	16,53	400	362
2009	525	500	-2,46	321	267
2010	575	550	9,21	357	193

Kaynak: TMO 2011

Çizelge 5.17’ye baktığımızda, makarnalık buğdayın ekmeklik buğdaya göre daha pahalı olduğu verilen yıllar arasında görülmektedir. Makarnalık ve ekmeklik buğday 2000 yılında ÜFE’de %59’luk bir artış gösterirken bu oranın 2009 yılında -%2’lere kadar düştüğü ve 2010 yılında tekrar %9 oranında bir artış olduğu gözlenmiştir.

Türkiye’de ekilen buğday çeşitleri aşağıdaki gibidir.

Adana 99, Basri Bey, Bezostaja, Ceyhan-99, Cumhuriyet 75, Doğankent 1, Flamura 85, Gerek-79, Golia, Gönen, Gün-91, Kate A-1, Kıraç-66, Kırkpınar-79, Momtchill, Orso, Pamukova-97, Pandas, Pehlivan, Prostor, Sadova, Seyhan 95, Yüreğir 89.

5.1.1 Ekiliş

Buğday ekilişinin 1938-2009 yılları arasında ekim alanları incelendiğinde 3,8 milyon hektar olan buğday ekim alanları 1942 yılında biraz düşse de 1949 yılından sonra ciddi bir yukarı ivme yakalamış ve 1967 yılına kadar bu artış sürmüştür. Buğday ekim alanları 1949 yılında 4 milyon hektar iken, 1967 yılına gelindiğinde %100 artarak 8 milyon hektara ulaşmıştır. Buğday ekim alanlarındaki artış trendi 1967 yılından sonra geçmiş dönemlerdeki kadar hızlı olmasa da sürmüştür ve 1979 yılında 9,4 milyon hektara ulaşmıştır. 1979 yılından sonra buğday ekimi hafif bir düşüş eğilimi gösterse de 1987 yılından sonra tekrar artışa geçerek 1994 yılında 9,8 milyon hektarlık ekimle tavan yapmıştır. 1994 yılından sonra buğday ekimi bir düşüş trendine girmiş ve 2006 yılına gelindiğinde 8,5 milyon hektar ekim alanıyla 1969 yılındaki seviyeye düşmüştür. 2007 ve 2008 yıllarında da bu düşüş devam etmiştir ve 2008 yılında 8 milyon hektara düşmüştür.

5.1.2 Üretim

Buğday üretiminin aşağıdaki çizelge 5.18’de yer alan 1938-2009 yılları arasında ekim alanları incelendiğinde 1938 de 4,3 milyon ton olan buğday üretimi 1945 yılında 2,2 milyon tona kadar gerilediği görülecektir. 1945 yılından sonra üretim küçük bir ivme kazansa da 1949 yılında 2,5 milyon ton üretim elde edilmiştir. Buğday üretimi 1949 yılından sonra bazı yıllarındaki düşüşe rağmen önemli bir artış trendine girmiş ve bu trendi 1979 yılına kadar sürdürmüştür. Buğday üretimi 1949 yılında 2,5 milyon ton iken, 1979 yılına gelindiğinde % 585 artarak 17,5 milyon tona ulaşmıştır. Bu noktada 1949 ile 1979 yılları arasında ki artış trendi ekim alanlarındaki artış trendi ile paralellik göstermektedir. Bunun yanında buğday üretimi bu süreçte özellikle 1954 ve 1973 yıllarında sert düşüşler göstermiştir. Buğday üretimi 1979 yılından sonra hafif dalgalı bir seyir gösterse de 1985 yılından sonra tekrar bir artış eğilimi göstermiş ve 1988 yılında 20,5 milyon tona ulaşmıştır. 1988 yılından sonra sert artış ve azalışların olduğu bir dönem geçirdikten sonra 2005 yılında 21,5 milyon ton üretimle buğday üretimi tavan yapmıştır. 2006 yılında 8,49 milyon ha alandan 20 milyon ton üretim elde edilmiştir. 2007 yılında ise yaşanan kuraklık nedeniyle buğday üretimi azalarak 8.1 milyon ha alandan 17,2 milyon ton, 2008 yılında ise 8 milyon ha alandan 17,7 milyon ton üretim sağlanmıştır. Üretim miktarı 2009 yılında 20 milyon seviyesine yaklaşmış, 2010 yılında ise 20 milyon seviyesini aşarak 20,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 5.18 Buğdayın yıllara göre Ekiliş, Üretim ve Verimleri

Yıllar	Ekiliş(ha)	Üretim (Ton)	Verim (Ton/ha)	Yıllar	Ekiliş(ha)	Üretim (Ton)	Verim (Ton/ha)
1938	3.830.341	4.278.815	1,12	1974	8.750.000	1.000.000	1,26
1939	4.021.551	4.191.528	1,04	1975	9.250.000	14.750.000	1,59
1940	4.381.420	4.067.950	0,93	1976	9.250.000	16.500.000	1,78
1941	4.394.073	3.483.147	0,79	1977	9.325.000	16.650.000	1,79
1942	4.369.455	4.263.282	0,98	1978	9.300.000	16.700.000	1,8
1943	3.502.204	3.509.507	1	1979	9.400.000	17.500.000	1,86
1944	3.740.452	3.148.396	0,84	1980	9.020.000	16.500.000	1,83
1945	3.742.006	2.189.318	0,59	1981	9.250.000	17.000.000	1,84
1946	3.830.504	3.618.383	0,94	1982	9.000.000	17.500.000	1,94
1947	4.176.913	3.215.904	0,77	1983	9.230.000	16.400.000	1,78
1948	4.538.190	4.867.093	1,07	1984	9.000.000	17.200.000	1,91
1949	4.007.810	2.516.523	0,63	1985	9.350.000	17.000.000	1,82
1950	4.477.191	3.871.926	0,86	1986	9.350.000	19.000.000	2,03
1951	4.789.800	5.600.000	1,17	1987	9.415.000	18.900.000	2,01
1952	5.400.000	6.447.000	1,19	1988	9.435.000	20.500.000	2,17
1953	6.410.000	8.000.000	1,25	1989	9.351.000	16.200.000	1,73
1954	6.405.000	4.900.000	0,77	1990	9.450.000	20.000.000	2,12
1955	7.060.000	6.900.000	0,98	1991	9.630.000	20.400.000	2,12
1956	7.335.000	6.400.000	0,87	1992	9.600.000	19.300.000	2,01
1957	7.157.000	8.300.000	1,16	1993	9.800.000	21.000.000	2,14
1958	7.450.000	8.550.000	1,15	1994	9.800.000	17.500.000	1,79
1959	7.535.000	7.852.000	1,04	1995	9.400.000	18.000.000	1,91
1960	7.700.000	8.450.000	1,1	1996	9.350.000	18.500.000	1,98
1961	7.717.000	7.000.000	0,91	1997	9.340.000	18.650.000	2
1962	7.800.000	8.450.000	1,08	1998	9.400.000	21.000.000	2,23
1963	7.850.000	10.000.000	1,27	1999	9.380.000	18.000.000	1,92
1964	7.870.000	8.300.000	1,05	2000	9.400.000	21.000.000	2,23
1965	7.900.000	8.500.000	1,08	2001	9.350.000	19.000.000	2,03
1966	7.950.000	9.600.000	1,21	2002	9.300.000	19.500.000	2,1
1967	8.000.000	10.000.000	1,25	2003	9.100.000	19.000.000	2,09
1968	8.250.000	9.520.000	1,15	2004	9.300.000	21.000.000	2,26
1969	8.660.000	10.500.000	1,21	2005	9.250.000	21.500.000	2,32
1970	8.600.000	10.000.000	1,16	2006	8.490.000	20.010.000	2,36
1971	8.700.000	13.500.000	1,55	2007	8.100.000	17.234.000	2,13
1972	8.730.000	12.200.000	1,4	2008	8.010.000	17.782.000	2,22
1973	8.850.000	10.000.000	1,13	2009 (*)	8.100.000	20.520.000	2,53

Kaynak: TÜİK, 2010

Çizelge 5.18’de de görüldüğü üzere ülkemiz yıllık ortalama 8-9,5 milyon ha ekili alandan ortalama 19-21,5 milyon ton arasında buğday elde etmektedir.

5.1.3 Verim

Çizelge 5.18 incelendiğinde görülecektir ki 1 hektar arazideki buğdayın verimi 1938’lerde 1,12 ton iken 1949 yılında 0,63 tona kadar gerilemiştir. Ancak 1949 yılından sonra bazı yıllarındaki düşüğe rağmen önemli bir artış trendine girmiş ve bu trendi 1982 yılına kadar sürdürmüştür. 1 hektar arazideki buğdayın verimi 1949 yılında 0,63 ton iken, 1982 yılına gelindiğinde %210 artarak 1,94 tona ulaşmıştır. 1982 yılından sonra hafif dalgalı bir seyir gösterse de 1985 yılından sonra tekrar bir artış eğilimi göstermiş ve 1988 yılında 2,17 tona ulaşmıştır. 1988 yılından sonra sert artış ve azalışların olduğu bir dönem geçirdikten sonra 2006 yılında 1 hektar arazideki buğdayın verimi 2,36 tonla tavan yapmıştır. 2010 yılı verimi ise 2.42 olarak gerçekleşmiştir.

TÜİK verilerine göre Türkiye’de 2010 yılında 8.094.000 ha ekili alandan 19.660.000 ton buğday elde edilmiş ha ortalama verimi 2,42 olarak gerçekleşmiştir. Son 10 yıla bakıldığında, buğday ekim alanları 8,1–9,5 milyon hektar arasında ve üretim miktarı 18,0–21,5 milyon ton arasında değiştiği görülmektedir. Yalnız 2007 yılında yaşanan kuraklıktan dolayı buğday üretimi 17,2 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Yıllar itibariyle Türkiye’nin buğday verimi yükselme kaydetmiş olmasına rağmen ortalama dünya veriminin altında kalmaktadır. Buğday verimliliğindeki en önemli faktörlerden birisi, yüksek kaliteli tohum kullanımınıdır. Buğday üretimi için ayrılan 8,5 milyon hektar alan dikkate alındığında, hektar başına 200 kg tohum kullanımına dayanarak yıllık tohum talebi 1,7 milyon ton olmaktadır. Buğday kendi kendine döllen bir bitki olmasından dolayı, ekilen tohumlukların 3 yılda bir sertifikalı tohumluklarla yenilenmesi nedeniyle, ülkemizde her yıl yaklaşık 560 bin ton buğday tohumluğu kullanılması gerekmektedir.

Aşağıdaki çizelge 5.19’da ülkemizin 2008/10 yılları arası sertifikalı buğday tohumluğu tedarik ve dağıtımını ile ilgili durum sunulmuştur. Çizelgede kamu ve özel kuruluşların üretim, ithalat, stok, toplam tedarik, dağıtım ve ihracat rakamları ayrı ayrı verilmiştir.

Çizelge 5.19 2008/2010 Yılları Arası Sertifikalı Buğday Tohumluğu Tedarik ve Dağıtım Durumu (Ton)

2008 yılı						
Kuruluş	Üretim	İthal	Stok	Toplam Tedarik	Dağıtım	İhraç
Kamu	69.885	35	31.642	101.563	83.432	1.900
Özel	75.636	576	4.577	80.789	72.084	2.512
Toplam	145.521	611	36.219	182.352	155.16	4.412
2009 Yılı						
Kamu	125.566	20	16.255	141.840	141.840	-
Özel	95.634	1.032	3.359	99.151	63.644	-
Toplam	221.200	1.952	19.614	240.991	205.484	-
2010 yılı						
Kamu	167.152	80	39.235	206.467	116.311	0
Özel	148.473	427	27.029	157.899	76.650	4.534
Toplam	315.625	507	66.264	382.366	192.961	4.534

Kaynak: TÜGEM 2011

Çizelge 5.19’da da görüldüğü üzere 2008 yılında kamu ve özel sektör tarafından gerçekleştirilen toplam sertifikalı buğday tohumluğu üretimi 145.521 ton iken, bu rakam 2010 yılında artarak 315.625 ton olarak gerçekleşmiştir. Dağıtım miktarı da 2010 yılında 192.961 ton olmuştur (TMO, 2011).

5.2 Türkiye Buğday Tüketimi

İnsan gıdası dışında hayvan yemi olarak kullanılan ve ağırlıklı olarak ekmek, bulgur, makarna ve bisküvi olarak tüketilen buğdayın Türkiye için sağlıklı tüketim değerlerinin bulunması oldukça güçtür. Bu nedenle tüketim rakamlarının hesabı tahminlere dayandırılmaktadır.

Kişi başına ekmeklik buğday tüketimi 100 kg’ dır. Ekmeklik buğday tüketimi dikkate alındığında kişi başına tüketim miktarları doğu illerimizde batı illerimize oranla daha yüksek olduğu görülecektir. Buna göre Doğu’da kişi başına yıllık ekmeklik buğday tüketimi 100-120 kg, Batı’ da ise 80 kg’ dır.

Ülkemizin buğday üretimi 2007 yılına kadar iç tüketimi karşılamaya yeterlidir. Ancak artan nüfusa paralel olarak buğday talebi de artmaktadır. Ülke nüfusunun yılda %2 arttığı göz önünde bulundurulduğunda nüfusumuz yılda 1.300.000 artış göstermektedir. Artan nüfusa paralel olarak üretim miktarının artması beklenirken üretimin dalgalı bir yapı gösterdiği

görülmektedir. Ülkemizde hububat üretiminin bitkisel ürün türleri içerisinde tarımsal gelirimize katkısı en yüksek düzeydedir. Hububat sektörü bitkisel üretim değerinin %22'sini, buğday ise %35'ini oluşturmaktadırlar. Hububat sektörünün sadece üretim değeri yönünden milli gelire katkısı %2,6 iken, buğdayın %1,7'dir. Görüldüğü üzere ana vatanı Anadolu olarak kabul edilen buğday, Ülkemizde hububat üretiminin büyük bir kısmını oluşturmaktadır (TZOB 2008).

Ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre insanların günlük kalori ihtiyacının %60'ı buğdaydan karşılanmaktadır. Bu sonuç buğdayın beslenmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin kişi başına yıllık tahıl tüketiminin en yüksek düzeyde bulunduğu ülkelerden biri olması göz önüne alındığında kıraç arazide yapılan üretimlerde gerçekleştirilecek verim artışları Türkiye buğday üretimine önemli katkıda bulunacaktır.

Çizelge 5.20 Türkiye Buğday Tüketimi, Stok Değişimi ve Yeterlilik Derecesi

Piyasa Yılı	Yurt İçi Kullanım (bin ton)	Gıda Olarak Tüketim (bin ton)	Tohumluk Kullanım (bin ton)	Yemlik Kullanım (bin ton)	Kayıplar (bin ton)	Stok Değişimi (bin ton)	Kişi Başına Tüketim (Kg)	Yeterlilik Derecesi (%)
2000/01	19.362	15.078	1.683	2.020	581	49	225,4	106,5
2001/02	19.780	15.629	1.674	1.884	593	-757	230,2	94,3
2002/03	19.857	15.645	1.638	1.979	596	-118	227,3	96,4
2003/04	18.957	14.782	1.674	1.932	569	286	211,9	98,4
2004/05	19.402	15.133	1.665	2.023	582	-595	214,1	106,3
2005/06	16.846	14.283	1.528	425	610	276	120,6
2006/07	18.943	16.491	1.458	427	567	-834	99,8
2007/08	16.882	14.584	1.458	351	489	97	206,6	96,6
2008/09	17.781	15.459	1.456	362	504	308	216	94,5
2009/10	16.961	14.495	1.456	425	584	965	200	94,5

Kaynak: TÜİK, 2010

Türkiye'de buğday üretimi genellikle tüketim miktarını karşılamakta olup, bazı yıllar yaşanan kuraklık ve kalite sorunları nedeniyle talep karşılanamamakta ve ithalat

yapılmaktadır. 2008 yılı buğday ithalatı son 10 yılın en yüksek seviyesi olan 3 milyon 708 bin tona ulaşmıştır. 2009 yılında ise buğday ithalatı, 2008 yılına göre azalmış ve 3 milyon 380 bin ton olarak gerçekleşmiştir. İthalatın yüksek olması, 2007 ve 2008 yılına ait DİR (Dahilde İşleme Rejimi) belgelerinin bu yıl içerisinde (2008) kullanılmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca 2008 yılında ülkemizde buğday rekoltesinin düşük seviyelerde gerçekleşmesi ve buğday ithalatında uygulanan gümrük vergisi oranlarının değişmesi de etkili olmuştur. Nitekim buğdayda uygulanan gümrük vergisi oranı, üretim ve piyasa stok durumu değerlendirilerek 2007 yılının Kasım ayında %130'dan %8'e ve 2008 yılında %0'a kadar indirilmiştir. 2009 yılında ithalat miktarı ise 3 milyon 708 bin tona ulaşmıştır. Yine ithalatın yüksek miktarda gerçekleşmesinde, dünya buğday fiyatlarının yüksek rekolteye bağlı olarak düşük seviyelerde seyretmesi, DİR kapsamında yapılan ithalat ve bazı bölgelerde yaşanan kısmi kalite problemleri etkili olmuştur. 2010 yılında ise buğday ithalat miktarı 2 milyon 554 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 5.21). Türkiye, buğday ithalatının çoğunluğunu lojistik ve rekabetçi fiyat avantajından dolayı Rusya Federasyonu'ndan yapmaktadır. Ayrıca Kazakistan, AB (27) ve Ukrayna'dan da yüksek miktarda ithalat yapmaktadır (TMO 2011).

Çizelge 5.21 Türkiye'nin Buğday İthalatı ve İhracatı (Durum Buğdayı Dahil)

Yıllar	İthalat			İhracat		
	Miktar (Ton)	Tutar (Bin Dolar)	Ort. Fiyat (Dolar/Ton)	Miktar (Ton)	Tutar (Bin Dolar)	Ort. Fiyat (Dolar/Ton)
2000	963.668	126.143	131	1.782.048	193.308	110
2001	346.827	49.621	143	1.117.969	136.225	122
2002	1.116.575	150.472	135	55.329	9.781	177
2003	1.846.284	277.543	150	938	401	428
2004	1.065.389	221.868	208	864	359	416
2005	135.596	25.031	185	327.931	52.155	159
2006	239.874	52.624	219	685.674	100.853	147
2007	2.147.107	570.390	266	18.281	9.132	500
2008	3.708.003	1.483.190	400	8.005	5.569	696
2009	3.379.928	899.004	266	301.485	60.647	201
2010	2.554.189	655.049	256	1.156.696	198.554	172

Kaynak: TÜİK 2011

Çizelge 5.21’de 2005/06 yılları hariç Türkiye’nin ithalatçı bir ülke olduğunu görmekteyiz. 2003 yılında 1.846.284 ton buğday ithalatına karşılık 277.543.000 \$ ödenmiştir. 2007 yılından itibaren ise ithalat oranlarında ciddi bir artış olduğunu görmekteyiz. 2008 yılında 3.708.003 ton buğday için 1.483.190 \$ ödenmiştir. İhracat oranları, ithalat oranlarının yanında çok küçük kalmıştır. 2000 yılında 1.782.048 ton buğday ihracatından 193.308.000 \$ ve 2010 yılında 1.156.696 ton buğdaya karşılık 198.554.000 \$ elde edildiğini görmekteyiz. İthalatçı bir ülke olduğumuzu, ihracat ve ithalat oranlarının rakamsal değerlerine bakarak açıkça görmek mümkündür.

Ülkemizde buğday piyasalarındaki fiyatları dengede tutabilmek amacıyla arz fazlası ürün TMO tarafından ihraç edilebilmektedir. Bu bağlamda 2009 ihracatı, üretim artışı nedeniyle 2007 ve 2008 yıllarına göre artış göstermiş ve 301 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir. 2010 yılı buğday ihracatı ise, üretim artışı nedeniyle 2008 ve 2009 yıllarına göre artış göstermiş ve 1 milyon 156 bin ton olarak gerçekleşmiştir (TMO 2011).

5.3 Türkiye Ayçiçeği Üretimi

Türkiye’de, ayçiçeği tarımı ile 19. yüzyılın sonlarında başlamıştır. 1858 Paris ve sonrasındaki Berlin konferansları kararlarının Osmanlı sınırları içindeki azınlıklara ve Avrupalı sanayicilere sağladığı imtiyazlar, Osmanlı toplumu Türk vatandaşlarının ve özellikle tarım ve el sanatlarında gelişmiş (dokumacılık) Balkan Türklerinin ekonomik gelişimini kısıtlamış ve bu bölgede yaşayan Türk soydaşlarının Trakya’ya göçmelerine neden olmuştur. Balkanlardan gelerek Trakya’ya yerleşen ve zamanın en modern tarım bilgisi ile dolu bu soydaşlarımız, ayçiçeği ve rapiska (kanola) üretimini de beraberlerinde getirmişlerdir (Gaytancıoğlu 1994).

Cumhuriyetle birlikte tarımda hamleler yapan Türkiye, ilk tarım hamlesine Trakya’dan başlamıştır. İthal edilen 500 adet traktör, bu bölgede teşvikle kurulan büyük tarım işletmelerine dağıtılmıştır. Ancak, 1929’da tüm dünyada meydana gelen ekonomik kriz, oluşum aşamasındaki bu işletmelerin kısa bir süre sonra kapanmalarına neden olmuş ve tarım, bugünkü yapısını oluşturan kırsal alan yaşayanlarına terk edilmiştir. 1979 yılına kadar buğday-ayçiçeği-rapiska münavebesinde (her yıl farklı bir ürün ekimi) devam eden gelişme, 1979 yılında rapiska tohumunun yağ sanayinde kullanımının Sağlık Bakanlığı’nca yasaklanmasıyla buğday-ayçiçeği münavebesine dönüşmüştür. Bu gelişmeye ek olarak, siyasi iktidarların, Rize ili dışında tüm illerimizde üretilen ve köylünün yüzde 95’ini ilgilendiren buğday taban ve destekleme fiyatlarını oy kaygısı ile yüksek tutmaları, Trakya’da buğday-ayçiçeği münavebe sistemini bozmuş, buğday-buğday ekim şeklinin oluşmasına neden

olmuştur. Bu sistem nedeniyle de süne ve kımıl gibi hububat zararlılarının popülasyonu artmış, buğday üretiminde sorunlar çıkmıştır. Ayçiçeği-buğday paritesinin 2 civarında olması gerekirken, bu parite bazı yıllar 1,5'un altına düşmüş ve ayçiçeği üreticileri mağdur edilmiştir(Anonim 2011d).

1990 yılından itibaren ayçiçeğinin ekim alanında da bir düşüş kaydedilmiştir. Orobanj'ın (verem otu), özellikle en fazla üretimin yapıldığı Trakya bölgesinde (*Tekirdağ, Edirne, Kırklareli-1988'deki toplam 1 milyon 150 bin ton ayçiçeği üretiminin % 63'ünü bu iller karşılamıştır*) yoğun zarar vermesi ve uygulanan yetersiz taban fiyat politikası nedeniyle ekim alanları 1996 yılında 575 bin hektara, üretim ise 780 bin tona düşmüştür. Bu durum, yetersiz olan bitkisel yağ üretimini doğrudan etkilemiş ve ithalatın artmasına neden olmuştur. Örneğin, 1995 yılında yağlık ayçiçeği tohumu ithalatı 357 bin ton, ihracatı 396 ton; yine 1995 yılında ayçiçeği yağı ithalatı 306 bin ton, ihracatı 47 bin ton olarak yapılmıştır. Bu yıldan sonra da üretim miktarı ile tüketim miktarı arasında büyük farklar oluşmuş ve bu farklar ithalat yoluyla giderilmeye çalışılmıştır. Öyle ki 2010 yılında Türkiye sadece ayçiçeği tohumu ve ham yağına 2,2 milyar dolar döviz ödemiştir. Bütün bu tutarsız politikalara rağmen ayçiçeği, ülkemiz ekonomisi açısından önemli bir yağlı tohumlu bitki olmayı sürdürmektedir. Tohumunda %40 civarında yağ bulunan ayçiçeği, Türkiye'nin bitkisel yağ üretiminin yarısından fazlasını karşılamakta, ayrıca küspesi hayvan yemi olarak da kullanılmaktadır. Ayçiçeği üretiminin çok az bir kısmı da çerezlik çekirdek olarak değerlendirilmektedir (Anonim 2011d).

Ayçiçeği dünyada ve ülkemizde en önemli yağ bitkilerinden biri olup, ülkemizde çoğunlukla yağlık olarak yetiştirilir. Dünya ayçiçeği üretimi son yıllarda 23 milyon ton civarında olup, Türkiye üretimde ve ekim alanlarında ilk on ülke arasında yer almaktadır. Ülkemizde yağlık ayçiçeği üretimi, genelde Trakya-Marmara Bölgesinde yoğunlaşmış iken, çerezlik üretimi ise, çoğunlukla İç ve Doğu Anadolu Bölgesinde, az miktarda diğer bölgelerde de ekimi yapılmaktadır. Ülkemiz yağlık ayçiçeği ekim alanları son yıllarda iklim koşullarına ve uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak 500-600 bin ha, üretimi de 600-850 bin ton civarında değişmektedir. Ayçiçeği ekim alanları, mekanizasyona en uygun bitki olması ve fazla işgücü gerektirmemesi nedeniyle, değişik yörelerde yıldan yıla artmaktadır (Anonim 2011e).

Diğer yıllara ait ayçiçeği tohumu ithalat ve ihracat rakamları aşağıda çizelge 5.22'de verilmiştir.

Çizelge 5.22 Türkiye'nin Yağlık Ayçiçek Tohumu İthalat ve İhracatı

Yıllar	İthalat		İhracat	
	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)
2001	182.691	41.524	846	991
2002	128.934	39.869	907	776
2003	519.606	144.701	1.069	1.198
2004	481.626	154.975	1.290	1.766
2005	487.000	157.575	390	433
2006	371.317	99.311	5.436	5.812
2007	398.982	138.608	6.747	17.959
2008	436.703	342.545	459	414
2009	453.500	222.577	325	453
2010	467.484	245.871	268	330

Kaynak : TÜİK (2010 Ocak-Mayıs)

Çizelge 5.22'de Türkiye'de yağlık ayçiçeği tohumunun ithalat ve ihracat oranlarını görmekteyiz. İthalat oranlarına baktığımızda 2002'de 128.934 ton yağlık ayçiçeği ithalatına 39.869.000 dolar ödenmiştir. En yüksek ithalat oranı 2004/05 yıllarında gerçekleşmiştir. 2005 yılında 487.000 ton yağlık ayçiçek tohumu için 157.575.000 dolar ödenmiştir. İhracata baktığımızda ise ithalata göre yine düşük oranları görmekteyiz. 2007'de 6.747 ton yağlık ayçiçeği tohumu ihracatından 17.959.000 dolar ve 2010 yılında 268 ton yağlık ayçiçeği tohumu için 330.000 dolar elde edilmiştir. İthalatın ihracat karşısında yine üstün olduğunu görmek zor değildir.

Türkiye'de ekimi yapılan yağlı tohumlu bitkiler içinde ekim alanı ve üretim bakımından birinci sırayı ayçiçeği almaktadır. Bugün Ülkemizdeki bitkisel yağların yarısından çoğu ayçiçeğinden elde edilmektedir. Ayçiçeği tarımı daha çok Trakya-Marmara Bölgesi'nde yapılmakta olup genelde hububat (buğday-arpa-ayçiçeği) ekim nöbeti hakimdir. Bu bölgede uygulanan fiyat politikalarına bağlı olarak çiftçiler bazen uzun yıllar üst üste bir ürünü aynı tarlaya ekebilmektedir. Eğer çiftçilerin o yıl genel tercihi aynı tarlaya 2 yıl üst üste hububat ekme yolunda ise, ayçiçeği alanlarında aynı yıl için bir azalma gözlenebilmektedir. Özellikle ikinci ürün ayçiçeği tarımı için Ege Bölgesinin çok uygun ve önemli bir potansiyele sahip olduğu dikkate alınır, bu alanlarda buğday-arpa hasadını takiben ayçiçeği tarımının

daha geniş olarak yer alması, ayrıca yine pamuk öncesi kolza üretimi ile şeker pancarı ve tütün üretim alanlarındaki muhtemel daralma ile ortaya çıkacak alanlarda ayçiçeği ve kolza üretimine önem verilmesi, 800-900 bin tonu aşan yağ açığımızın kapatılmasına önemli katkılar sağlayacaktır. Bölgeler itibariyle ve ürün desenleri içinde yağlı tohumlar üretimine yer verilmelidir. Ayçiçeği potansiyel alanının 1.450.000 ha, şu anki üretim alanının ise yaklaşık 550.000 ha olduğu düşünülürse, aradaki 900.000 ha'lık alan artışı ve ortalama verimi olan 150 kg/da ile sadece ayçiçeğinde 1.350.000 ton üretim değerine ulaşılabilecektir (Anonim 2011f).

Çizelge 5.23 Türkiye Yağlık Ayçiçek Tohumu Ekim Alanı, Üretim ve Verimi

Yıllar	Ekim Alanı (ha)	Üretim (ton)	Verim (kg/ha)
2001/02	510.000	650.000	1.275
2002/03	550.000	850.000	1.545
2003/04	545.000	800.000	1.468
2004/05	550.000	900.000	1.636
2005/06	566.000	975.000	1.720
2006/07	585.000	1.118.000	1.910
2007/08	490.000	770.000	1.571
2008/09	500.000	900.387	1.801
2009/10	505.000	960.300	1.901
2010/11(Tah.)	525.000	1.000.000	1.905

Kaynak : TÜİK, Trakyabirlik, 2011

Çizelge 5.23 'de görüldüğü gibi yağlık ayçiçeği ekim alanları ortalama 500 bin hektar civarında olup, üretim son iki yılda 900-960 bin ton civarında gerçekleşmiştir. 2006 yılında ekim alanında önemli değişimler olmamasına rağmen üretimin 1.118.000 ton olması, hibrit çeşitlerin kullanımı ve iklim şartlarının uygun olması ile ilgilidir. Dekara verim ise 2000'li yılların başında 120-130 kilogram dolayında olmasına rağmen son iki yılda 180-190 kg ortalamasına ulaşmıştır.

Ülkemizde bitkisel yağ açığı olduğundan her yıl yaklaşık 250 bin ton ayçiçeği tohumu ve 100-200 bin ton civarında ham ayçiçeği yağı ithal edilmektedir. Ayçiçeği en önemli bitkisel yağ kaynağını oluşturduğundan dolayı pazar sorunu yoktur.

Ülkemizin ayçiçek yağı üretim durumu ise çizelge 5.24'te görülmektedir. 2005-2010 yılları ortalaması 490 bin ton civarındadır.

Çizelge 5.24 Türkiye Ayçiçek Yağı Üretimi (Ton)

Yıllar	Üretim
2001/02	253.000
2002/03	350.000
2003/04	312.000
2004/05	320.000
2005/06	465.000
2006/07	495.000
2007/08	500.000
2008/09	485.000
2009/2010(*)	500.000

Kaynak : FAPRI-ISU, 2011 World Agricultural Outlook,* Tahmini

Türkiye'nin birçok bölgesinde yağlı tohumlu bitkilerin tarımı mümkünken Türkiye bitkisel yağ ihtiyacının yaklaşık %50'sini ithal etmektedir. 2010 yılında ayçiçeği, soya, pamuk ve kanola gibi yağ bitkileri ve bunların ham yağlarına ödenen bedel 2,5 milyar \$'dır. Türkiye'deki yağ işleme teknolojisi çok modern durumda ve yağ işleme kapasitesi yaklaşık 7 milyon tondan fazla iken üretim yetersizliği nedeniyle Türkiye net ithalatçı bir konumdadır. 2010 yılında ayçiçeği, soya, pamuk ve kanola gibi yağ bitkilerinin üretimi toplam 2,5 milyon ton civarında gerçekleşmiştir. Bulgaristan, Ukrayna ve Arjantin'den yapılan yağlı tohum ve türevleri ithalatı için 3 milyar dolar ödenmiştir (Gaytancıoğlu 2011).

5.4 Türkiye Ayçiçeği Tüketimi

Türkiye'de yıllık yağlık ayçiçeği kırma kapasitesi 1.500.000 tona, yıllık ayçiçek yağı tüketimimiz ise 700 bin tonun üzerine yükselmiş bulunmaktadır.

Son beş yıl itibariyle Türkiye'nin ayçiçeği kırma kapasitesi ve ayçiçek yağı tüketimi aşağıda çizelge 5.25'te verilmiştir.

Çizelge 5.25 Türkiye Ayçiçeği Kırma Kapasitesi ve Ayçiçeği Yağı Tüketimi(binton)

	2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10 (*)
Kırma Kapasitesi	1.100	1.250	1.250	1.185	1.500
Tüketim Miktarı	705	600	635	650	710

Kaynak: Oil World Annual 2010, Trakyabirlik (*) Tahmini

Ülkemizde yağlı tohumların ekilişlerinin arttığı yıllarda bile, artan nüfus ve buna bağlı olarak kişi başına tüketimin yükselmesi sebebiyle, üretim tüketimi karşılayamamıştır. Böylece giderek artan yağ açığı ortaya çıkmış ve bu açık ithalat yolu ile giderilmiştir. Bazı yıllarda ithal edilen ham yağ rafine edildikten sonra ihraç edilmiştir.

Çizelge 5.26 Türkiye'nin Ayçiçek Yağı İthalat ve İhracatı

Yıllar	İthalat		İhracat	
	Miktar (ton)	Değer (bin \$)	Miktar (ton)	Değer (bin \$)
2001	133.473	62.781	24.400	14.048
2002	92.442	51.732	23.537	19.521
2003	92.591	54.089	39.591	32.457
2004	78.327	50.604	33.454	30.466
2005	201.324	133.641	60.436	57.857
2006	398.852	235.667	232.938	206.194
2007	113.341	82.074	45.284	43.321
2008	411.760	647.096	98.685	164.594
2009	323.597	468.305	101.663	110.923
2010	106.741	129.512	23.534	27.418

Kaynak : TÜİK (2010 Ocak-Mayıs)

Türkiye sadece yağlık ayçiçeği tohumu ithalatı yapan değil aynı zamanda ayçiçeği yağı ithalatı da gerçekleştiren bir ülkedir. Çizelge 5.26'da da görüldüğü üzere 2001 yılında 133.473 ton ithalat yapılmış ve 62.781.000 dolar ödeme yapılmıştır. İthalatın yükseldiği yıllar 2006 ve sonrasıdır. 2006 yılında 398.532 ton yağ ithalatı yapılmış ve 235.667.000 dolar

ödeme yapılmış, 2007 yılında ithalat 11.341 ton seviyesine düşse de 2008 yılında 411.760 ton, 2009 yılında ise 323.597 ton rakamlarına yükselmiştir. Bu yıllarda sırasıyla 647.096.000 dolar ve 468.305.000 dolar ödeme yapılmıştır. 2010 yılı Ocak-Mayıs döneminde ise 106.741 ton ithalat yapılmış ve 129.512.000 dolar ödeme gerçekleştirilmiştir.

Bu ithalat rakamlarına rağmen Türkiye aynı zamanda ayçiçeği yağı ihracatı da yapan ülke konumundadır. Fakat gerçekleştirilen aynı yıl ile karşılaştırıldığında ihracat rakamları ithalatın altında oluşmuştur. Örneğin ithalatın en yüksek olduğu yıllar denilen 2008 yılında 98.685 ton, 2009 yılında ise 101.663 ton ihracat yapılmış olup sırasıyla 164.594.000 dolar ve 110.923.000 dolar ihracat geliri elde edilmiştir. 2010 yılı Ocak-Mayıs döneminde de 23.534 ton ihracat yapılmış karşılığında 27.418.000 dolar ihracat geliri elde edilmiştir.

Ayçiçeği üretiminde devletin Tarım Satış Kooperatifi Birlikleri gibi üretici kuruluşlarını görevlendirerek üreticilerin ürününü yıllarca satın alması üretim artışını ve beraberinde tüketimi pek sağlayamamıştır. Ancak birliklerin destekleme dışında kalmasından sonra ayçiçeği üretiminde azalmalar görülmüştür. Ayçiçeği üretimi yıllara göre genelde sabit olup, bazı yıllar üretimde azalmalar dahi görülmüştür. Buna karşılık tüketimin sürekli artması talebin doğal olarak yurtdışından ithalatla karşılanmasına neden olmaktadır. Tüketimin artmasının doğal nedenlerinden birisi Türkiye'deki nüfusun her yıl %1,5-2 oranında artmasıdır. Bitkisel yağ tüketiminin artışı nüfus artış hızının oldukça üzerindedir (Çizelge 5.27).

Çizelge 5.27 Türkiye Nüfus Artış Hızı ve Yağ Tüketimi Artış Hızının Karşılaştırılması

Yıllar	Türkiye Nüfusu (kişi)	Nüfus Artış Hızı (%)*	Yağ Tüketimi (ton)	Kişi Başına Yağ Tüketimi (kg/kişi)	Yağ Tüketimindeki Artış (%)
1980	44 736 957		475 331	10.Haz	
1985	50 664 458	12.May	673 007	13.Mar	41.6
1990	56 473 035	11.0	902 276	16.0	34.1
1997	62 865 574	07.May	1 360 628	21.Haz	50.8
2000	67 000 000	7.0	1 317 878	19.Tem	-3.5
2010	73 000 000	13.0	1 533 000	21.0	1.0

Kaynak: *Yıllık nüfus artışlarından hareket edilerek 5 yıllık nüfus artışı hesaplanmıştır.

Çizelge 5.27'den de anlaşılacağı üzere, Türkiye'nin 2010 yılı nüfusu 73 milyon olup, kişi başına bitkisel yağ tüketimi 21 kg civarındadır. Bunun %80'inin ayçiçeği yağı olduğu tahmin edilmektedir. Ayçiçeği tüketimi hesaplanırken yurtiçi üretim ve ayçiçeği ile hamyağ ithalatı dahil edilerek ihracat miktarı düşülmüştür.

Ayçiçeği tohumu yanında ithalatımız gerek işlenmiş gerekse ham yağ olarak da mevcut olup, miktarı dünya fiyatlarının durumuna göre yıldan yıla değişim göstermektedir. Ancak mevcut tohum ve margarin işleme kapasitesinin %50 civarında kullanıldığı düşünülürse, bu ithalatın tohum olarak yapılması, atıl kapasitenin kullanılmasını sağlayacağından işlenmiş ham yağ yerine, ayçiçeği tohum ithalatına öncelik verilmesi ülkemize büyük bir kazanç sağlayacaktır. Ayrıca ihraç amaçlı ithalatın teşvik edilmesi bu kurulu kapasitenin değerlendirilmesi açısından da önem arz etmektedir. Türkiye yağlık ayçiçeği tohumu ithalatının yaklaşık yarısını Bulgaristan'dan, diğer bölümün büyük bir kısmını ise Ukrayna, Romanya, Rusya ve Moldova'dan, ayçiçeği yağı ithalatının yine yaklaşık yarısını Ukrayna'dan, diğer bölümün büyük bir kısmını ise Rusya, Arjantin, Romanya ve Bulgaristan'dan yapmaktadır. Ayçiçek yağını en fazla ihraç ettiğimiz ülkeler ise Irak, İsrail, Yemen, Suriye ve KKTC'dir. 1995 yılında imzalanan GATT anlaşması çerçevesinde ülkemiz, ithalatta tüm tarife dışı engelleri kaldırarak tek vergiyi (Gelir Vergisi) taahhüt etmiş ve bu verginin oranını da ayçiçeğinde (tohumluk olan ve tohumluk olmayan) % 30 ve ayçiçek yağında %40 olarak belirtmiştir. Ancak 10 yıl içinde bu vergi oranı % 10 azaltılarak, 2004 yılında ayçiçeğinde %27 ve ayçiçek yağında %36 Gelir Vergisi oranı taahhüt edilmiştir. Halen ithalatta bu üst seviyeler uygulanmaktadır (Anonim 2011f).

5.5 Türkiye Çeltik Üretimi

Çeltik Türkiye'nin bütün bölgelerinde yetiştirilmektedir, Fakat en fazla ekiliş ve üretime sırasıyla Marmara ve Karadeniz Bölgeleri sahiptir. Edirne ili Türkiye çeltik üretiminin yaklaşık yarısına yakın bir kısmı sağlamaktadır. Kişi başına pirinç tüketimimiz 6-7 kg olup, pirinç üretimimiz iç tüketime yetmemekte ve ülkemiz gittikçe artan oranlarda pirinç ithal etmektedir. Verim dünya ortalamasının çok üzerinde olup, en yüksek verim alan ülkelerle yarışmaktadır. Ülkemizde çeltik üreticilerinin büyük çoğunluğu ileri yetiştirme teknikleri kullanmaktadır. Gübre, ilaç ve mekanizasyon kullanımı özellikle Trakya Bölgesinde çok iyi bir düzeye gelmiştir (Anonim 2011g).

Çeltik serbest piyasada fiyat bulabildiği gibi, her yıl alım fiyatları açıklanarak TMO tarafından da alınmaktadır. Ana çeltik üreticisi olan iller arasında Edirne, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Samsun, Çorum, Sinop, Kastamonu yer almaktadır. Türkiye genelinde 104

adet çeltik fabrikası bulunmakta ve ortalama kapasite kullanımı çok düşüktür (Gaytancıoğlu 2007).

Türkiye 1990-2010 arasında geçen 20 yıllık süre içerisinde çeltik ekilişlerini 2 katına ve üretimini ise 3 katına çıkarmayı başarmıştır. Bunun en büyük nedeni çeltiğin diğer sulanan bitkilere göre (*mısır, ayçiçeği, ş.pancar vb*) birim alan getirisinin çok yüksek olması ve pazarlama sıkıntısının olmamasıdır.

Çizelge 5.28 1990-2011 Yılları Arası Türkiye Çeltik Üretimindeki Gelişmeler

Yıllar	Çeltik Ekilişi (dekar)	Çeltik Üretimi (ton)	Verim (kg/da)	Pirinç Üretimi (ton)
1990	530 000	230 000	458	138 000
1995	500 000	250 000	500	150 000
1996	548 500	280 000	511	168 000
1997	550 000	275 000	500	165 000
1998	600 000	315 000	525	189 000
1999	650 000	340 000	523	204 000
2000	580 000	350 000	603	210 000
2001	590 000	360 000	610	216 000
2002	600 000	360 000	600	216 000
2003	650 000	372 000	572	223 200
2004	700 000	490 000	700	294 000
2005	850 000	600 000	706	360 000
2006	950 000	650 000	684	390 000
2007	939 000	648 000	691	390 000
2008	995 000	753 325	757	452 000
2009	990 000	750 000	758	450 000
2010	1 150 000	920 000	800	552 000
2011*	1 200 000	960 000	800	576 000

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, Çeşitli Yıllar, * Tahmini

Çizelge 5.28 dikkatle incelendiğinde çok belirgin bir üretim artışı görülmektedir. Zaten 2010 yılının sorunu çeltik fiyatlarının piyasada düşük gerçekleşmesidir. 2011 yılı hasadında da bu aynen devam etmiştir. Çeltik fiyatı 2009 yılında 1,3 TL/kg olarak gerçekleşmiş iken 2010 ve 2011 yıllarında 1 TL/kg ve bunun altında gerçekleşmiştir. Ekim

alanlarının bu kadar çok artması ve paralelinde gelecek üretim artışının çeltik fiyatlarına olumsuz yansıtacağı tahmin edilmektedir. Bunun ilk belirtileri 2009 yılında yaşanmıştır. 2009 yılı hasadında 130-140 krş/kg olan çeltik fiyatları yaklaşık 2-3 ay bu düzeyde seyrettikten sonra 85-90 krş/kg'lara gerilemiş ve bu seviyesini korumuştur. Bu fiyat düşüşünün nedeni yurtiçi üretimin artmasının yanı sıra tüketim ihtiyacımızın üzerinde ülkeye giren çeltik ve pirinç ithalatıdır. İthalat sonucu ülkeye giren tüketim fazlası pirinç, tüketici fiyatlarında değil, yurtiçi üretici fiyatlarının düşmesine neden olmuştur.

Çizelge 5.29 1980-2010 Yılları Arası Yapılan Pirinç ve Çeltik İthalatının Pirinç Karşılığı

Yıllar	Çeltik İthalatı (Ton)	Pirinç İthalatı (Ton)	Pirinç Olarak Karşılığı (Ton)
1980	6 000	6 839	10 439
1985	2 054	82 799	84 031
1995	22 101	285 391	298 651
2000	304 183	451 326	328 278
2005	147 500	253 496	251 000
2006	105 000	217 606	217 000
2007	6 016	215 000	192 000
2008	45 307	191 000	218 000
2009	62 617	212 000	249 570
2010	409 199	317 000	562 000

Kaynak : DTM Kayıtları ve www.tmo.gov.tr, www.fapri.org

Çizelge 5.29'dan da anlaşılacağı üzere, yıllar geçtikçe çeltik ve pirinç ithalatı azalmamış, kronik hale gelmiştir. Sadece sevindirici olan bir gelişme ithalatın pirinç yerine çeltik şeklinde yapılır olmasıdır. Türkiye her yıl en az 200 bin ton civarında "pirinç" olarak piyasaya sürülen bir ithalat yapmaktadır.

Çizelge 5.30'da ise Türkiye'de 2008/2010 yılları arası aylar itibari ile baldo ve Osmancık çeşitlerine ait çeltik ve pirinç fiyatları yer almaktadır.

Çizelge 5.30 Çeltik ve Pirinç Fiyatları (TL/Ton)

	2008				2009				2010			
	Çeltik		Pirinç		Çeltik		Pirinç		Çeltik		Pirinç	
	Baldo	Osmancık	Baldo	Osmancık	Baldo	Osmancık	Baldo	Osmancık	Baldo	Osmancık	Baldo	Osmancık
Ocak	810	730	1.820	1.300	1.081	944	2.535	1.733	1.425	1.127	3.070	2.093
Şubat	820	730	1.880	1.380	1.178	1.040	2.653	1.828	1.425	1.206	3.140	2.118
Mart	880	780	1.960	1.490	1.325	1.247	2.972	2.146	1.438	1.165	3.118	2.134
Nisan	1.170	1.150	3.180	2.300	1.344	1.212	2.955	2.128	1.319	1.051	3.023	2.065
Mayıs	1.450	1.029	3.650	2.610	1.369	1.239	2.993	2.170	1.275	997	2.480	1.990
Haziran	1.400	1.230	3.490	2.470	1.600	1.289	3.080	2.252	1.300	1.038	2.936	1.970
Temmuz	1.400	1.270	3.460	2.500	1.472	1.339	3.210	2.373	1.300	1.048	2.883	1.945
Ağustos	1.400	1.270	3.520	2.450	1.457	1.316	3.228	2.420	1.270	980	2.904	1.930
Eylül	980	920	2.950	2.090	1.260	1.158	3.070	2.223	1.231	938	2.868	1.913
Ekim	1.140	940	2.570	1.670	1.369	1.118	2.945	2.040	1.316	993	2.835	1.955
Kasım	1.260	970	2.600	1.700	1.413	1.117	2.988	2.038	1.294	1.007	2.760	1.860
Aralık	1.110	940	2.580	1.720	1.380	1.072	2.980	2.044	1.630	1.041	2.778	1.860
Ortalama	1.150	1.020	2.800	1.970	1.420	1.170	2.967	2.116	1.321	1.047	2.938	1.986

Kaynak: TÜİK, 2011

Dünya’da buğdaydan sonra en geniş ekim alanına sahip ürün çeltiktir. Dünya çeltik üretiminin büyük bir kısmı Çin, Hindistan, Endonezya, Bangladeş, Japonya, Rusya, İtalya, Pakistan ve ABD’den karşılanmakta, Türkiye’nin ise tüm bölgeleri çeltik üretimi yapılmaya elverişlidir. Ülkemizde çeltik üretiminin yüzde 91’lik kısmı Marmara ve Karadeniz Bölgesi’nde yapılmaktadır. Dünya ortalamasına bakıldığında çeltikte dekar başına düşen verim 340 kg iken, Türkiye dekada 700 kg verim ile dünya ortalamasının üzerindedir.

Türkiye’de çeltik ekiliş ve üretimi açısından Edirne, Samsun, Balıkesir ve Çorum illeri ilk sırada yer almaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre 2008 yılı çeltik üretimi bir önceki yıla, yani 2007’ye oranla yüzde 16 artarak 753 bin 325 ton olmuştur. Son yıllarda yüksek verimli çeşitlerin ekilişlerinin artması ve çeltik yetiştirme tekniği uygulamalarının iyileştirilmesi, birim alan veriminin yükselmesinde önemli rol oynamıştır. Çeltik üretiminde ülkemizin dekara ortalama verimi dünya ortalamasının üzerinde olsa da üretimimiz tüketimi karşılayamamaktadır. Yurt içinde üretilen 700 bin ton çeltikten 450 bin ton pirinç elde edilirken, 150-200 bin ton pirinç her yıl yurt dışından ithal edilmektedir (Gaytancıoğlu 2008).

Çeltik Türkiye'nin bütün bölgelerinde yetiştirilmektedir, fakat en fazla ekiliş alanı ve üretim miktarına sırasıyla Marmara ve Karadeniz Bölgeleri sahiptir. Buna karşılık Ege ve Doğu Anadolu Bölgelerinde ekiliş çok azdır. Yerli üretimimiz iç tüketime yetmemekte ve ülkemiz gittikçe artan oranlarda pirinç ithal etmektedir. Pirinç ithalatımızın son yıllarda hızla artmasına karşın pirinç ihracatımız ise çok azdır (Anonim 2011g).

Küresel ısınma sonucu dünyada meydana gelen değişikliklerden bir tanesi de verim düşüklüğüdür. Verim yetersizliği ve açlığa çözüm olacak ürünlerden birisi çeltiktir. Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsünün geliştirmiş olduğu Osmancık 97 çeltik çeşidi diğer çeltik çeşitlerine göre % 20 daha fazla verimli bir çeşittir. 2002 yılında, ülkemiz çeltik ekim alanının %45'inde, 2003'de %60'ında, 2004'de %70'ninden fazlasında ekilmiştir. 2005 ve 2006 yıllarında ise çeltik ekim alanlarının %75'inde ve 2010'da %85'inde Osmancık 97 çeşidi ekilmiştir. Dekara 800-1000 kg arasında bir verim potansiyeline sahip olan Osmancık 97'den bazı çiftçilerimiz, 1000 kg'ın üzerinde verimler alabilmektedirler (Anonim 2011g).

5.6 Türkiye Pirinç Tüketimi

Türkiye 1980'lere kadar kişi başına 3 kg civarında pirincin tüketildiği, çeltik üretiminin 100 bin tonlar civarında yapıldığı, pirinçte kendine yeterli bir ülke konumundaydı. Bu kendine yeterlilik durumu üretimin çok olmasından değil, ithalatın yüksek gümrük vergileriyle korunmasından ötürüydü. Genel ekonomi politikalarının değiştiği 1980'li yılların ilk yarısındaki hükümetler döneminde tarımda da politikalar değişti. Artan ürün fiyatlarını aşağı çekebilmek için terbiyevi ithalat adı altında özellikle tarım ürünleri ithalatında önemli kolaylıklar sağlandı. Bu kolaylıklar Türkiye'ye ucuz pirincin girmesine neden oldu. Ucuz pirinç, yurtiçi tüketimin artmasına neden oldu.

1980'li yılların ikinci yarısından sonra Türkiye'ye ithal edilen pirinç miktarında belirgin artışlar görüldü. Yılda 130-150 milyon dolar karşılığı 280-300 bin ton pirinç ithal edilir hale geldi. Bu kadar çok ithalatın yapılması Türk insanın en çok sevdiği yemeklerden biri olan pilavın ithal pirinçlerle yapılmasını sağlayamadı. Çünkü Türk insanı dolgun taneli pirinçten yapılan pilavı her zaman sevdi. İthal pirinçlerle de pilav yapıldı, ancak yapılan pilavlar neredeyse hiçbir zaman Türk insanının damak zevkine uymadı. Halen bu durum devam etse de ithal pirinçler pazarda mevcuttur.

İthal pirinçler ucuz olduğu için catering firmaları pilav yapımında ithal pirinçleri tercih etmiştir. Dolmalarda, çorbalarda, pirincin pilav harici kullanıldığı birçok yerde ithal pirinçler kullanılmaktadır. Ekonomik krizlerle sürekli boğuşan bir ülke olan Türkiye'de 1990'ların ikinci yarısından sonra özellikle dar gelirli aileler ithal pirinçlerden pilav da yapmaya

başladılar. Pirinç piyasasındaki bazı kötü niyetli aktörler yerli pirinçlerin paketlerine veya çuvallarına ithal pirinç karıştırarak maliyetleri aşağılara çekmeye çalıştılar. Bu sayede tüketiciler gerçek yerli pirince ulaşamaz oldu.

2000’li yıllara yaklaşırken üretimde çok önemli gelişmeler olmuştur. En önemli gelişme birim alan verimi yüksek olan Osmaniye tohumunun Türkiye’nin tüm çeltik tarlalarında kullanılmaya başlanmasıdır. Bu sayede Türkiye neredeyse 10 yıllık bir periyotta pirinç üretimini iki’ye katlamıştır.

Ülkemizde yaklaşık kişi başına pirinç tüketimi 7,0-9,0 kg arasında değişmektedir. Pirinç tüketiminin nüfus artışına paralel olarak arttığı düşünüldüğünde gelecek yıllarda pirinç talebinin daha da artacağı tahmin edilmektedir. Ülkemiz uzun yıllardan beri iç talebi karşılamak için belirli miktarlarda her yıl pirinç ithal etmektedir. Nüfusumuzun yıllık toplam pirinç talebi yaklaşık olarak 560 bin tondur bu miktarın 390 bin tonu yurtiçi üretimle, kalan 170 bin tonu da ithalatla karşılanmakta ve bu miktar üretime bağlı olarak yıldan yıla değişmektedir. Son yıllarda pirinç ithalatından çeltik ithalatına doğru bir kayma görülmektedir. Pirinç ithal ettiğimiz ülkeler ABD, İtalya, Mısır, Pakistan ve Avustralya’dır. Ülkemizde pirinç üretimi, 2004 yılından sonra uygulanan korumacı politikalarla özellikle Edirne ili İpsala ovasında gözle görülür bir artış göstermiş, dış piyasaya olan bağımlılık bu bölgenin aktif olarak devreye girmesiyle sona ermiştir (Dönmez 2007).

Türkiye’deki pirinç tüketimine yönelik sağlıklı bir araştırma bulunmamaktadır. Genel olarak tüm gıda ürünlerinin tüketimi gibi pirinç tüketimi de, ülke üretimine, ithalat ve ihracat farkının (*dış ticaret farkı*) eklenerek, stokların dahil edilmesi ve bulunan miktarın ülke nüfusuna oranlanmasıyla ifade edilmektedir. Yurtiçindeki pirinç üretimi ülke ihtiyacını karşılayamadığından genel olarak üretim stoklarının ya çok az, ya da hiç olmadığı fabrika sahipleri, ithalatçı ve toptancılarla yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır. Çünkü pirinç piyasasındaki yoğun rekabetten ötürü TMO dışında kimse stoklu çalışmamakta bu nedenle üretim stokları dikkate alınmayacak düzeyde olmaktadır. TMO da üreticiden satın aldığı çeltiği fabrikalarda fason olarak kırılarak pirinç şeklinde iç piyasaya satmaktadır.

Çizelge 5.31 Türkiye’de Yıllara Göre Pirinç Arz (ton) ve Talebi (kg/kişi)

	1980	1990	2000	2005	2010
Türkiye Çeltik Üretimi	239 000	230 000	390 000	650 000	860 000
Tohumluk İçin Ayrılan (% 5)	11 950	11 500	19 500	32 000	43 000
Pirinç Üretimi	136 230	131 100	220 000	370 000	443 760
Çeltik İthalatı	1 250	21 175	304 183	105 000	409 200
İthal Çeltikten Elde Edilen Pirinç	750	12 705	182 510	63 000	245 000
Pirinç İthalatı	6 839	176 879	145 769	113 000	125 642
Pirinç İhracatı	46	1 140	5 371	5 000	50 000
İthalat- İhracat Farkı	6 793	175 739	322 908	108 000	320 000
Tüketime Ayrılan Miktar	143 773	319 544	542 908	541 000	763 000
Ülke Nüfusu	45 milyon	56 milyon	67 milyon	71 milyon	74 milyon
<i>Kişi Başına Tüketim Miktarı</i>	3,2 kg	5,7 kg	8,1 kg	7,4 kg	10,3 kg

Kaynak : TÜİK, 2011

Çizelge 5.31 incelendiğinde görülecektir ki yıllar geçtikçe kişi başına pirinç tüketimi artmaktadır. 1980 yılında kişi başına 3,2 kg olan pirinç tüketimi, yurtiçi üretimin artmayıp nüfusun her yıl artmasına rağmen 2003’de iki kattan daha fazla artarak 8,0 kg’a ulaşmıştır. 2003’den sonra tüketici gelirlerindeki belirgin azalmalar pirinç tüketiminin bir miktar azalmasına yol açmıştır. Buna göre 2005 yılında tüketim bir miktar gerileyerek 7,4 kg civarında gerçekleşmiştir. 2006 yılı ile birlikte yurtiçi üretimin artması ve bunun yanında ithalatın da artmasıyla tüketicilerin pirinç talebi de artış göstermiştir. 2010 yılında kişi başına 10 kg’ın üzerinde pirinç tüketildiği hesaplanmıştır.

Türkiye son yıllarda çeltik üretimini belirgin bir biçimde arttıran bir ülke olmasına rağmen bir yandan da net pirinç ithalatçısı bir ülkedir. 2000’li yılların başından beri artan yurtiçi üretim, tüketimin %20-25’inin ithalat yoluyla karşılanmasının önüne geçememiştir. 2008 yılının ilk çeyreğinde Dünya piyasalarında pirinç fiyatlarında görülmeye başlanan yükselmeler birçok ülke gibi Türkiye’yi de etkilemiş ve gerek yerli gerekse ithal pirinç fiyatları rekor düzeyde artış göstermiştir. 2009 ve 2010 yıllarında Dünya üretiminde ciddi sıkıntılarının olmaması fiyat dalgalanmalarını önlemiştir. Türkiye’de pirinç üretiminin artmasına rağmen spekülasyon fiyat artışları pirinç tüketiminin belirgin bir şekilde düşmesine neden

olmuştur. Kesin olmamakla birlikte Türkiye'de pirinç tüketiminin gerilediği tahmin edilmektedir.

Çizelge 5.32 Yıllar İtibarı ile Türkiye Çeltik İhracat ve İthalat Miktarları

Yıllar	İhracat			İthalat		
	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Ort.İhraç Fiyatı (\$/Ton)	Miktar (Ton)	Değer (Bin \$)	Ort. İthal Fiyatı (\$/Ton)
2000	335	206	615	304.183	59.591	196
2001	234	179	762	135.069	24.437	181
2002	187	173	924	292.024	48.803	167
2003	398	375	944	247.724	55.538	224
2004	298	334	1.119	35.432	15.254	431
2005	298	351	1.178	102.197	26.231	257
2006	238	292	1.230	105.005	28.786	274
2007	157	258	1.640	6.016	2.101	249
2008	235	269	1.147	45.307	19.823	439
2009	198	314	1.585	62.617	25.906	414
2010	310	377	1.213	409.199	172.977	423

Kaynak: TÜİK, 2011

Çizelge 5.32'de de görüldüğü üzere Türkiye çeltik ithalatı özellikle 2010 yılında çok fazla bir miktar artış göstererek 400 bin tonların üzerine çıkmıştır. Bu ithalatın karşılığı 173 milyon dolar döviz çıkışı gerçekleşmiştir. 2010 yılında pirinç ithalatında da belirgin artışlar görülmüş, 2010 yılı pirinç ithalatı 317 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Çeltik ve pirinç ithalatının pirinç karşılığı olarak toplamı 562 bin tondur. Bu rakam Türkiye yerli üretimine neredeyse yaklaşmıştır. 2010 yılında yapılan 50 bin tonluk ihracatı düştüğümüzde, Türkiye'de piyasaya sunulan pirinç miktarı yaklaşık 900 bin ton civarında gerçekleşmiştir. Bu da kişi başına tüketimin 10 kg'ları geçtiğini göstermektedir. Ya da olumsuz olarak pirinçte stok ihtimalini gündeme getirmektedir. Bundan dolayı 2011 yılı hasadında çeltik fiyatı üretici düzeyinde düşük olarak gerçekleşmiştir.

Çizelge 5.33 Türkiye Pirinç İthalat ve İhracatı (ton)

Yıllar	İthalat (ton)	İhracat (ton)
2000	451.326	5.785
2001	273.036	4.285
2002	427.414	2.376
2003	472.905	4.436
2004	165.866	1.071
2005	253.496	830
2006	217.606	4.372
2007	215 000	7 000
2008	191.000	21 000
2009	212.000	19 000
2010	317.000	50 000

Kaynak:TÜİK, 2011

Türkiye’de pirinç ithalatının yanı sıra az bir miktar da ihracat yapılmakta iken 2010 yılı ile birlikte ihracatta artış görülmeye başlanmıştır. İhracatın önemli bir bölümü ABD ve Rusya’dan ithal edilen çeltiğin işlenerek Suriye, Libya, Irak ve Mısır gibi ülkelere satılması şeklinde olmaktadır. Yani re-export şeklinde ihracattır. Çizelge 5.33’te de görüldüğü üzere 2009 yılında yaklaşık 19 bin ton pirinç ihracatı yapılmışken 2010 yılında 50 bin ton pirinç ihracatı yapılmıştır. 50 bin tonun %52’si yani 26 bin tonu Suriye’ye, 10 bin tonu da Libya’ya yapılmıştır. 2011 yılının ilk 7 ayında yapılan ihracat 51 bin ton olup 30 bin tonu Libya’ya, 10 bin tonu da Suriye’ye yapılmıştır. AB ülkelerine de ihracat yapılmaktadır. Bu ihracat daha çok pirinç şeklinde olup genellikle bu ülkelerde yaşayan Türk işçilerinin ihtiyacını karşılamaya yöneliktir.

Türkiye’nin pirinç ihracatında çok fazla söz sahibi olabilecek potansiyelde bir ülke olmasına rağmen, girdi maliyetlerinin fazlalığından ötürü pirinç fiyatları yüksektir. Bundan dolayı yerli fiyatlar dünya fiyatlarının oldukça üzerindedir.

6. TRAKYA BÖLGESİNİN GENEL ÖZELLİKLERİ İLE BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİK DURUMU

6.1 Trakya Bölgesinin Genel Özellikleri

6.1.1 Coğrafi Yapısı

Trakya bölgesi, Türkiye'nin Avrupa kıtasında 26°-29° doğu boylamları ve 40°-42° Kuzey enlemleri arasında yer almaktadır (İstanbulluoğlu ve ark. 2006).

Trakya, Türkiye'nin kuzeybatısında, üç deniz ile sınırı (Karadeniz, Marmara Denizi ve Ege Denizi) olan, 133.080 km² yüz ölçüme sahip, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne illerinin tamamını, İstanbul ve Çanakkale illerinin bir kısmını içinde bulunduran, limanlarıyla ve Avrupa'ya sınır kapılarıyla stratejik konuma sahip bir bölgedir.

Akarsular doğa sisteminin en önemli parçalarıdır ve çok zengin bir yaşam alanına sahiptir. Akarsular ve deltaları değişik bitki ve hayvanlara ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle akarsu taşkınları birçok canlı için hayati önem taşımaktadır.

Toprak ve su kaynaklarının geliştirilmesi, ulusların en önemli ekonomik işlevlerinden birisidir. İş olanakları sağlar. Toprak ve su kaynaklarının yararlı bir şekilde geliştirilmesiyle doğal kaynakların korunumu, can ve mal varlığı güvence altına alınır, artan nüfus için iş olanakları sağlanır. Türkiye, toprak ve su kaynakları bakımından zengin bir ülke niteliğindedir. Ancak, yüksek nüfus artış hızı dikkate alındığında bu potansiyelin kişi başına düşen miktarı her yıl biraz daha azalmaktadır. Özellikle ülkede sosyo-ekonomik bakımdan çok önemli bir yeri olan Trakya bölgesinde yüksek tarım potansiyeli olan topraklar ve önemli su kaynakları hızlı kentleşme ve sanayileşmenin getirdiği işgal ve kirlilik nedeniyle hızla yok olmaktadır. Oysa akılcı bir şekilde kullanımı zorunlu olan söz konusu kaynakların eksikliği, tüm sektörleri ilgilendirdiği gibi ülke istikrarında büyük öneme sahip tarım sektörünü de derinden etkilemektedir (İstanbulluoğlu ve ark. 2006).

6.1.2 İklimi

Trakya bölgesi, deniz kıyıları boyunca Akdeniz ve iç kesimlerinde Karasal iklimlerin etkisi altındadır. Deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 50-150 m arasında olan bölgeye, mevsimlere ve yıllara göre farklılıklar göstermekle birlikte yıllık olarak toplam 500-800 mm arasında yağış düşmektedir. Bölge ortalaması Türkiye ortalamasına çok yakın olup 647 mm. dir. Bölge genelinde yağış miktarı kuzeydeki dağlık alanlara doğru gidildikçe artmaktadır. Yağışın tamamına yakını yağmur şeklinde olup, çok yıllık ortalamalara göre kar yağışlı gün

sayısı 4-10 ve karla örtülü gün sayısı 6-17'dir. Yine bölgenin çok yıllık ortalamalara göre; yıllık ortalama sıcaklığı 13,0-14,6 °C. yıllık ortalama bağıl nemi %70-76, yıllık toplam buharlaşma miktarı 600-1100 mm ve yıllık ortalama rüzgar hızı 1,6-4,1 ms-1 arasındadır. Bölgede gerek yıllık ve gerekse büyüme mevsimi boyunca görülen yağış eksikliği ve düzensizliği nedeniyle yüksek verim için bölgede tarımsal sulama kaçınılmaz olmaktadır (İstanbulluoğlu ve ark, 2006).

6.1.3 Nüfus Durumu ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Trakya, Türkiye'nin kuzeybatısında, üç deniz ile sınırı (Karadeniz, Marmara Denizi ve Ege Denizi) olan, 133,080 km² yüzölçümüne sahip, Tekirdağ, Kırklareli, Edirne illerinin tamamını, İstanbul ve Çanakkale illerinin bir kısmını içinde bulunduran, limanlarıyla ve Avrupa'ya sınır kapılarıyla stratejik konuma sahip bir bölgedir. Trakya'nın tarihi Edirne, Kırklareli, Tekirdağ illerinde paralellik gösterir; ilk olarak Traklar tarafından iskan edilen bölge, 1357 yılında Tekirdağ, 1361 yılında Edirne, 1368 yılında da Kırklareli'nin fethedilmesiyle, Balkanlar'da yayılan Türklerin egemenliğine girmiştir. Trakya bölgesinde yer alan Edirne, Kırklareli, Tekirdağ illerinin toplam nüfusu 1.354.658'dir. Nüfus yoğunluğu ortalama %73, yıllık nüfus artış hızı ise, %13.55'dir. 3 ilin toplam 23 ilçesi mevcut olup, bazı ilçelerinin nüfusları illerinden fazladır. Örneğin Çorlu'nun Tekirdağ'dan, Lüleburgaz'ın Kırklareli'nden nüfusu fazladır. Bölgede okuryazar oranı %97'nin üzerindedir. Bölge toprak ve iklim bakımından önemli bir tarımsal üretim potansiyeline sahip bulunmaktadır. Trakya'nın tarıma elverişli arazi miktarı yaklaşık 1 milyon 250 bin ha olup, tamamı her yıl ekilmektedir. Bölge topraklarının verimliliğinde; Ergene, Meriç ve Tunca nehirlerinin varlığı çok büyük bir etkidir. Bölgede en fazla ekim alanına sahip ürünler ayçiçeği, buğday ve çeltiktir. Ekimi yapılan ürünlerin dekar başına verimi Avrupa ortalamasına yakındır (Anonim, 2009a).

6.1.3.1 Edirne İli

Edirne İli, Marmara Bölgesi'nin Trakya yakasında, doğuda Kırklareli ve Tekirdağ, güneyde Çanakkale ve Ege Denizi, batıda Evros (Yunanistan) ve kuzeyde Haskovo (Bulgaristan) ile çevrili ildir. Edirne ilinin geneli düzlük olup il sınırları içerisinde herhangi bir yükselti 500 m'yi aşmadığı için ilde dağ bulunmamaktadır. Korudağ Edirne'de bilinmesine rağmen bu yanlış bir bilgidir. %25'i ormanlık olan ve topraklarının %57'sinde tarım yapılan ilin en önemli akarsuyu Karaağaç hariç olmak üzere Türk-Yunan sınırını çizen Meriç'tir. İlin iklimi güneyden kuzeye doğru çıkıldıkça sertleşir; Ege Denizi'ne kıyısı olan güney kesiminde

daha çok ılıman Akdeniz İklimi yaşanırken, il merkezinin de bulunduğu kuzey kesiminde sert kışlarıyla kendini gösteren karasal iklim hakimdir. 2010 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre Edirne İli toplam nüfusu 390.428 olup bunun 261.920'si il ve ilçe merkezlerinde, 128.508'i belde ve köylerde yaşamaktadır.

Bölge ekonomisi tarım ağırlıklı olmakla birlikte Avrupa'yı İstanbul ve Ortadoğu'ya bağlayan yol güzergahında olması tanım dışı etkinliklerin de gelişmesini sağlamıştır. Ancak bölge illeri sanayi açısından aynı gelişmişlik düzeyinde değildir. Örneğin Edirne ilinin sınır bölgesinde yer alması ve geçmişte yaşanan işgallerin kötü anılarından ötürü Trakya genelinde cereyan eden sanayileşmeden payını alamamıştır. İl merkezi ve ilçe merkezleri daha ziyade hizmet ağırlıklı ekonomi ve küçük sanayi ile ön plana çıkarken, ilin geneline hakim sektör olarak il nüfusunun üçte ikisine yakınına geçindiren tarım damgasını vurmaktadır. Ama ilde yeterli istihdamı sağlayacak sanayi tesislerinin bulunmaması, komşu illerde hızla gelişmekte olan sanayi ve bunların sağlamış olduğu ekonomik imkanlar İlin dışarıya göç vermesine sebep olmaktadır. Her şeye rağmen Edirne sanayileşme atılımlarına devam etmekte kararlıdır. Bu anlamda Edirne Organize Sanayi Bölgesi altyapısı tamamlanmış olup, parseller satışa sunulmuştur. Seçilen alan Süloğlu İlçesine 12 Km. Lalapaşa İlçesine 8 Km. uzaklıktadır. Süloğlu ilçesi üzerinde TEM Otoyolu bağlantısı mevcuttur. Edirne ile bölge arasındaki ulaşımı büyük ölçüde rahatlatacak Edirne-Lalapaşa-Hamzabeyli Karayolu İnşaatı bitirilmiştir. (Anonim, 2009a)

6.1.3.2 Kırklareli İli

Trakya'nın diğer bir ili olan Kırklareli, Marmara Bölgesi'nin Trakya yakasında, doğuda Karadeniz, güneyde Tekirdağ, batıda Edirne ve kuzeyde Bulgaristan'ın Burgaz İli ile çevrili bir ildir. 2010 TÜİK verilerine göre Kırklareli'nde merkez ilçe ile beraber 8 ilçe, 18 belde ve 173 köy vardır. İl nüfusu 332.791, merkez ilçe nüfusu 62.000'dir. Toplam nüfusun 219.333'ü il ve ilçe merkezlerinde, 113.458'i belde ve köylerde yaşamaktadır. Yüzölçümü, 6.550 km², Nüfus Yoğunluğu, km²'ye 50 kişidir. İlçe Sayısı 7, köy Sayısı 178, rakım (il merkezi) 203 m. İlçeleri, Babaeski, Demirköy, Kofçaz, Lüleburgaz, Pehlivan köy, Pınarhisar, ve Vize'dir.

Kırklareli'nde sanayi artan bir hızla gelişmektedir. Sanayi daha çok E-5 karayolu etrafında ve özellikle de Lüleburgaz'da yoğunlaşmıştır. Kırklareli İli yüzölçümü 655.000 hektar olup, arazi varlığının % 41'i kültür arazisi ve %59'u çayır-mera, ormanlık, dağlık taşlık ve kullanılmayan alan olarak dağılım göstermektedir. 268.311 hektar tarım arazisinin % 17' sinde sulu geriye kalan % 83' ünde de kuru şartlarda tarım yapılmaktadır. İlin tarımsal

yapısı içinde hububat, ayçiçeği, şeker pancarı, mısır, yemeklik tane baklagiller, bağ, sığırcılık ve koyunculuk önemli rol oynamaktadır. Son yıllarda tarıma dayalı sanayi kuruluşlarının çoğalmasıyla tarıma olan ilgi de artmaktadır. Yörelere göre iklim yönünden farklılık göstermektedir. İlin Karadeniz kıyısında Karadeniz iklimi, Ergene yöresinde ise karasal iklim hakimdir. Bunlara bağlı olarak kıyı kuşağında yazları serin, kışları soğuk, Ergene Havzasında yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlıdır. Ortalama yıllık yağış 569 mm., ortalama yıllık sıcaklık 13 °C dir. Türkiye genelinde olduğu gibi ilimizde de çiftçi aile sayısına göre arazi dağılımı dengeli değildir. Bu bakımdan tarımla uğraşan aile sayısı fazla olduğundan il'de daha çok küçük işletmeler bulunmaktadır (Anonim, 2009b).

Bunun temel nedenlerinin başında İstanbul sermayesinin çevreye yayılma çabası yatmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın "*İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 2003 Yılı Araştırması*"na göre Kırklareli ili 11'inci sıradadır. Aynı araştırmaya göre, imalat sanayi gelişmişlik sıralamasında ise 14'üncü sıradadır. İmalat sanayisini değerlendirdiğimizde, ilde 160'a yakın tesis bulunmaktadır. Ağırlıklı olarak gıda ve tekstil imalatı yapılmaktadır. 70'e yakın tesis, gıda ile, 50'ye yakın tesis, tekstil ile iştigal etmektedir. Orman ürünlerine yönelik 10, taş ve toprağa dayalı imalat sanayi olarak da 10'a yakın tesis bulunmaktadır. Sanayide çalışan kişi sayısı yaklaşık 20 bin dolayındadır. Kırklareli'nin Sanayi yönünden gelişmiş en büyük ilçesi Lüleburgaz'dır. Lüleburgaz'da faaliyet gösteren fabrika sayısı 120'dir. Kırklareli O.S.B.'nin 100 hektarlık ilk etabının tüm alt yapısı tamamlanmış, 46 parsel katılımcılara tahsis edilmiştir. 46 firmadan sekizi tesisini kurmuş üretime geçmiştir, bu tesislerde bin civarında kişi çalışmaktadır.

6.1.3.3 Tekirdağ İli

Trakya bölgesindeki diğer bir il olan Tekirdağ, sanayi bakımından önemli iş merkezlerine sahiptir. Özellikle 1980'li yıllardan sonra ilde artan sanayileşme hareketi 1990lı yıllarla birlikte hız kazanmıştır. Büyük bir pazar potansiyeli olan İstanbul'a yakın olması ve İstanbul-Çanakkale-İzmir hattı üzerinde olması Tekirdağ'ın ekonomik önemini gün geçtikçe arttırmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatının "*İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması 2003 Yılı Araştırması*"na göre Tekirdağ ili 7'inci sıradadır. Aynı araştırmaya göre, imalat sanayi gelişmişlik sıralamasında ise, 5'inci sıradadır.

Tekirdağ verimli tarım arazilerine sahip olan Ergene havzasında yer almaktadır. Tekirdağ toprakları geniş düzlükler ve alçak tepelerden oluşmuştur. İl topraklarının %90'ı tarıma elverişlidir. Genel olarak işlenen alanların büyük bir bölümünde tarla tarımı yapılmakta; bunun yanında bağcılık ve meyvecilik de yapılmaktadır (Anonim, 2009a).

2010 yılı TÜİK adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre Tekirdağ'ın toplam nüfusu 798.109 olup, bunun 277.246'sı il ve ilçe merkezlerinde, 406.744'ü ise belde ve köylerde ikamet etmektedir.

6.1.4 Tarımsal İşletmeler ve Durumu

Trakya bölgesinde üretilen tarımsal ürünlerin işlendiği küçük işletmelerle başlayan sanayileşme 1980'li yıllardan sonra hızla gelişmeye başlamıştır. Bölgede başta tekstil ve gıda sektörü olmak üzere çeşitli büyüklüklerde 992 adet sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bölge ekonomisi gün geçtikçe tarıma dayalı bir yapıdan, sanayi ve hizmet sektörü ağırlıklı bir yapıya dönüşmüştür. Türkiye, kurulu kapasite açısından tekstil sektöründe Dünyada sayılı ülkeler arasına girmiştir. Türkiye'deki tekstil işletmelerinin önemli bir bölümü Tekirdağ ili sınırları içerisinde faaliyet göstermektedir. Trakya'da faaliyet gösteren çeşitli kapasitelerdeki 342 adet tekstil ve konfeksiyon işletmesinin 239'u Tekirdağ, 11'i Edirne ve 19'u ise Kırklareli ilinde bulunmaktadır (Kubaş, 2003).

Gıda sektörü bölgede buğday ve ayçiçeği tarımının yaygın olması nedeniyle, önceleri un ve yağ sanayinin gelişmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Yem sektörü de buğday ve ayçiçeğinin işlenmesiyle ortaya çıkan artıkların değerlendirilmesi amacı ile kurulmuş ve bölge hayvancılığının gelişmesine de önemli katkılar sağlamıştır. Trakya, Marmara Bölgesi'nin diğer kesimleri gibi hızlı bir sanayileşme sürecine girmiştir. Bu sanayileşme süreci esas olarak bölgedeki iç dinamiklerle gelişme niteliğinde değil, İstanbul ana merkezinin sorunlarının çözülememesi noktaya ulaşması sonucu ortaya çıkmıştır. Kaynak tüketimi yoğun olan sanayii sektörünün İstanbul'dan Trakya bölgesinin İstanbul'a yakın kesimlerine taşınması ile bölgede yoğun bir sanayileşme başlamıştır. Gerçekten günümüzde Çorlu ve E-5 çevresindeki sanayi tekstil ve deri ağırlıklıdır (Kubaş, 2003).

6.1.5 Trakya Bölgesinde Bulunan Sanayi İşletmeleri

Türkiye'nin sanayideki gelişimi ağırlıklı olarak İstanbul'da başlamış ve öncelikli bölge İstanbul'un doğusu seçilmiştir. Sanayinin yayılması, Gebze'den başlayarak Kocaeli ve Sakarya'ya ulaşmasından sonra, 1970'lerden başlamak üzere İstanbul'un batısına, başka bir deyişle de Trakya'ya sızmıştır. Bu yayılma 1980'li yıllardan sonra büyük bir ivme kazanmıştır. İllere göre sanayi dağılımına baktığımızda Tekirdağ büyük oranla ilk sırayı almaktadır. Sanayilerin illere göre dağılımında Tekirdağ %82 ile ilk sırada yer almakta olup onu % 14 ile Kırklareli izlemektedir. Edirne'nin aldığı pay %4'tür (Anonim 2008).

Bölgede toplam 627 adet tekstil işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerin 542'si Tekirdağ, 10'u Edirne ve 75 adedi ise Kırklareli ilinde bulunmaktadır. Gıda sanayisininin 160'ı Tekirdağ, 109'u Kırklareli ve 36 adedi ise Edirne ilinde bulunmaktadır. Bunun yanında çok sayıda da küçük ölçekli sut işletmesi (mandıra) bulunmaktadır. Trakya bölgesinde 36 adet çeltik işleyen fabrika, 48 adet sıvı yağ ve margarin işleyen yağ fabrikası bulunmakta ve ağırlıklı olarak ayçiçeği tohumu işlenmektedir. Bölgedeki işletmeler Türkiye bitkisel yağ sanayi kapasitesinin %60'ını oluşturmaktadır. Türkiye buğday üretiminin %8-10'u üretilmektedir. Bölgede toplam olarak 60 adet un fabrikası bulunmaktadır. Bölgenin gıda sektöründeki gelişimi de 1950'li yıllara dayanmaktadır. Bölgede buğday ve ayçiçeği tarımının yaygın olması un ve yağ sanayinin gelişmesine yardımcı olmuştur. Yem sektöründe buğday ve ayçiçeğinin işlenmesinde ortaya çıkan artıkların değerlendirilmesi amacı ile kurulmuş ve bölge hayvancılığının gelişmesine de önemli katkılar sağlamıştır.

Tekirdağ ilinde sanayileşmenin yoğun olduğu ilçeler; Çorlu, Çerkezköy, Muratlı ilçeleridir. Ayrıca Saray, Hayrabolu ve Malkara İlçelerinde de sanayi işletmelerinin sayısında önemli artışlar olmuştur. Kırklareli İl'inde sanayileşmenin yoğun olarak bulunduğu ilçeler Lüleburgaz, Merkez ve Pınarhisar'dır. Edirne İl'indeki sanayi daha çok gıda sektörü ile ilgili olup, Merkez, Uzunköprü ve Keşan İlçelerinde yoğunlaşmıştır. Trakya bölgesindeki sanayi işletmelerinin %34'ü tekstil ve konfeksiyon konusunda faaliyet göstermektedir. Tekstil konusunda faaliyet gösteren işletmelerin önemli bir bölümü boya, kasar ve apre yaparken, bir bölümü de konfeksiyon atölyeleri şeklindedir. Ayrıca iplik üretimi ve gipür-brode konusunda faaliyet gösteren işletmeler de bulunmaktadır (Kubaş, 2003).

6.1.5.1 Edirne İlinde Sanayileşme

Edirne ili Tekirdağ ve Kırklareli illerine göre sanayileşmenin daha az olduğu bir bölgedir. İl 1969 yılında kalkınmada öncelikli iller kapsamına alındıktan sonra tarımsal ürünlerin işlendiği un ve yağ fabrikaları kurulmaya başlanmıştır. Edirne ili 1976 yılında ilin kalkınmada öncelikli iller kapsamından çıkarılması ile yapılan yatırımlar durmuş, bundan sonra mevcut tesislere ilave ve modernizasyon şeklinde olmuştur. Tekstil konusunda faaliyet gösteren işletmeler 1990'lı yıllardan sonra gelişmeye başlamıştır. Edirne ilinde bulunan sanayi işletmelerinin büyük bir bölümü un, yağ ve süt konusunda faaliyet gösteren işletmelerdir. Ayrıca ilde yetiştirilen çeltiğin pirince işlenebilmesi amacıyla çeltik işleme fabrikaları kurulmuştur (Kubaş, 2003).

Sanayi ve Ticaret İl Müdürlüklerinin 2008 yılı verilerine göre Edirne ilinde 251 adet sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerden 141 adedi gıda sanayi işletmesi, 36 adedi

metal-otomotiv işletmesi, 25 adedi taş-toprak işletmesi, 24 adedi tekstil işletmesi, 8 adedi hayvan yemi işletmesi, 2 adedi ambalaj-kağıt işletmesi, 15 adedi diğer alanlarda faaliyet gösteren işletmelerdir. Sanayileşmenin en yoğun olduğu ilçe Uzunköprü ve Keşan ilçeleridir. Bunun yanında Merkez, İpsala ve Havsa ilçelerinde de özellikle gıda sanayi konusunda gelişmeler görülmektedir. Tekstil sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin ise Edirne ili Merkez ilçe ve Havsa ilçesinde olduğu görülmektedir. Edirne ilinin Meriç ilçesi Uzunköprü'nün alt bölgesi olup, ticari ilişkileri daha çok Uzunköprü ilcesine doğrudur. Uzunköprü ilçesi aynı zamanda Kırklareli ili Pehlivan köy ve Babaeski ilçesi ve Tekirdağ ili Hayrabolu ilçesinden de etkilenmektedir. Bu ilçelerden de Uzunköprü'ye doğru bir mal ve hizmet akışı olmaktadır. Uzunköprü ilçesinde yağ sanayinin gelişmiş olması nedeniyle bu ilçelerden Uzunköprü ilçesine ayçiçeği satışı yapılmaktadır. Enez ve İpsala ilçesi ise Keşan ilçesinin alt bölgesidir. Bu ilçelerin kentsel etki alanı Keşan ilcesine doğru yönelmiştir. Bu durumda Edirne ili uç merkezli bir yapı göstermektedir. Bunlar Edirne Merkez, Uzunköprü ve Keşan ilçeleridir (Anonim, 2008).

6.1.5.2 Kırklareli İlinde Sanayileşme

Kırklareli ilinde sanayileşme Merkez, Lüleburgaz ve Babaeski merkezlidir. Bunun yanında Vize ve Pınarhisar ilçelerinde de sanayi işletmeleri bulunmaktadır. Kırklareli ilinin sanayileşmesi 1926 yılında Alpullu şeker fabrikasının yapılması ile başlamış, bununla birlikte ekonomik aktivite artmaya başlamıştır. İldeki sanayileşme 1990'lı yıllardan sonra hızla gelişmeye başlamıştır. Sanayileşme ilin Lüleburgaz ve Babaeski ilçelerinde yoğunlaşmıştır. İlde gıda (un, yağ, süt ürünleri, vb.) ve tekstil sektörü (tekstil ve konfeksiyon) önemli bir yer tutmakta ve sayıları sürekli artmaktadır. Özellikle Kırklareli İlinin Lüleburgaz ilçesi sınırları içerisinde tarım ilaçları imal eden bir fabrika da bulunmaktadır. Bölgenin Lüleburgaz ve Çerkezköy ilçelerinde insan sağlığı için ilaç imal eden bir fabrika da üretim yapmaktadır (Kubaş, 2003).

6.1.5.3 Tekirdağ İlinde Sanayileşme

Tekirdağ ili Çorlu, Çerkezköy ve Muratlı ilçelerinde yoğunlaşan sanayi işletmelerinin önemli bir bölümü tekstil ve konfeksiyon konusunda faaliyet göstermektedir. Trakya bölgesinde sanayi işletmelerinin en yoğun olduğu il Tekirdağ'dır. İl 1931 yılında kurulan Tekirdağ Tekel Şarap ve İçki fabrikası ile başlamıştır. Ayrıca 1950'li yıllardan sonra bölgede un, yağ ve süt işleme tesisi kurulmuştur. Ayrıca Tekirdağ ili Çorlu ilçesinde eski tabakhaneler mevkiinde bulunan deri işleme fabrikaları yine aynı yıllarda faaliyet göstermekteydi.

Çerkezköy Organize Sanayi Bölgesinin 1973 yılında kurulması ile birlikte Çerkezköy ve Çorlu ilçelerinde hızla gelişmeye başlayan sanayileşme, 1980'li yıllardan sonra Muratlı ilçesini de kapsayacak şekilde genişlemiştir. Bölgede bulunan sanayi işletmelerinin önemli bir bölümü Çorlu, Çerkezköy ve Muratlı ilçelerindedir. Tekirdağ ilinde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren toplam 1284 adet sanayi işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerden ilk üç büyük faaliyet grubunu sıralamak gerekirse, 565 adedi dokuma-konfeksiyon-deri alanında, 200 adedi kimya-kömür alanında, 180 adedi gıda-içki alanında faaliyet göstermektedir (Anonim, 2008).

6.2 Trakya Bölgesi Buğday Üretimi

Buğdayın temel besin maddesi olması, özellikle ülkemizde buğday ve buğdaydan yapılan gıda maddeleri tüketiminin ön sıralarda yer alması nedeniyle buğday üretimi önem arz etmektedir. TÜİK verilerine göre ülkemizde, 2008 yılı için 80.900.000 da arazide yaklaşık 17.782.000 ton buğday üretilmiş olup, dekar başına alınan ortalama verim 244 kg kadardır. 2009 yılında 80.100.000 da alanda ekim yapılmış olup 20.520.000 ton ürün elde edilmiş, da verim ortalaması 253 kg olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise 80.094.000 da alanda ekim yapılmış ve 19.660.000 ton ürün elde edilmiş olup da verim ortalaması 242 kg olmuştur. Buna karşılık Trakya Bölgesinde (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ) ise, 4.525.768 dekar alanda yaklaşık 1.941.856 ton buğday üretilmiş olup, dekardan alınan ortalama verim 429 kg kadardır. 2009 yılında Trakya Bölgesinde 4.332.712 ha alanda buğday ekimi yapılmış ve 1.493.265 ton ürün elde edilmiş olup da verim ortalaması 341 kg olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında ise bölgede 4.397.568 ha ekim yapılmış ve 1.507.307 ton üretim gerçekleşmiştir. 2010 yılı da verim ortalaması 335 kg'dır. 1980'li yıllardan sonra Rusya ve Kazakistan'dan getirilen ıslah edilmiş tohumların tarımda kullanılması ve yeni teknolojilerin uygulanması sonucunda, dekar başına verim yükselmiştir.

İnsan beslenmesindeki temel besinlerin ham maddesi olması açısından, Dünya' da ve Türkiye'de buğday tarımı diğer tarımsal ürünlere oranla önemlilik arz etmektedir. Özellikle ülkemizde buğday ve buğdaydan yapılan gıda maddeleri tüketiminin birinci sırayı alması nedeniyle bu önemlilik daha da artmaktadır. Ülkemizin ortalama buğday verimi dekarda 200 kg civarındadır. Son yıllarda Trakya bölgesinde yüksek verimli çeşitlerin üretiminin yaygınlaşması ve yeni teknolojilerin uygulanması sonucunda, dekara verim bu miktarın oldukça üstündedir. Normal koşullarda, Trakya bölgesi ortalaması olarak potansiyel verimin dekara 400 kilogram düzeyinde olduğu her kesimce bilinen bir husustur (Anonim 2011a).

Çizelge 6.34 Trakya Bölgesi Buğday Üretimi

	Yıllar	Ekim Alanı (da)	Üretim (ton)	Verimlilik (kg/da)
Edirne	2002	1.948.030	526.657	270
	2006	1.859.743	604.656	325
	2007	1.683.356	706.750	420
	2008	1.593.529	672.274	422
	2009	1.522.547	522.973	343
	2010	1.731.589	691.718	399
Tekirdağ	2002	2.025.980	669.018	330
	2006	1.775.733	604.370	340
	2007	1.647.575	718.437	436
	2008	1.697.542	788.540	465
	2009	1.631.337	607.620	372
	2010	1.581.457	508.482	322
Kırklareli	2002	1.370.630	377.079	275
	2006	1.273.476	390.007	306
	2007	1.207.941	462.198	383
	2008	1.234.697	481.042	390
	2009	1.178.828	362.672	308
	2010	1.084.522	307.107	283
Türkiye	2002	93.000.000	19.500.000	210
	2006	84.900.000	20.010.000	236
	2007	80.977.000	17.234.000	213
	2008	80.900.000	17.782.000	244
	2009	80.100.000	20.520.000	253
	2010	81.034 000	19.674 000	243

Kaynak: TÜİK, 2011

2010 yılı rakamlarına göre Türkiye'nin buğday üretiminin ortalama %9'luk kısmı Trakya bölgesinden karşılanmakta olup, potansiyel olarak verim de ülke ortalamasının oldukça üstündedir. Ancak şu bilinmelidir ki, bu değerler dünyada belli başlı buğday üreten ülkelerin çok gerisindedir. O düzeye ulaşmanın; tohumluk seçiminden, hasada kadar uzanan tarımsal işlemlerin her birinin ayrı bir titizlik ve çabayla uygulanması sonucu mümkün olabileceği unutulmamalıdır. Buğday, çoğu çiftçimizin de geleneksel olarak ürettiği ve Trakya kurak koşullarında diğer alternatif ürünlere oranla daha fazla getirisi olan bir ürün olduğu için

tercih ettiği bir üründür. Ancak son yıllarda Trakya'da gerek ekilen buğday çeşitlerinden ve gerekse buğday tarımından kaynaklanan diğer sorunlardan kalite düşüklüğünden dolayı yöredeki un fabrikaları Türkiye'nin diğer yörelerinden (Adana, Konya) veya yurtdışından (Kazakistan, Rusya, Ukrayna, Romanya, Avustralya) gibi ülkelerden önemli miktarda buğday ithal etmektedirler. Bu durum Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO)'nin de piyasadan çekilmeye başlamasıyla beraber Trakya'da üretilen buğdayların fiyatlarının da düşmesine neden olmaktadır. Böyle bir durum elbette ki üreticinin gelirinin de düşmesine yol açmaktadır (Anonim 2011a).

Trakya Bölgesi TÜİK verilerine göre yıllara göre değişmekle birlikte ayçiçeği ekim alanının yaklaşık %65'ini, ülke üretiminin yaklaşık %75'ini, çeltik ekim alanının yaklaşık %40'ını ülke üretiminin %50'sini, buğdayda ise ülkemiz toplam ekim alanının yaklaşık %7'sini üretiminin ise yaklaşık %9'unu karşılamaktadır. Bu rakamlar Trakya Bölgesi'nin ülke tarımı içerisindeki önemini vurguluyor. Ancak duruma Trakya'da buğday üretimi açısından bakıldığında Türkiye ortalamasının üzerinde olmasına rağmen bazı dünya buğday üreticilerinin gerisindedir. Bunun nedeni üretilen buğdayların çok çeşitli olmasıdır. Ekimi yapılan buğday çeşitleri, bölgeye uyumlu ve sertifikalı tohumlardan seçilerek asgariye indirilmelidir. Verim ve kaliteyi artırmanın yolu tohumluk seçiminden, hasada kadar uzanan tarımsal işlemlerin her birinin ayrı bir titizlik ve çabayla uygulanması ve sertifikalı tohum kullanımına önem verilmelidir. Bunun yanında:

1. Üretimde kullandığı girdilerin maliyetinin azaltılması; Bunun için yapılabilecek işlerin başında toprak analizi yaptırarak gerektiği kadar gübre kullanımı, çiftçilerimizin işledikleri tarla büyüklüğüne uygun güç ve sayıda traktör ve diğer makine kullanımlarını sağlamaları gerekir.

2. Buğday verimin artırılması; Bunun için verimi yüksek ve sertifikalı tohumluk kullanımı, tarımsal işlemlerin, ekim, gübreleme, yabancı ot ilaçlaması gibi işlemlerin zamanında yapılması, sulama olanağı bulunan yerlerde sulama işlemi için arazinin önceden hazırlanması ve sulamanın yapılması ve hasat makinelerinden hasat işlemi sırasında kayıpların azaltılması gerekmektedir.

3. Buğday kalitesinin artırılması; Buğday kalitesinin iyileştirilmesi için yapılacak en önemli şey Golya, Pehlivan, Flamura-85, Gelibolu, Tekirdağ ve Selimiye gibi buğday tohum çeşitlerinden en yüksek verimi veren bir çeşidin sertifikalı tohumluğunu ekmektir (Anonim 2011a).

Verim ve kaliteyi düşüren etmenlerden birkaçını şöyle sıralayabiliriz. Trakya'da buğday ekilen arazilerin küçük ölçekte olması nedeni ile ekilen buğday çeşidinin artmasına dolayısıyla kalitenin düşmesi etmenlerin başında gelmektedir. Yine toprak analizi yapılmadığından

gübreleme eksik veya fazla yapılmakta bu da toprak kirliliğine ya da verim düşüklüğüne neden olmaktadır.

Kooperatifleşme ile tarım arazilerinin ortak işlenmesi üründe çeşitliliği ortadan kaldıracak gibi uygun araç gereçlerin kullanılması ile ekim ve hasat zamanında ürün kayıplarını önlemesine yine sulama tekniklerinin toprağa adapte edilmesi ile verimi artırıp maliyetleri düşürmesine yardımcı olacağından kooperatifleşmenin teşvik edilmesi gerekir. Trakya bölgesi iklim ve toprak koşulları gereği nadas sistemine gerek olmadan buğdayın ayçiçeği, şeker pancarı, mısır ve baklagillerle ekim nöbetine sokularak, aynı tarlaya en yakın iki ya da üç yılda bir ekilmesi böylece topraktaki taban suyunun düşmesine ve çoraklaşmanın önlenmesine katkıda bulunmak en akılcı yoldur.

6.3 Trakya Bölgesi Ayçiçeği Üretimi

Çizelge 6.35 Türkiye ve Trakya Bölgesi Ayçiçeği Üretim Alanı, Verimi, Üretim Miktarı ve Ortalama Fiyatı

Yıl	Bölge Adı	Ayçiçeği üretim Alanı (ha)	Ayçiçeği Verimi (kg/ha)	Ayçiçeği Üretim Miktarı (Ton)	Ayçiçeği Ortalama Fiyatı (kg / TL)
2000	Tekirdağ	139.052	1.782	247.832	0,29
2001		131.813	1.529	201.478	0,42
2002		124.200	1.806	224.311	0,69
2003		144.167	1.937	279.310	0,77
2004		136.677	1.836	251.003	0,85
2000	Edirne	102.628	1.569	161.063	0,29
2001		106.757	1.215	129.731	0,42
2002		106.488	1.407	149.881	0,69
2003		103.583	1.835	190.098	0,77
2004		100.863	1.709	172.346	0,85
2000	Kırklareli	65.143	1.382	90.001	0,29
2001		64.485	1.167	75.228	0,42
2002		67.343	1.710	115.144	0,69
2003		65.200	2.070	134.972	0,77
2004		66.288	1.652	109.519	0,85

Kaynak: TÜİK, çeşitli yıllar

Trakya Bölgesi (Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ) , konum, iklim ve toprak özellikleri bakımından çoğu bitkinin doğal olarak gelişmesi için çok uygun bir yapıya sahiptir. Bölgede yetiştirilen kültür bitkilerinden en fazla göze çarpan buğday, ayçiçeği ve çeltiktir.

Çizelge 6.36 Trakya Bölgesi Ayçiçeği Üretimi

	Yıllar	Ekim Alanı (Ha)	Üretim (Ton)	Verimlilik (kg/da)
Edirne	2007	1.024.779	168.031	164
	2008	1.081.901	181.149	167
	2009	1.093.371	198.437	181
	2010	1.153.124	332.894	289
Tekirdağ	2007	1.325.601	161.023	121
	2008	1.332.332	249.919	188
	2009	1.293.361	236.079	183
	2010	1.365.073	259.562	190
Kırklareli	2007	655.199	118.465	181
	2008	671.777	116.610	174
	2009	676.204	121.017	179
	2010	775.759	139.407	180

Kaynak: TÜİK çeşitli yıllar

TÜİK'in yayınladığı istatistiksel bilgilere göre Trakya (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ) bölgesi Türkiye ayçiçeği üretiminin %75'ini karşılamaktadır. Yağlı tohumlar üretiminde ayçiçeği önemli bir paya sahiptir. Türkiye'de üretilen ham yağın yarısından fazlası ayçiçeğinden elde edilmektedir. Bu sebeple yağlı tohumlar üretimine bakıldığında ayçiçeği üretiminin büyük bir kısmının Edirne, Tekirdağ ve Kırklareli illerinde olduğu görülür.

Görüldüğü üzere bölgede Ayçiçeği üretimi artan bir seyir izlemektedir. Tarımın Bölgesel Gayri Safi Hasıla (BGSŞ) içindeki payı Trakya'yı içinde barındıran Marmara Bölgesi'nde 1987 yılında %7,9 iken 2000 yılında %-2,6 küçülerek %5,3'lük paya sahip olmuştur. Yüzde katkısı bakımından diğer bölgeler arasında da Trakya'yı kapsayan Marmara Bölgesi 7. sırada yer almaktadır.

Ülkemizde yağlık ayçiçeği en fazla Trakya Bölgesinde (%75), Tekirdağ (%35), Edirne (%22), Kırklareli (%13) ve İstanbul (%5) illerinde üretilmektedir. Ayçiçeği ilk defa 1999 yılından başlayarak kg başına 5 Cent olarak prim direk üreticiye ödenmektedir. Tüm Türkiye de

1999 yılı ayçiçeği ürün prim desteğinden 80.100 çiftçimiz yararlanmış ve toplam 660,8 bin ton ayçiçeğine 33 milyon dolar karşılığı 20,39 milyar TL çiftçimize ödenmiştir. 2000 yılında üretilen 648 bin ton ayçiçeği için ise, 38,9 milyon dolar karşılığı 47,14 milyar TL ödenerek toplam 84.100 çiftçimiz desteklenmiştir. Bölgesel bazda bakıldığında Tekirdağ İl'ine 1999 yılında 7,27 milyar TL, 2000 yılında 17,82 milyar TL, Edirne İl'ine 1999 yılında 4,75 milyar TL, 2000 yılında 10,66 milyar TL ve Kırklareli İl'ine ise 1999 yılında 3,97 milyar TL, 2000 yılında da 6,70 milyar TL tutarında destekler verilmiştir (Anonim 2011e).

Ayçiçeğinin başlıca alıcısı Trakya Birlik ve bölgedeki yağ sanayicileridir. Yağ işletmelerinde işlenen yağlık ayçiçeğinden yan ürün olarak elde edilen küspe yem sanayicilerine ve direkt yetiştiricilere pazarlanmaktadır. Ayçiçeği, ürünün kendi biyolojik yapısı gereği muhafaza ve nakliye kolaylığı yanında alıcıların, yani yağ sanayicilerinin ürüne olan sürekli talepleri açısından pazarlama sorunu bulunmayan bir üründür. Temel besin maddelerinden olan ve insan beslenmesinde önemli bir yeri bulunan yağa insanların, hayati faaliyetlerini sürdürebilmeleri için mutlak surette ihtiyaçları bulunmaktadır. Yetişkin bir insanın günlük aktiviteleri için 2000-2400 kalori gerekli olduğu belirtilmektedir (Anonim 2011e).

6.4 Trakya Bölgesi Çeltik Üretimi

TÜİK verilerine göre Trakya Bölgesi ekilebilir alanı 1 milyon 250 bin ha'dır. 2009 yılı TÜİK istatistiksel bilgilerine göre Trakya (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ) Bölgesi Türkiye çeltik üretiminin yarısını karşılamaktadır. Özellikle Edirne'de ekim alanı %51,20'sini çeltik oluşturmaktadır. Trakya Bölgesinde 2003 yılında çeltik üretimine bakıldığında Kırklareli'nde 1.569 Ton, Tekirdağ'da 3.782 Ton ve Edirne'de 88.392 Ton olduğu görülmektedir. 2004 yılı Trakya Bölgesi çeltik üretimi verimliliğine bakıldığında Edirne'de bu rakam 499 (kg/da) Türkiye ortalaması (471 kg/da) ve Dünya ortalamasının (241 kg/da) üzerinde olduğu görülmektedir.

2000'li yılların başında Türkiye çeltik ekilisinin %46,17'sinin gerçekleştiği Trakya illerinden olan Edirne'de üretici başına düşen ortalama çeltik arazisi 31,8 da olmasına rağmen özellikle İpsala bölgesinde tek veya bir aileden birkaç kardeşe ait büyük çeltik arazileri bulunmaktadır. Ayrıca bu büyük arazilerin sahibi olanların bazılarının çeltik fabrikası sahibi olduğu da üretici düzeyinde yapılan araştırmalar sonucu anlaşılmıştır. Hatta bu fabrika sahiplerinin islediği çeltik alanının Türkiye'nin %20-25'i civarında olduğu tespit edilmiştir. Edirne'de çeltik tarımının yaygınlaşmasında ve uzun yıllardır sürüp gitmesindeki en büyük neden Meriç ve Ergene nehirlerinin çeltik'te önemli bir su kaynağı olmasındandır. Bilhassa Türkiye ile Yunanistan sınırını çizen Meriç nehri kenarında bulunan 170 km'lik alanda taban

suyunun yüksek olması nedeniyle çeltikten başka diğer tarla ürünlerinin yetiştirilmesi mümkün olmadığından bu yerler çeltik yetiştirilerek değerlendirilmektedir. Çeltik ekiliş alanları 1999 yılına kadar büyük bir hızla artış göstermiştir. 2000-2001 yıllarında bir azalma olduysa da 2003 ve 2004 yıllarında sulanabilir alanların artmasına paralel olarak ekiliş ve üretim artmıştır. Çeltik üretim potansiyeli açısından en fazla ekiliş alanı ve üretim miktarı Edirne ilindedir (Anonim 2011g).

Aşağıdaki çizelgede de görüldüğü üzere Edirne’de 2009 yılında 403.595 da, 2010 yılında ise 350.875 da ekim yapılmıştır. 2009 yılında 351.758 ton, 2010 yılında da 341.318 ton üretim elde edilmiştir. 2009 yılının verimliliği dekara 872 kg, 2010 yılında ise dekara 973 kg olarak gerçekleşmiştir.

Trakya Bölgesinin diğer illeri olan Tekirdağ ve Kırklareli, Edirne ile kıyaslandığında gerek ekim alanı gerekse üretim bakımından epey gerilerdedir.

Çizelge 6.37 Trakya Bölgesi Çeltik Üretimi

	Yıllar	Ekim Alanı (da)	Üretim (ton)	Verimlilik (kg/da)
Edirne	2007	423.169	322.411	762
	2008	443.097	371.601	839
	2009	403.595	351.758	872
	2010	350.875	341.318	973
Tekirdağ	2007	32.824	31.895	972
	2008	35.862	29.946	835
	2009	20.600	17.673	778
	2010	27.153	26.330	970
Kırklareli	2007	13.293	11.019	829
	2008	15.643	14.375	919
	2009	11.106	10.576	952
	2010	14.443	15.488	1.072

Kaynak:TÜİK , çeşitli yıllar

Çeltik ürününün genel alıcısı TMO olduğu için fabrikalara direkt ürün verilme oranı düşüktür. Bu nedenle çeltik fabrikaları kurulu kapasitelerinin çok altında bir üretim kapasitesiyle çalışabilmektedirler.

Bölgede en fazla üretim yapılan Edirne ilinde çeltik genelde Mart ayından sonra ekimi başlamaktadır ve yılda sadece tek ürün alınabilmektedir. Ekiliş ayında veya ekilmeden 10-15 gün öncesinde tarla hazırlığı olarak tarla tesviyesi yapılmakta ve çeltik ürünü için ekime hazır hale getirilmektedir. Bu hazırlıklar maliyeti doğrudan arttırmaktadır. Genelde her yıl aynı tarlaya çeltik ekimi yapılmaktadır. Çeltikte tarla hazırlığı kadar gübreleme ve hasat işlemleri de önemli bir kalem tutmaktadır. Özellikle hasatta kurutma işlemi önemli bir maliyet kalemidir. Tarlanın konumunun iyi sulu olması halinde tarla kirası 250-300 TL arasındadır ve verim 900-1100 kg/da'dır.

Marmara bölgesinin çeltik üretiminde söz sahibi olmasının en büyük nedeni Trakya kesiminde yapılan çeltik tarımıdır. Bu kesimdeki çeltik tarımı Edirne ilinde yoğunlaşmıştır. Edirne ilinin ortalama çeltik verimi 650-700 kg civarındadır. Edirne'de çeltik tarımının yaygınlaşmasında ve uzun yıllardır sürüp gitmesindeki en büyük neden Meriç ve Ergene nehirlerinin çeltikte önemli bir su kaynağı olmasındandır. Özellikle Meriç nehri kenarındaki ilçe ve köylerde çeltikten başka ürünün tarımı yapılmamaktadır.

Birim alandan parasal getirisi diğer tarla ürünlerine göre daha yüksek olan çeltik bitkisinin üretimi, özellikle Meriç ovasında İpsala, Meriç, Enez ve Uzunköprü ilçelerinde yoğun olarak yapılmaktadır. Üretilen çeltik ürününün pirince işlendiği 35 fabrikadan çoğu Uzunköprü, Edirne, Merkez, Keşan, İpsala ve Meriç ilçelerinde toplanarak buralarda önemli bir istihdam sahası ve ekonomik canlılık kaynağı oluşturmaktadır.

Çeltiğin Edirne ili için diğer önemli bir yönü, tuzlu toprak yapısına sahip arazilerin iyileştirilmesi ve taban suyu yüksek topraklarda tarımının mümkün olmasıdır. Bilhassa Türkiye ile Yunanistan sınırını çizen Meriç nehri kenarında bulunan 170 km'lik alanda taban suyunun yüksek olması nedeniyle çeltikten başka diğer tarla ürünlerinin yetiştirilmesi mümkün olmadığından bu yerler çeltik yetiştirilerek değerlendirilmektedir. Ekim alanları bazı yıllar fiyatların düşüklüğünden bazı yıllarda su yetersizliğinden etkilenmektedir. Sevindirici olan bir gelişme Trakya bölgesinde Hamzadere barajının 2013 yılında devreye girecek olmasıdır. Bu sayede 30 bin hektar alan daha sulamaya açılacak olup çeltik üretiminin daha da artması beklenmektedir. Trakya bölgesinde sulanan alanlarda net geliri en yüksek ürün olan çeltiğin Hamzadere barajının devreye girmesi ile ekiliş alanının çok artacağı beklenmektedir. Hamzadere barajının devreye girmesinin sevindirici olması yanında düşündürücü bir noktası bulunmaktadır. Artan üretimin üretici eline geçen fiyatları düşürmesi. Üretimin 200 bin ton artacak olması yani neredeyse pirinç ithalatına gerek olmaması durumu, pirinç fiyatlarının düşmesine neden olabilir. Çünkü Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütüne taahhüt ettiği gümrük

vergisi oranları ile yerli üretimi koruması zordur. İthalat engellenemeyeceği için artacak üretim sorun olabilir.

Türkiye’de çeltik tarımı halen 1936 yılında çıkan “Çeltik Ekim Kanunu”na göre yapılmaktadır. Bu kanunun olması yani çeltik tarımı yapabilmek için yetkililerden izin alınması, Türkiye’de çeltik tarımının yeni alanlarda yapılmasını engellemektedir. GAP bölgesinde çeltik tarımı rahatlıkla yapılabilir. Ancak üreticilerin bu yönde eğitilmeleri gerekir. Bu konuda bölge üreticileri ve bilim adamları tarafından yapılan çalışmalar bulunmaktadır.

Yerli pirinç, tüketicilerin gözünde ithal pirinçlere göre daha kalitelidir. Bu nedenle yerli pirinçler daha fazla fiyatla satılmaktadır. En önemli sorun üretim azlığıdır. Türkiye pirinç ihtiyacının %30’u ithal pirinçlerce sağlanmaktadır. Türkiye pirinç pazarının ithal pirince açılmasını sağlayan 1980 sonrası ekonomi politikaları, maalesef bazı haksız rekabetleri engelleyememiştir. Bu konudaki önemli sorunların başında pahalı pirinçlerle ucuz fiyatlı pirinçlerin karıştırılarak satılmasıdır.

Çeltik Fabrikası sahipleri kısa vadede ithalatın pirinç yerine çeltik şeklinde hiç olmazsa kahverengi pirinç şeklinde yapılmasını uzun vadede ise çeltik üretiminin artmasını istemektedir. Çünkü Türkiye’de çeltik fabrikaları yılın sadece 3-4 ayı tam kapasite ile çalışmaktadırlar. Geri kalan aylarda hammadde yetersizliğinden ötürü fabrikalar çalışmamakta dolayısıyla genel ekonomiye de hiçbir katkıda bulunmamaktadırlar. Bu nedenle ithalatın pirinç yerine çeltik şeklinde yapılması fabrikaların daha fazla çalışmasına yol açacaktır. Ayrıca firmaların bir araya gelmesiyle haksız rekabet sağlayan sınır ticareti hükümetlere yapılacak baskılar neticesinde kaldırılabilir. Pirinçte KDV %8 olarak uygulanmaktadır. Halbuki bulgurdaki KDV %1’dir. Pirinç tüketiminin arttırılması için KDV’nin %1’e düşürülmesi gerekir. En önemli sorun pirinç fiyatlarının üreticilerde 1,5 TL/kg, marketlerde ise bunun neredeyse 3 katı bir oranda yani 4,5-5 TL olmasıdır. Bu durumun çözülebilmesi için politikalar geliştirilmelidir (Gaytancıoğlu 2009).

7. BUĞDAY, AYÇİÇEĞİ VE ÇELTİKTE UYGULANAN TARIM POLİTİKALARI

7.1 Buğdayda Uygulanan Politikalar

Buğday, 1938 yılından itibaren devlet destekleme alımları kapsamında olup, alım fiyatları Bakanlar Kurulunca belirlenerek resmi gazetede ilan edilmektedir. Destekleme alımlarında alıcı kuruluş olarak TMO görevlendirilmektedir. 1938-1988 yılları arasındaki hububat alım politikasında hemen hemen hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Bir yıl geçerli olan baş alım fiyatı açıklanmakta ve ödemeler peşin yapılmaktaydı. Fakat 1988/89 alım sezonunda, baş alım fiyatı yerine destekleme alım fiyatı ilan edilmiş, aynı kararnamede asgari alım fiyat tespit yetkisi TMO'ya verilmiştir. Ürün bedellerinin %50'si peşin, diğer yarısının iki ay içinde ödenmesi hükmü getirilmiştir. 1990/91 alım sezonunda, destekleme alım fiyatı ilan edilerek bu fiyatlara haftada 4 TL/Kg. ilave yetkisi ve asgari alım fiyat tespiti TMO'ya verilmiştir. 1991/92 sezonunda, Destekleme Temel Fiyatı ve Üretici Destekleme Primi şeklinde fiyatlar ilan edilmiştir. Üreticiden alınan ürünlere 50 ton'luk sınırlama getirilmiştir. Fiyatlara haftada 4 TL/Kg. ilave yetkisi ve asgari alım fiyat tespiti TMO'ya verilmiştir. Destekleme Temel Fiyatı ile Üretici Destekleme Priminin yarısının peşin ödenmesi kararlaştırılmıştır.

1992/93 alım sezonunda, Haziran ayından başlamak üzere Ekim ayına kadar devam eden ve aylar itibariyle değişen Destekleme Alım Fiyatları ilan edilmiştir. İlk defa bu sezon hububat satış fiyatları alım kararnamesinde belirlenmiştir. Buna göre TMO tarafından hububat satış fiyatları, alım fiyatlarının asgari %15 fazlası olarak tespit edilir hükmü getirilmiştir. 1993/94 alım sezonunda 18 Temmuz'a kadar geçerli Destekleme Alım Fiyatı ilan edilmiş, 19 Temmuz'dan itibaren Temmuz ayı için ilave 50 TL/Kg. (Günün koşullarında 5 krş/kg'a denk gelmektedir.) ve Ağustos, Eylül, Ekim ayları için ise 100 TL/Kg'lık ilave ödeme kararlaştırılmıştır. 1994/95 alım sezonunda, Destekleme Alım Fiyatı, Destekleme Temel Fiyatı ve Üretici Destekleme Priminden oluşacak şekilde ilan edilmiştir. İlan edilen fiyatlara Temmuz ayında 300 TL/Kg. Ağustos, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında 200 TL/Kg. ilave ödeme yapılması kararlaştırılmıştır. 1995/96 alım döneminde, Destekleme Alım Fiyatına ilave olarak Temmuz ayında 300 TL/Kg. Ağustos, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında 500 TL/Kg. olmak üzere ek ödeme yapılması kararlaştırılmıştır. 1996/97 alım döneminde, Destekleme Alım Fiyatına ek olarak Temmuz ayında 500 TL/Kg., Ağustos, Eylül, Ekim ve Kasım aylarında 800 TL/Kg. olmak üzere ek ödeme yapılması kararlaştırılmıştır. 1997/98, 1998/99, 1999/2000 ve 2000/01 alım dönemlerinde, Destekleme Alım Fiyatına ilave olarak Temmuz, Ağustos, Eylül ve Ekim aylarında 2000 TL/Kg. olmak üzere ek ödeme yapılması

kararlaştırılmıştır. 2001/02 döneminde TMO buğday için alım fiyatı açıklamamış ve buğday fiyatları serbest piyasada oluşmuştur. 2001/02 döneminde TMO buğday için alım fiyatı açıklamamış ve buğday fiyatları serbest piyasada oluşmuştur (Kızılaslan 2004).

7.2 Ayçiçeğinde Uygulanan Politikalar

Ülkemizde ayçiçeği ile ilgili politikalar; tarımsal desteklemeler ve tarife kontenjanı uygulamaları ile sürdürülmektedir. Tarımsal desteklemeler ise alan bazlı destekler, havza bazlı destekler, Dahilde İşleme Rejimi (DİR) uygulamaları ve tarım sigortası desteği şeklinde uygulanmaktadır (Anonim, 2011f).

7.2.1. Alan Bazlı Destekler

Alan bazlı destekler olarak yağlı tohumlu bitkileri üreten üreticilere dekar başına 2009 yılında 5,40 TL mazot desteği ve yine 5,40 TL kimyevi gübre desteği verilmiştir. 2010 yılında ödenecek olan mazot ve kimyevi gübre desteklerinin ise ayrı ayrı 5,50 TL olması kararlaştırılmıştır.

7.2.2. Havza Bazlı Destekler

Ülkemizde prim uygulamasına ilk defa 1993 yılı ürünü kütlü pamukta başlanmış ve daha sonraki yıllarda zeytinyağı, yağlık ayçiçeği, soya fasulyesi ve kanola da prim ödemelerine devam edilmiştir.

AB Ortak Tarım Politikalarına uyum sağlamak, üretimi kayıt altına almak, vergi gelirini artırmak, üreticiyi korumak, tüketimi artırmak, sanayiciye dünya fiyatlarından hammadde sağlamak amacıyla yağlı tohumlara (Ayçiçeği, Soya fasulyesi, Kanola, Yerfıstığı, Aspir) prim verilmektedir. Üreticilerimizin gelir seviyelerinin yükseltilmesi ve sanayiye dünya fiyatlarından hammadde temin edilebilmesi için uygulanan prim desteğinin devam ettirilmesinde fayda görülmektedir.

2009 yılında destekleme primi veya fark ödemesi şeklinde olmak üzere üreticilere 0,21 TL/Kg destekleme ödemesi yapılmıştır. 2010 yılında ise destek miktarı 0,23 TL/Kg'a çıkartılmış ve havza bazlı destekler olarak ödenmesi kararlaştırılmıştır. Yıllara göre yağlı tohumlar için verilen prim miktarları aşağıdaki çizelge 7.39'da gösterilmiştir.

Çizelge 7.38 Yağlık Ayçiçeği Tohumu Prim Miktarları

Yıllar	Prim Miktarı
1999	5 (Cent/Kg)
2000	6 (Cent/Kg)
2001	75.000(TL/Kg)
2002	85.000(TL/Kg)
2003	110.000(TL/Kg)
2004	135.000(TL/Kg)
2005	17,50 (Kr/Kg)
2006	20,00 (Kr/Kg)
2007	20,00 (Kr/Kg)
2008	21,00 (Kr/Kg)
2009	21,00 (Kr/Kg)
2010	23,00 (Kr/Kg)

Kaynak: Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Verileri

7.2.3 Tarife Kontenjanı Uygulamaları

2009/10 üretim sezonunda gümrük vergileri DTÖ taahhütlerinin en üst düzeyinde olduğu halde, Çukurova'da başlayan ayçiçeği hasadı ile birlikte yağlık ayçiçeği iç piyasa fiyatları 525 TL/Ton'a kadar düşmüştür. Bu durumda sanayicinin iç piyasadan alım yapmasını teşvik etmek amacıyla, iç piyasadan ürün olarak bunu belirtilen sürede işleyen veya işleyen sanayicilere, ayçiçeğinde %5, ham ayçiçek yağında ise %17 gümrük vergisi ile Karaman'da belirtilen miktardaki (650.000 ton ayçiçeği veya eşdeğeri 260.000 ton ham ayçiçek yağı) tarife kontenjanı üzerinden ithalat izni verilmiştir. 2010/11 üretim sezonu için de uygulanmasına devam edilecek olan tarife kontenjanı ile ilgili Bakanlar Kurulu Kararı 09/07/2010 tarih ve 27636 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır.

7.2.4 Dahilde İşleme Rejimi Uygulamaları

Dahilde İşleme Rejimi (DİR) kapsamında, yağlık ayçiçeği tohumu ve ham ayçiçeği yağı ithalatına da izin verilmektedir. Bu alanda ortaya çıkan suistimalleri ortadan kaldırmak amacıyla, önce ithalatın yapılması, sonrasında 4 ay içinde ihracatın gerçekleştirilerek taahhütün kapatılması uygulanmasına 2009 yılında son verilmiştir.

Yeni uygulamaya göre, önce ham veya rafine ayçiçeği yağı ihracatı gerçekleştirilmekte ve gerçekleştirilen ihracat değerleri üzerinden DİR kapsamında yağlık ayçiçeği tohumu veya ham ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmektedir. 2009/2010 sezonunda bu kapsamda, 110 bin ton ayçiçeği yağı ihracatı gerçekleştirilmiş ve bu rakama denk yağlık ayçiçeği veya ham ayçiçeği yağı ithalatına izin verilmiştir.

7.2.5 Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) Kredileri

Birçok Birliğin faaliyet konusu içinde yağlı tohumlar bulunmakla birlikte, bu alanda esas olarak Trakyabirlik ve Karadenizbirlik faaliyet göstermektedir. Diğer birliklerde olduğu gibi bu iki birliğe de “Yeniden Yapılandırma Programı” kapsamında Destekleme ve Fiyat İstikrarı Fonu (DFİF) kaynaklarından kredi kullanılmıştır.

2008 yılından bu yana birliklere DFİF kaynaklarından yeni bir kredi kullanılması söz konusu olmamakla birlikte, önceki dönemlerde kullanılan kredilerin vadeleri altışar aylık sürelerle ertelenerek ürün alımları için finansman katkısı sağlanmaktadır.

30.6.2010 tarihi itibarıyla, Trakyabirliğin üzerinde 66,9 milyon TL, Karadenizbirliğin üzerinde de 30,5 milyon TL DFİF kredisi borcu bulunmaktadır. Söz konusu borçların vadesi, Hazineden sorumlu Devlet Bakanlığının 2.7.2010 tarih ve 2010/739 no’lu onayları ile 31.12.2010 tarihine kadar ertelenmiştir. Bakanlıkça, ilgili kurum ve kuruluşların da görüşü alınarak hazırlanıp Başbakanlığa sunulan Tarım Satış Kooperatifleri ve Birliklerine ilişkin Kanun Taslağı çalışmasında, birliklerin üzerindeki mevcut DFİF kredisi borçlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenleme de bulunmaktadır.

7.2.6 Diğer Destekler

Alan ve havza bazlı desteklerin dışında bitkisel ürün sigortası desteği olarak sigorta poliçesinin %50’si tarım sigortası kapsamında desteklenmektedir.

7.2.7 Ayçiçeğinde Uygulanan Politikaların Değerlendirilmesi

Türkiye’nin birçok bölgesinde yağlı tohumlu bitkilerin tarımı mümkünken Türkiye bitkisel yağ ihtiyacının yaklaşık %50’sini ithal etmektedir. 2010 yılında ayçiçeği, soya, pamuk ve kanola gibi yağ bitkileri ve bunların ham yağlarına ödenen bedel 2,5 milyar \$’dır. Türkiye’deki yağ işleme teknolojisi çok modern durumda ve yağ işleme kapasitesi yaklaşık 7 milyon tondan fazla iken üretim yetersizliği nedeniyle Türkiye net ithalatçı bir konumdadır. 2010 yılında ayçiçeği, soya, pamuk ve kanola gibi yağ bitkilerinin üretimi toplam 2,5 milyon

ton civarında gerçekleşmiştir. Bulgaristan, Ukrayna ve Arjantin'den yapılan yağlı tohum ve türevleri ithalatı için 3 milyar dolar ödenmiştir (www.bysd.org.tr, 2011).

Bu durum yağ piyasasının yıllardır çözüm üretilememiş bir sorunudur. İzlenen mevcut politika ile çözüme kavuşması yani Türkiye'nin üretici bir ülke olması olanaksız görünmektedir. Ancak sektörü yakın zamanda bekleyen çok daha önemli bir tehlike bulunmaktadır. Sektör ciddi oranda yabancı sermayeye teslim olmaktadır. Özellikle Trakya bölgesinde bulunan ve sektörün neredeyse %30'luk (2,5 milyon ton) bir işleme kapasitesine sahip olan Hayrabolu, Babaeski, Uzunköprü, Edirne, Tekirdağ'daki birçok firma bazı çok uluslu yabancı şirketlere satılmaktadır. Bu da yerli sermayenin yağ piyasasından çekilmesi anlamına gelmektedir.

Bu sorun karşısında çözüm sadece bir tarım satış kooperatifi birliği olan Trakyabirlik'tir. Trakyabirliğin amacı ortak üreticilerinin ürünlerini değerlendirerek yağ piyasasında üretici ve tüketiciyi korumaktır. Ancak son 2 yıldır (2009 ve 2010) bunu yapmadığı uygulamalardan anlaşılmaktadır. Trakyabirlik siyasi bir kurum olmamasına rağmen yönetim kurulu üyelerinin seçimleri siyasi partilerin seçimleri gibi olmakta ve liste savaşları yaşanmaktadır.

7.3 Çeltikte Uygulanan Politikalar

Türkiye son yıllarda çeltik üretimini belirgin bir biçimde arttıran bir ülke olmasına rağmen bir yandan da net pirinç ithalatçısı bir ülkedir. 2000'li yılların başından beri artan yurtiçi üretim, tüketimin %20-25'inin ithalat yoluyla karşılanmasının önüne geçememiştir. 2008 yılının ilk çeyreğinde Dünya piyasalarında pirinç fiyatlarında görülmeye başlanan yükselmeler birçok ülke gibi Türkiye'yi de etkilemiş ve gerek yerli gerekse ithal pirinç fiyatları rekor düzeyde artış göstermiştir. 2009 ve 2010 yıllarında Dünya üretiminde ciddi sıkıntıların olmaması fiyat dalgalanmalarını önlemiştir. Türkiye'de pirinç üretiminin atmasına rağmen Spekülatif fiyat artışları pirinç tüketiminin belirgin bir şekilde düşmesine neden olmuştur. Kesin olmamakla birlikte Türkiye'de pirinç tüketiminin gelir gruplarına göre çok farklılıklar göstererek alt ekonomik gelir grubundaki nüfusun kişi başına 6,5-7 kg'lar civarında pirinç tükettiği, daha üst gelir grubunda ise bu rakamların 12-13 kg'lara kadar çıktığı tahmin edilmektedir (Gaytancıoğlu 2010).

Çizelge 7.40'ta 1995-2010 yılları arası Türkiye çeltik üretiminde gelinen durum gösterilmiştir.

Çizelge 7.39 Türkiye Çeltik Üretimindeki Gelişmeler (1995-2010)

Yıllar	Çeltik Ekilişi (dekar)	Çeltik Üretimi (ton)	Verim (kg/da)	Pirinç Üretimi (ton)
1995	500 000	250 000	500	150 000
2000	580 000	350 000	603	210 000
2001	590 000	360 000	610	216 000
2002	600 000	360 000	600	216 000
2003	650 000	372 000	572	223 200
2004	700 000	490 000	700	294 000
2005	850 000	600 000	706	360 000
2006	950 000	696 000	684	390 000
2007	1 000 000	648 000	650	390 000
2008	1 000 000	753 000	750	452 000
2009	1 000 000	761 000	760	457 000
2010	1 150 000	805 000	700	483 000

Kaynak: TÜİK, 2011

Çizelge 7.39'dan da anlaşılacağı üzere Türkiye çeltik üretiminde önemli gelişmeler kaydetmiştir. Çeltik üretiminin daha fazla artmaması ülke ihtiyacını karşılayabilecek konuma gelmesi hatta net ihracatçı bir ülke konumuna gelmemiz çok zor bir durum değildir.

Çeltik üretiminde görülen dalgalanmalar özellikle net ithalatçı olunan temel gıda maddesi niteliği taşıyan tarım ürünlerinde ciddi politikaların uygulanması yönünde Devletlerin tarımda önlemler alması gerektiğini bir kez daha göstermiştir. Pirinç bu ürünlerden biridir. Bu durum küresel mali krizin yaşandığı ve dövizin son derece önemli olduğu günümüzde daha da önem kazanmaktadır. Çünkü sürekli ithalat yapılan bir ürün için her yıl dövizin ihracatla kazanılması gerekmektedir. Ayrıca ithalat bağımlısı olunan ürünün bir tarım ürünü olması ve yurtiçinde üretim potansiyelinin bulunması politika eksikliği olduğunun göstergesidir. Bu durum yani döviz tasarrufu, resmi rakamlara göre 500 milyar doların üzerinde iç ve dış borcu olan Türkiye için son derece önemlidir.

Türkiye, çeltik ve pirinç ithalatçısı bir ülke konumunda olsa bile özellikle 2000'li yıllarla birlikte "Osmancık" çeşidinin devreye girmesiyle üretim konusunda ciddi gelişmeleri yaşamıştır. 2000 yılında 350 bin ton olan çeltik üretiminin 2010 yılı hasadında 750 bin tonlara yaklaştığı tahmin edilmektedir. Bu belirgin artış Türkiye genelinde mısır dışında başka bir

üründe gerçekleşmemiştir. Devletçe çeltiğe özgü bir politika uygulanmamasına rağmen gerçekleştirilen bu verim artışı tamamen Osmaniye tohumluğunu ıslah eden Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü ve teknolojik tarıma yatırım yapan üreticilerin eseridir. Dekar başına toplam 7,5 TL/da olan mazot ve gübre desteği ve toprak tahlili yaptıran üreticilere ödenen 2,5 TL/da dışında herhangi bir destekleme yapmamaktadır. Ayrıca tüm tahıllar gibi tarım havzaları üretim ve destekleme modeline göre çeltiğe de ton başına 100 TL olarak ödenen fark ödemesi bulunmaktadır. Ancak bunların hepsi zamanında ödenmemekte ve zamanında ödense bile çok az bir destek miktarı olmaktadır. Kısacası dekar başına 600-700 kg çeltik verimi alındığı kabul edildiğinde toplam olarak 60-65 TL bir ödeme çiftçiye yapılmaktadır. Halbuki çiftçinin 1 dekar çeltik için yaptığı harcama en az 600-700 TL'sını bulmaktadır (Gaytancıoğlu 2010).

Türkiye'de çeltik üretimini sınırlayan en önemli etmenin sulama suyu olduğu yapılan birçok araştırmadan anlaşılmaktadır. Halen çeltik tarımı yapan üreticiler daha fazla alanda çeltik tarımı yapmak istemektedirler. Bölgelerinde çeltik ekilen ancak kendi arazilerinde sulama suyu yeterli olmayan üreticilerde büyük yatırımlar yaparak yer altı sondajları ya da kendi olanakları ile yaptıkları kanal vb. çalışmalarla çeltik tarımına yönelmektedirler.

Türkiye'nin ekolojisi de çeltik tarımına uygundur. En önemlisi birim alandan alınan verim dünya ortalamasının üzerindedir. Sorun maliyetlerin aşağıya çekilebilmesidir. Türkiye 1 kg çeltiği yaklaşık 0,33 \$'a mal ederken ABD 1 kg çeltiği yarı yarıya (0,16 \$) mal etmektedir. Bu sorunun çözümü sadece üreticilerde değil devletin uyguladığı politikalarladır. Devletin uyguladığı politikalar üretimin artışı yerine ithalatı teşvik edicidir.

Bir ülke kendi üretilmediği ürünleri ithal edebilir. Bir ülke herhangi bir ürün ithal etmekle ekonomik olarak sıkıntıya düşmeyebilir. Ancak kendi üretebileceği ürünleri dışarıdan almasını izleyeceği akılcı politikalarla önleyebilir. Gelişmekte olan ülkeler sınıfında olan Türkiye'nin döviz kaybının önlenmesi bakımından çeltik üretiminin artırılması zorunludur. Sahip olunan tarımsal kaynaklar üretimin artırılmasını sağlayabilecek düzeydedir.

Türkiye'de çeltikte uygulanabilecek bilinçli ve tutarlı tarım politikaları, geniş bir tüketici kitlesi tarafından tüketilen pirincin daha fazla tüketimini de sağlayabilir. Çünkü, tüketim rakamları incelendiğinde nüfus artışı ile birlikte pirinç tüketiminin de arttığı görülmektedir. Pirinç tüketicileri daha çok yerli pirinç tüketmek istemektedirler. Yerli pirince olan talep, bu ürünün fiyatının ithal pirince oranla daha fazla olmasına neden olmaktadır.

8.ARAŞTIRMA BULGULARI

8.1 Üreticilerden Elde Edilen Bulgular

Trakya'daki ayçiçeği, buğday ve çeltik tarımının boyutlarını ve üretilen ürünlerin pazarlama sorunlarını ortaya çıkarabilmek için 240 üreticiden anket yoluyla bilgi toplanmış ve çeşitli konu başlıklarında değerlendirilmiştir. Üreticilerden elde edilen sonuçlara göre, bölgede yapılan ayçiçeği, buğday ve çeltik tarımı ve bu ürünlerin pazarlama sorunları hakkında yorumlar yapabilmek mümkün olmuştur. Bu bölümde, Trakya'da tarımsal üretim yapan çiftçilerin; tarımsal girdi, işgücü, tarım tekniği kullanım durumları ile pazarlama, kooperatifçilik, fiyat ve alım politikaları ile diğer konular hakkındaki düşünceleri çeşitli konu başlıklarında toplanmıştır. Çalışmada elde edilen bulgular değerlendirilirken, istatistiksel analizler için İstatistik paket programı kullanılmıştır. Çalışma verileri değerlendirilirken tanımlayıcı istatistiksel metotları (Frekans, Yüzde, Ortalama, Standart sapma) kullanılmıştır.

8.1.1 Üreticilerle İlgili Demografik ve Tarımsal Bilgiler

8.1.1.1 Üreticilerin Eğitim Durumu

Araştırma kapsamına alınan 240 adet üreticinin eğitim durumları Çizelge 8.41'de gösterilmiştir.

Çizelge 8.40 Üreticilerin Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Üretici Sayısı	Oran (%)
İlkokul mezunu	194	80,9
Ortaokul mezunu	18	7,5
Lise mezunu	20	8,3
Üniversite mezunu	8	3,3
TOPLAM	240	100.0

Çizelge 8.40'tan da anlaşılacağı gibi üreticilerin %76,1 gibi büyük bir kısmı ilkokul mezunudur. Bu durum, üreticilerin eğitim seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Üniversite mezunu olanların oranı ise %7,9 gibi çok düşük bir düzeydedir.

8.1.1.2 Üreticilerin Arazi Varlığı

Üreticilerin %96,2 gibi büyük bir kısmı kendi arazisini işlemektedir. Hiç arazisi olmayıp sadece kiracılık ve ortakçılık yapanların oranı % 3.8 gibi düşük bir orandır. Kendi arazisini işleyen üreticilerin %28,9 gibi bir kısmı kiracılık ve ortakçılık yoluyla da arazi işlemektedir. Kendi arazisine sahip olanlarda ortalama işletme genişliği 160,5 da, kiracılık yoluyla arazi işleyenlerin ortalama kiraladıkları veya ortak işledikleri arazi genişliği 69 dekar'dır. Gerek arazi sahibi olan gerekse kiracılık yoluyla arazi işleyen işletmelerin işledikleri ortalama arazi genişliği Türkiye ortalamasının üzerindedir. 2010 yılı verilerine göre ülkemizde bir tarım işletmesi başına ortalama 60 dekar arazi düştüğü düşünülürse Trakya'da bu miktarın oldukça fazla olduğu görülmektedir.

Çizelge 8.41'de de üreticilerin işledikleri arazi genişlikleri gösterilmiştir.

Çizelge 8.41 Üreticilerin İşledikleri Arazi Genişlikleri

İşletme Büyüklük Grupları (da)	Üretici Sayısı	Oranı (%)
0-50 da	14	5.9
51-100 da	86	35.8
101-150 da	60	25.0
151-200 da	44	18.3
201 dekar'dan fazla	36	15.0
TOPLAM	240	100.0
Ortalama (mülk) arazi büyüklüğü	160.5 dekar	
Ortalama (kira) arazi büyüklüğü	69 dekar	

Çizelge 8.41'den de anlaşılacağı üzere üreticilerin %35,8 gibi büyük bir kısmı 51-100 da arazi genişliğine sahiptir. Arazi genişliği direkt olarak verimliliği ve dolayısıyla üretici gelirini etkileyebilen bir faktördür. Türkiye tarımının yapısal sorunlarından biri olan miras nedeniyle arazi parçalanması, Trakya bölgesinde de üretimi olumsuz yönde etkilemektedir. Arazi genişlikleri düşük kalmakta olup 200 dekar'dan fazla olan işletmelerin oranı %15 gibi çok düşük bir düzeydedir.

8.1.2 Tarımsal Girdi Kullanımı

Araştırma kapsamında yer alan üç ürüne ait tarımsal girdi temini ve kullanım durumları çeşitli konu başlıklarında ve çizelgelerde incelenmiştir. Ayrıca tohum, ilaç ve gübre fiyatlarının uygun olmadığı kanaati yine üreticiler arasında yaygındır.

Çizelge 8.42 Girdi Temin Yerleri

	Peşin		Vadeli		Toplam
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	
Tarım kredi Tohum	16	28	41	72	57
Tarım kredi Gübre	18	23	62	78	80
Tarım kredi İlaç	11	22	38	78	49
Tarım kredi Ekipman	12	35	22	65	34
Trakya birlik Tohum	1	6	15	94	16
Trakya birlik Gübre			9	100	9
Trakya birlik İlaç	1	10	9	90	10
Ziraat odası Tohum	5	71	2	29	7
Ziraat odası Gübre	5	83	1	17	6
Ziraat odası İlaç	8	44	10	56	18
Ziraat odası Ekipman	3	100	0	0	3
Özel bayi Tohum	21	68	10	32	31
Özel bayi Gübre	14	78	4	22	18
Özel bayi İlaç	30	81	7	19	37
Özel bayi Ekipman	7	54	6	46	13
Diğer Tohum	5	83	1	17	6
Diğer Gübre			4	100	4
Diğer İlaç	1	50	1	50	2
Diğer Ekipman	6	86	1	14	7

Çizelge 8.42’de gösterilen girdi temin kanalları ürünlere göre konu başlıklarında incelenmiştir. Çizelge 8.42’den de anlaşılacağı üzere, üreticiler tarımsal girdileri ağırlıklı olarak vadeli satın almaktadır. Girdi temininde en çok tercih edilen tarımsal kuruluş ise Ziraat Odaları ve Tarım Kredi Kooperatifleridir. Trakya birlik’de özellikle kimyevi gübre temininde tercih edilen bir kurum olmuştur.

8.1.2.1 Tohumluk Kullanımı

Buğday : Buğday tohumluğu temini bölgede en önemli sorunlardan birisidir. Çünkü, Trakya bölgesinde yapılan buğday tarımında üreticilerin en önemli şikayeti 40-50 arasında değişen buğday tohumu çeşitleridir. Bu tohumlukların sayıca fazla olmasının temel nedeni bölgeye adapte olabilmiş çeşitlerin sayıca az olması (Kırkpınar, Pehlivan, Flumera-85 vb.) ve adapte olan çeşitlerinde düşük verimli olmasıdır.

Çeltik : Çeltikte en önemli konulardan biri nitelikli tohumluk kullanımınıdır. Çünkü hastaliksız, yabancı ot ve kırmızı çeltik tohumlarından arınmış sertifikalı tohumluk kullanımı hem çeltik verimini hem de pirinç randımanını ve tane kalitesini artırır (Sürek, 1997). Trakya'daki çeltik üreticileri genel olarak yurtiçinde üretilen tohumluk çeşitlerini kullanmaktadırlar. Bölgede en çok kullanılan çeltik tohumluğu Osmancık'tır. Osmancık çeşidini Baldo çeşidi izlemektedir.

Ayçiçeği : Ayçiçeği tohumluğunda tamamen hibrit çeşitler kullanılmaktadır. Pek önemli bir sorun görülmemekle birlikte ayçiçeği tohumluk fiyatlarının pahalı olması en önemli sorundur. Tohumluk piyasasında Devlet kurumunun olmaması tohumluk pazarının tamamen özel firmaların elinde olması ayçiçeği tohumluk fiyatlarının ucuz olmamasına neden olmaktadır.

8.1.2.2 Tohumluk Temin Edilen Yerler

Buğday : Buğday tohumluğu genel olarak özel firmalardan karşılanmaktadır. Bunun yanında Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü ve bazı TİGEM'lerden de üreticiler buğday tohumluğu satın alabilmektedirler. Buğday tohumluğunda özel firmaların sayıca çok olması tohumluk fiyatlarında rekabete yol açtığı için üretici lehine bir durumdur.

Çeltik : Türkiye'deki çeltik tarımının önemli konularından biri de nitelikli tohumluğun istenilen zamanda bulunulamamasıdır. Üreticilerle yapılan görüşmelerde, istenilen tohumluğun her zaman bulunamadığı anlaşılmıştır. Trakya'daki üreticilerin %64.6'sı istediği tohumluğu bulamamaktan yakınmaktadır. En önemli çeltik tohumluğu temin eden kurum Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsüdür. Bu kurum birçok üreticiye 100-250 kg'lar gibi miktarlarda çeltik tohumluğunu orijinal kademedeki temin ederek piyasada sertifikalı tohumlukların çoğalabilmesine olanak sağlamaktadır.

Ayçiçeği : Ayçiçeği tohumluğu temininde en önemli kurumlar Tarım Kredi Kooperatifleri ve Trakyabirlik'tir. Bu kurumlar ucuz ve kredili tohumluğu çiftçilere temin edebilmek için hizmet vermektedirler.

8.1.2.3 Kimyasal Gübre Temin Edilen Yerler

Araştırma kapsamında incelenen üç üründe de en önemli gübre temin eden kuruluş Tarım Kredi Kooperatifleridir. Tarım Kredi Kooperatifleri, Trakya bölgesinde neredeyse her köyde şubesi bulunan çiftçi örgütleridir. Dolayısıyla çiftçinin ilk tercih ettiği kurum olmaktadır. Tarım Kredi Kooperatiflerinin gübre fiyatlarının piyasaya göre yüksek olması çiftçilerin en çok yakındıkları konuların başında gelmektedir. Tarım Kredi kooperatiflerinden

sonra Pancar Kooperatifleri ve Trakyabirlik gelmektedir. Bölgede kredili gübre kullanımı (%90,9), peşin alımlara (%9,1) göre daha fazladır.

8.1.2.4 Zirai İlaç Temin Edilen Yerler

Araştırma kapsamında incelenen üç üründe de en önemli zirai ilaç temin eden kuruluş Ziraat Odalarıdır. Ziraat Odalarının çeltiğe zirai ilaç temin etmekte ancak temin ettiği miktar çok az düzeylerde kalmaktadır. Tüm bölgede olduğu gibi zirai ilaç temininde de özel firmalar pazarda etkin bir konumdadırlar.

Kimyasal gübrelere olduğu gibi zirai ilaçların temin edilmesinde kredili satışlara başvurulmaktadır. Trakya bölgesinde kredili zirai ilaç kullanımı peşin alımlara göre daha fazladır.

8.1.2.5 Kredi Temini

Araştırma kapsamındaki üç ürünün de kredi ihtiyaçları farklı zamanlarda ve farklı niteliklerdedir. Örneğin buğday tarımı Ekim ayında başlayan bir üretim dalı olduğu için kredi temini ekime başlamadan olmalıdır. Çünkü toprak hazırlığı ve taban gübre kullanımı için önemli bir finansmana ihtiyaç bulunmaktadır. Ayçiçeğinde ise toprak hazırlığı Mart-Nisan aylarında başlamaktadır. Bu aylarda ayçiçeği üreticisinin krediye ihtiyacı bulunmaktadır. Çeltik yetiştirme diğer bitkilere göre oldukça zahmetli ve masraflıdır. Çeltiğin tarımına başladıktan sonra hasada kadar; arazi hazırlamadan, girdi ve işgücü teminine, dikim ve bakım işlerine kadar birçok masraf yapılmaktadır. Yapılan görüşmelerden çeltik üreticilerinin, bu masrafları nakit olarak karşılayacak güce sahip olmadığı sonucuna varılmıştır. Bölgedeki üreticilerinin %94,3'ü kredi kullandıklarını ve kredi ihtiyaçlarının bulunduğunu belirtmişlerdir. Üreticilerin %95,6'sı ise uygulamadaki kredilerin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Üretim için ihtiyaç duyulan krediler yoğunlukla tarım kredi kooperatifleri ve özel bayilerden temin edilirken Trakya Birlik ve Ziraat Odası da tercih edilen kaynaklar arasında yer almaktadır.

8.1.3 Üreticilerin Tarımsal Pazarlamaya İlişkin Sorunları

Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlar göstermektedir ki Trakya Bölgesinde ekimi en yoğun yapılan ürün buğdayken bunu sırasıyla ayçiçeği ve çeltik izlemektedir.

Bölgede üretimi yapılan ürünlerin en önemli pazarlama sorunu “düşük fiyat”lardır. Bu durum Devletin tarım piyasalarından elini çektiği, TMO'yu alımlar yönünden devre dışı bıraktığı 2000'li yılların ikinci yarısından sonra daha çok görülür olmuştur. Buğday fiyatı

neredeysi 2005'den beri artmamış 50-60 krş/kg'lar düzeyinde seyretmiştir. Ayçiçeği fiyatı 2008-2010 arasında 1 TL/kg'lar düzeyinde olmuştur. Yine çeltik fiyatı da 2009'da 1,3 TL/kg iken 2011 hasadında 90 krş/kg'lar düzeyinde kalmıştır. Üretilen ürünler öncelikle tüccara, fabrikaya, TMO'ya ve Trakya Birlik'e satılmaktadır. Çeltik ürününün Uzunköprü ilçesi dışında borsa üzerinden satışı yapılmamaktadır. Kısacası bölgede en önemli pazarlama sorunu her üç ürünün de düşük fiyatlardan satılmasıdır. Düşük fiyatlarla satış yapan üreticiler kredi borçlarını ödemekte zorlanmaktadır. Birçok üreticide arazilerini elden çıkarmak zorunda kalmaktadır.

Üreticilerin ürün bazında karşılaştığı diğer sorunların başında sermaye eksiliği gelmektedir. Sermaye eksikliğini giderilmesi için bankaların devreye girmesi üreticilerin borçlanmasına neden olmuştur. Bölgede birçok üretici borçlu olmaktan yakınmaktadır. Hatta birçok üretici özel bankalardan kullandığı kredilerden ötürü ödeme güçlüğüne düşmüş ve tarlasını elden çıkarmak zorunda kalmıştır. Özel bankalar üreticilere ipotek karşılığı kredi kullandırdıklarından dolayı herhangi bir ödeme zorluğunda bankaların ipotekleri nakde çevirmek durumunda kalmaları söz konusu olmakta bu da üreticileri mağdur duruma sokmaktadır. Çok sık olmasa da iklimde yaşanan olumsuz durumlar don, dolu ve kuraklık gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Bu iklim olumsuzlukları düşük verimle üreticiyi karşı karşıya getirmektedir. Düşük verim elde eden üreticilerin gelirleri azalmaktadır.

Üreticilerin büyük bir çoğunluğu ürünlerinin satış fiyatından hoşnut değilken bu konuda kamu kuruluşlarının desteğini yetersiz bulmaktadırlar. Ürünü satmada yaşanan problem üreticiler arasında ve ürünün türüne bağlı olarak değişiklik göstermekle birlikte üreticilerin yaygın problemlerinde biri değildir. Üreticiler alternatif ürün üretmeye çok sıcak bakmamaktadırlar. Üreticilerin kullandıkları tohum cinsi her sene paralellik gösterirken kullanılan miktarda artış olmaktadır. Üreticiler düzenli olarak tarım ilacı kullanmaktadırlar. Artan maliyetler ve karşılaşılan sorunlar neticesinde mevcut çiftçilerin birçoğu üreticilikten vazgeçme noktasına gelmişlerdir.

Çizelge 8.43 Satış Yapılan Yerler

	Buğday		Ayçiçeği		Çeltik	
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran(%)	Sayı	Oran(%)
Fabrikaya	34	14,1	48	20,0	117	48,8
Zahireci	32	13,4	37	15,4	76	31,6
TMO'ya	77	32,0	0	0	27	11,3
T. Birlik	32	13,4	95	39,6	0	0
Borsa'ya	65	27,1	60	25,0	20	8,3
TOPLAM	240	100.0	240	100.0	240	100.0

Çizelge 8.43'te bölgede üretilen ürünlerin üretildikten sonra pazarlandıkları kurumlar gösterilmiştir. Çizelge 8.43'ten de anlaşılacağı üzere ayçiçeğinde en büyük alıcı Trakyabirlik'tir. Trakyabirlik rafine ve margarin yapmak için ayçiçeğini, karma yem yapmak içinde üreticilerden buğday satın almaktadır. Tüm üreticilerin geçen seneye göre ürün satış miktarlarını arttırdığı görülmüştür. Buğday'da devlet desteğinin azalmasına rağmen Toprak Mahsulleri Ofisi ürünlerin pazarlamasında etkin rol almıştır. Çeltikte ise ürün satışlarında özel fabrikalar tercih edilmektedir.

8.2 Üretici Anketi Bulgularının Analizi

Bu bölümde üreticilere araştırma kapsamında yöneltilen sorulardan elde edilen verilere istatistiki analizler yapılmıştır.

8.2.1 Üreticilerin Ekiliş ve Verim Bilgileri

Çizelge 8.44 Üreticilerin Ürünlere Göre Ekim Alanları ve Verim Dağılımı

	Sayı	Ort.	S.s	Min.	Max.
Buğday Ekilen Alan (da)	216	114,0	131,6	15	695
Buğday Verim(kg/da)	216	319,7	313,1	314	521
Ayçiçeği Ekilen Alan (da)	202	90,4	124,3	25	750
Ayçiçeği Verim(kg/da)	202	149,4	156,8	120	247
Çeltik Ekilen alan (da)	78	69,5	101,3	13	500
Çeltik Verim(kg/da)	78	539,5	316,5	501	850

216 üretici buğday, 202 üretici ayçiçeği, 78 üretici çeltik üretimi yaptığını belirtmiştir. Buğday ortalama 114 dekar ekilmiş ve kilogramda ortalama 319,7 kg verim alınmıştır. Ayçiçeği ekilen alan ortalama 90,4 dekar olup ve kilogramda ortalama 149,4 kg verim alınmıştır. Çeltik ekilen alan ortalama 69,5 dekar olup kilogramda ortalama 539,5 kg verim alınmıştır.

8.2.2 Ürünlerin Maliyet Unsurları

Araştırmanın yöntem bölümünde de yer aldığı gibi, yapılan örnekleme sonucunda, bölgede buğday, ayçiçeği ve çeltik tarımı yapan 72 köydeki 240 üreticinin 2010 yılında bu ürünlere kadar masraf yaptıkları ve bu masrafların dağılımı tespit edilmiştir. Bu veriler kullanılarak 2010 yılında 1 kg buğday, ayçiçeği ve çeltiğin maliyeti hesaplanmış ve çizelge

8.45'te gösterilmiştir. 2010 yılı maliyet çalışması ürün hasatlarının tamamlanmasından sonra aynı yılın Eylül-Kasım aylarında yapılmıştır.

Çizelge 8.45 Ürünlerin Maliyet Unsurları (TL/da)

Masraf türü	Çeltik				Ayçiçeği				Buğday (krş/kg)			
	Ort.	S.s	Min.	Max.	Ort.	S.s	Min.	Max.	Ort.	S.s	Min.	Max.
Toprak Hazırlama	111,9	48,0	95	130	34,8	21,3	31	44	48,0	37,4	1,5	105
Tohum	35,0	7,5	22,0	42,0	16,8	0,8	15,4	17,0	20,4	11,7	15	32
Gübreleme	91,0	70,1	68,0	121,0	27,4	29,1	7,5	29,0	31,6	11,0	24	56
İlaçlama	39,8	24,6	29,6	46,0	7,8	3,3	3,5	15,0	11,5	6,6	8	13
Çapalama	0,0	0,0	0	0	12,4	8,0	5,0	20,0	0,0	0,0	0	0
Sulama	53,6	40,9	25,0	80	18,1	8,1	15	39,0	7,4	3,5	4	8
Hasat	49,9	17,1	40,0	50,0	16,4	15,6	13,5	18,0	16,1	3,6	12	20
Taşıma	11,7	4,7	8,5	15,0	9,7	9,0	1,5	20	8,9	4,6	3,5	11,0
Koruma Ücreti	1,4	0,5	0,5	2,0	1,1	0,7	1	2	1,2	0,7	1	2
Tarla Kirası	239,1	76,6	100	300	42,2	13,2	20	50	48,3	45,5	50	225
Toplam	633,4	430,9	27	26532	186,7	304,1	39	18490	193,4	63,4	83	3021
Verim	539.5 kg/da				149,4 kg/da				319,7 kg/da			
MALİYET	1,17 TL/kg				1,25 TL/kg				60,5 Krş/kg			

Çizelge 8.45'ten de anlaşılacağı üzere, araştırma kapsamında çeltik tarımı yapan 78 üreticinin 2010 yılı hasadındaki 1 kg çeltiğin maliyeti 1,17 TL/kg'dır. Piyasadaki çeltik fiyatları maalesef bu maliyetin civarında hatta altında gerçekleşmiştir. 2010 yılı hasadında Uzunköprü, Meriç ve İpsala'daki çeltik piyasası 1 TL/kg civarında olmuştur. Bir başka deyişle çeltik üreticileri araştırma sonuçlarına göre yaklaşık %10 zarar etmişlerdir.

Buğday hasadı için de aynı şeyler söylenebilir. 2010 yılı hasadında araştırma kapsamındaki 216 üreticinin 1 kg buğday maliyeti ortalaması 60,5 Krş/kg'dır. Halbuki hasat

zamanı buğday fiyatı 60 kuruşu geçmemiştir. Kısacası üreticiler 2010 yılı buğday tarımından da zarar etmişlerdir.

Ayçiçeği tarımı yapan 202 üretici de benzer sonuçlarla karşılaşmıştır. Araştırma kapsamındaki 202 üreticinin 1 kg ayçiçeği maliyeti ortalaması 1,25 TL/kg'dır. Hasat zamanı ayçiçeği piyasası 1 TL/kg civarında seyretmiştir. Yani ayçiçeği üreticileri de çeltik ve buğday üreticileri gibi 2010 yılı hasadından zararlı çıkmışlardır.

Buğday tarımında en önemli masraf unsuru tarla kirası ve gübre masrafları iken ayçiçeği tarımında tohumluk, gübre ve hasat, çeltik tarımında ise tarla kirası, ilaçlama ve gübreleme en yüksek masrafı oluştururken; toplam masrafı en yüksek ürün çeşidi çeltiktir.

8.2.3 Ürünlere Göre Karşılaşılan Problemlerin Analizi

Bu bölümde araştırma kapsamına alınan ürünlerdeki üretim ve pazarlama sorunları ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.

Çizelge 8.46 Buğday Tarımında Karşılaşılan Sorunlar

Buğday karşılaşılan sorunlar	Sermaye Eksikliği		Yabani ot, Zararlılar		Düşük Verim		Kredi		Girdi Temini	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1.önemli	139	64,3	35	16,2	16	7,4	11	5,0	17	7,9
2.önemli	32	14,8	142	65,7	18	8,3	16	7,4	19	8,8
3.önemli	19	8,8	31	14,3	155	71,8	17	7,9	4	1,8
4.önemli	15	6,9	6	2,8	17	7,9	166	76,9	5	2,3
5.önemli	11	5,2	2	1,0	10	4,6	6	2,8	171	79,2
TOPLAM	216	100,0	216	100,0	216	100,0	216	100,0	216	100,0

Çizelge 8.46'dan da anlaşılacağı üzere üreticiler buğday üretimindeki en önemli sorunun (%64,3) sermaye eksikliği olduğunu belirtmişlerdir. Sermaye eksikliğini yabancı ot ve zararlı mücadelesinde yaşanan sorunlar izlemektedir. Buğdayda bölgede görülen en önemli zararlı bilindiği gibi süne'dir. Süne bölge buğdayına önemli zararlar vererek kalite kaybı yaşanmasına ve ürünlerin düşük fiyatlarla satılmasına neden olmaktadır.

Çizelge 8.47 Ayçiçeği Üretiminde Karşılaşılan Sorunlar

Ayçiçeği karşılaşılan sorunlar	Sermaye Eksikliği		Düşük Verim		Sulama		Kredi		Dolu /Don /Kuraklık	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1.önemli	134	66,3	24	11,8	20	9,9	4	2,0	6	3,0
2.önemli	21	10,4	146	72,3	20	9,9	17	8,4	9	4,5
3.önemli	15	7,4	20	9,9	141	69,8	35	17,3	16	7,9
4.önemli	10	5,0	7	3,5	12	5,9	135	66,8	5	2,5
5.önemli	22	10,9	5	2,5	9	4,5	11	5,5	166	82,1
TOPLAM	202	100,0	202	100,0	202	100,0	202	100,0	202	100,0

Çizelge 8.47'den de anlaşılacağı üzere üreticiler ayçiçeği üretimindeki en önemli sorunun (%66,3) buğdaydaki gibi sermaye eksikliği olduğunu belirtmişlerdir. Sermaye eksikliğini düşük verim izlemiştir. 2010 yılında ayçiçeğinde bazı bölgelerde ciddi kuraklıklar yaşanmış ve üreticiler düşük verim dolayısıyla düşük gelir elde etmişlerdir.

Çizelge 8.48 Çeltik Üretiminde Karşılaşılan Sorunlar

Çeltik karşılaşılan sorunlar	Sermaye Eksikliği		Yabani Ot		Düşük Verim		Sulama		Kredi	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1.önemli	38	48,7	11	14,1	9	11,5	6	7,8	5	6,4
2.önemli	13	16,7	46	59,0	11	14,1	7	8,9	3	3,9
3.önemli	9	11,5	11	14,1	38	48,7	3	3,8	11	14,1
4.önemli	8	10,3	2	2,5	12	15,4	45	57,7	4	5,1
5.önemli	10	12,8	8	10,3	8	10,3	17	21,8	55	70,5
TOPLAM	78	100.0	78	100.0	78	100.0	78	100.0	78	100.0

Üreticilerin çeltik üretiminde karşılaştıkları sorunların başında sermaye eksikliği ilk sıradadır. Sermaye eksikliği üreticilerin finansman temini için başta Ziraat Bankası olmak üzere özel bankalara başvurarak kredi temin ederek tarımsal faaliyetlere başvurmasına neden olmaktadır. Çeltik üretiminde karşılaşılan önemli sorunlardan bir diğeri de yabancı otlardır. Yıllardır sürekli aynı arazilere çeltik tarımı yapıldığından yabancı otlar ilaçlara karşı direnç kazanmıştır. Bu da üreticilerin daha fazla ilaç kullanmalarına neden olmaktadır.

8.2.4 Tarımsal Bilgi Temini

Araştırma kapsamında yer alan 240 üreticiye buğday, ayçiçeği ve çeltik tarımı hakkında bilgi alıp almadıkları, alınan bilgi varsa nereden aldıkları sorulmuş alınan yanıtlar çizelgelerde gösterilmiştir.

Çizelge 8.49 Buğday, Ayçiçeği ve Çeltik Tarımında Yardım ve Bilgi alınan kişiler

Tarımsal yardım ve bilgi	Komşu/Arkadaş		İlaç /Tohum /Gübre Bayi		Tarım Bakanlığı Elemanları		Ziraat Odası		Kendi Tecrübem	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1.önemli	128	53,3	37	15,4	11	4,6	33	13,8	15	6,2
2.önemli	41	17,1	134	55,9	20	8,3	25	10,4	25	10,4
3.önemli	29	12,0	31	12,9	167	69,6	25	10,4	21	8,8
4.önemli	21	8,8	23	9,6	19	7,9	155	64,6	31	12,9
5.önemli	21	8,8	15	6,2	23	9,6	2	0,8	148	61,7
TOPLAM	240	100.0	240	100.0	240	100.0	240	100.0	240	100.0

Üreticilerin buğday üretiminde yardım aldıkları kişiler önem sırasına göre; maalesef öncelikli olarak Komşu/Arkadaş çıkmıştır. Bu Türkiye tarımının önemli bir sorunudur. Birçok tarımsal kuruluş bulunmasına rağmen üretim yaparken halen komşu ve arkadaşla danışılması düşündürücüdür. Daha sonra İlaç /Tohum /Gübre Bayii'ne danışılarak üretim yapılmaktadır. Yine maalesef Tarım Bakanlığı Elemanları 3.sırada gelmektedir.

8.2.5 Üreticilerin Buğday, Ayçiçeği ve Çeltik Tarımı Memnuniyet Düzeyleri

Üreticileri ilgilendiren önemli konulardan birisi de ürünün iyi bir fiyattan satılması ve düzenli bir alıcının bulunmasıdır. Bu bölümde üreticilerin ürün satışlarından sonra eline geçen fiyatlardan memnun olup olmadığı ve ürün satışı yaptığı kurumlar hakkındaki düşünceleri incelenmiştir. Üreticilerin katılım düzeylerinin yer aldığı ifadeler “Buğday, ayçiçeği ve çeltik tarımındaki memnuniyet düzeyiniz nasıldır” şeklinde sorularak üreticilerden 1’den 5’e kadar numara verilmesi istenmiştir. Burada;

- 1 Kesinlikle katılmıyorum
- 2 Katılmıyorum
- 3 Fikrim yok
- 4 Katılıyorum
- 5 Kesinlikle katılıyorum, anlamında değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki 240 üreticiye, 10 farklı fikre katılıp katılmama düzeyleri sorulmuş ve alınan yanıtlar Çizelge 8.51’de verilmiştir.

Çizelge 8.50 Üreticilerin 10 Farklı Fikre Katılıp Katılmama Düzeyleri

Etkenler	Ortalama*
1. Sattığım fiyattan memnun değilim	4,3
2. Tohum, gübre, ilaç fiyatları uygun	1,9
3. Kamu Kuruluşlarının desteğini yeterli buluyorum	2,7
4. Kooperatiflerin Desteğini yeterli buluyorum	3,2
5. Ürün satma problemi yaşıyorum	3,5
6. Çiftçiliği bırakmayı düşünüyorum	3,1
7. Alternatif ürünler ekmeyi düşünüyorum	2,9
8. Gübreyi her sene miktarda kullanıyorum	3,3
9. Her sene aynı tohumu kullanırım	2,8
10. Her sene düzenli tarım ilacı kullanırım	3,8

Bu soruya üreticiler en fazla “sattığım fiyattan memnun değilim” ifadesine katılmışlardır. Türkiye’de dolaylı verginin en önemli kaynağı akaryakıttan alınan vergi olduğu için tarımsal girdilerin fiyatlarının yüksek olması buna karşın ürün satış fiyatlarının sürekli düşmesi üreticilerin en çok yakındıkları konudur. Zaten araştırma sonucunda da “sattığım fiyattan memnun değilim” ifadesine kesinlikle katılma ortalaması 4,3 gibi çok yüksek bir değerdir. Ayrıca tohum, gübre, ilaç gibi girdilerin fiyatları uygun fikrine katılma düzeyi 1,9 gibi çok düşük bir değerdir. Başka bir deyişle bu yargıya üreticiler katılmamışlardır.

8.2.6 Üreticilerden Elde Edilen Bulguların Analizi

Bu bölümde 120 üreticiden anket yoluyla elde edilen bulgular ekonomik analize tabi tutulmuştur. Elde edilen sonuçlar normal dağılım göstermiştir. Yargılarla ilgili analizler buna göre yapılarak Çizelge 8.51’de gösterilmiştir.

Çizelge 8.51 Üreticilerden Elde Edilen Bulguların Analizi

	Normal Parametreler ^{a,b}		Kolmogorov-Smirnov Z	Asymp. Önem Düzeyi (2-tailed)
	Ortalama	Standart Sapma		
Sattığım Fiyattan Memnun Değilim	4,2750	1,24322	4,054	,000
Tohum, Gübre, İlaç Fiyatları Uygun	1,8655	1,21379	3,180	,000
Kamu Kuruluşlarının Desteğini Yeterli Buluyorum	2,6723	1,38460	2,170	,000
Kooperatiflerin Desteğini Yeterli Buluyorum	3,1849	1,20005	1,722	,005
Ürün Satma Problemi Yaşıyorum	3,4569	1,48846	2,378	,000
Çiftçiliği Bırakmayı Düşünüyorum	3,1026	1,56681	2,199	,000
Alternatif Ürünler Ekmeyi Düşünüyorum	2,9386	1,41600	1,887	,002
Gübreyi Her Sene Aynı Miktarda Kullanıyorum	3,3417	1,39925	2,530	,000
Her Sene Aynı Tohumu Kullanırım	2,7750	1,39905	2,759	,000
Her Sene Düzenli Tarım İlacı Kullanırım	3,7647	1,26696	2,958	,000

Üreticilerden elde edilen bulguların analizi sonucunda buğday, ayçiçeği ve çeltikle ilgili tarımsal pazarlama faaliyetlerini etkileyen faktörler 3 grup altında toplanmıştır.

Ortaya çıkan ilk grup diğer gruplardan önemli bir şekilde ayrılmıştır.

- **1. Grup;** Bu grup üreticiler tarafından “*en önemli sorunlar*” adını verebileceğimiz faktör grubunu oluşturmuştur. Çiftçiler açısından ayçiçeği, buğday ve çeltik üretiminin artışını engelleyen en önemli etmenler önem sırasına göre zirai ilaçların ve gübrenin pahalı olması, fiyat politikalarının yetersizliği ve pazarlama sorunları olarak ortaya çıkmıştır.

- **2. Grup;** “*Dış faktörler*” adını verebileceğimiz ikinci faktör grubunda ise buğday, ayçiçeği ve pirinç ithalatı ve su kirliliği nedeniyle alternatif ürünlerin tarımını yapma isteği gibi faktörler yer almıştır. Bu gruptaki sorunlar üreticiyi direkt etkilemeyen dolaylı olarak etkileyen sorunlardır.

- **3. Grup;** Bu gruba ise “*yapısal sorunlar*” adını verebiliriz. Bu faktör grubunda kooperatiflerin desteğini yeterli alamama ve girdi kullanımındaki bilinçsizlikler vb. etmenler yer almıştır. Bu faktör grubundaki sorunların çözümü nitelikli tarım politikaları ile çözümlenebilir.

Çıkan sonuçlara göre genel bir yorum yapmak gerekirse, çiftçilerin buğday, ayçiçeği ve çeltik tarımında ve üretiminde karşılaştıkları en önemli sorun girdi fiyatlarının yüksekliği ve buna karşılık fiyat politikalarının yetersiz olmasıdır. Yine bunların etkisi altında çok fazla emek verdiği ürününü istediği fiyatlarla pazarlayamama sorunuyla karşılaşmaktadırlar.

Bu sonuçlar araştırma yapılan tüm illerdeki genel sonuçlardır. Ayrıntılı bir analiz yapıldığında ise, **ürünü sattığı fiyattan en az memnun olan il (4,3333) Edirne**’dir. Tohum, gübre ve zirai ilaç gibi **tarımsal girdilerin pahalı olmasından en çok yakınan il (1,6364) Tekirdağ**’dır. Tarımsal üretim ve pazarlama yaparken **kamu kurum ve kuruluşlarının desteğini en az bulan il (2,1212) Tekirdağ**’dır. Kooperatiflerin desteğini yeterli buluyorum yargısı ile çiftçiliği bırakmayı düşünüyorum yargıları tüm illerdeki üreticilerin yeterli cevap vermediği ve tam kararlı olmadığı bir yargı olup ortalama değere yakın sonuçlar elde edilmiştir.

Çizelge 8.52 Üreticilerden Elde Edilen Bulguların İllere Göre Analizi

		Ortalama	Standart Sapma	Standart Hata	%95 Güven Aralığı	
					En Düşük Değer	En Yüksek Değer
Sattığım	Edirne	4,3333	1,19640	,14403	4,0459	4,6207
Fiyattan	Tekirdağ	4,1515	1,34910	,23485	3,6731	4,6299
Memnun	Kırklareli	4,2778	1,27443	,30039	3,6440	4,9115
Değilim	Genel	4,2750	1,24322	,11349	4,0503	4,4997
Tohum, Gübre,	Edirne	1,9412	1,20796	,14649	1,6488	2,2336
İlaç Fiyatları	Tekirdağ	1,6364	1,08450	,18879	1,2518	2,0209
Uygun	Kırklareli	2,0000	1,45521	,34300	1,2763	2,7237
	Genel	1,8655	1,21379	,11127	1,6452	2,0859
Kamu	Edirne	2,8088	1,34117	,16264	2,4842	3,1335
Kuruluşlarının	Tekirdağ	2,1212	1,38649	,24136	1,6296	2,6128
Desteğini	Kırklareli	3,1667	1,29479	,30518	2,5228	3,8105
Yeterli	Genel	2,6723	1,38460	,12693	2,4209	2,9236
Buluyorum						
Kooperatiflerin	Edirne	3,1884	1,17917	,14196	2,9051	3,4717
Desteğini	Tekirdağ	3,1875	1,40132	,24772	2,6823	3,6927
Yeterli	Kırklareli	3,1667	,92355	,21768	2,7074	3,6259
Buluyorum	Genel	3,1849	1,20005	,11001	2,9670	3,4027
Ürün Satma	Edirne	3,8824	1,26408	,15329	3,5764	4,1883
Problemi	Tekirdağ	2,4375	1,52268	,26917	1,8885	2,9865
Yaşıyorum	Kırklareli	3,6875	1,40089	,35022	2,9410	4,4340
	Genel	3,4569	1,48846	,13820	3,1831	3,7306
Çiftçiliği	Edirne	3,1324	1,35937	,16485	2,8033	3,4614
Bırakmayı	Tekirdağ	3,3125	1,78592	,31571	2,6686	3,9564
Düşünüyorum	Kırklareli	2,5882	1,87279	,45422	1,6253	3,5511
	Genel	3,1026	1,56681	,14485	2,8157	3,3895
Alternatif	Edirne	3,2424	1,34805	,16593	2,9110	3,5738
Ürünler Ekmeyi	Tekirdağ	2,4333	1,35655	,24767	1,9268	2,9399
Düşünüyorum	Kırklareli	2,6667	1,53393	,36155	1,9039	3,4295
	Genel	2,9386	1,41600	,13262	2,6759	3,2013
Gübreyi Her	Edirne	3,3478	1,31536	,15835	3,0318	3,6638
Sene Aynı	Tekirdağ	3,7576	1,34699	,23448	3,2800	4,2352
Miktarda	Kırklareli	2,5556	1,54243	,36355	1,7885	3,3226
Kullanıyorum	Genel	3,3417	1,39925	,12773	3,0887	3,5946
Her Sene Aynı	Edirne	2,6232	1,24972	,15045	2,3230	2,9234
Tohumu	Tekirdağ	3,1212	1,69111	,29438	2,5216	3,7209
Kullanırım	Kırklareli	2,7222	1,31978	,31108	2,0659	3,3785
	Genel	2,7750	1,39905	,12772	2,5221	3,0279
Her Sene	Edirne	3,8676	1,02075	,12378	3,6206	4,1147
Düzenli Tarım	Tekirdağ	4,2424	1,22552	,21334	3,8079	4,6770
İlacı Kullanırım	Kırklareli	2,5000	1,42457	,33578	1,7916	3,2084
	Genel	3,7647	1,26696	,11614	3,5347	3,9947

Anova Testi yapılarak aşağıda gösterilmiştir.

Çizelge 8.53 Anova Testi

		Toplam Değer	df	Ortalama Değer	F	Önem Düzeyi
Sattığım	Gruplar Arası	,738	2	,369	,236	,790
Fiyattan	Gruplar İçi	183,187	117	1,566		
Memnun	Toplam	183,925	119			
Değilim						
Tohum, Gübre,	Gruplar Arası	2,448	2	1,224	,828	,439
İlaç Fiyatları	Gruplar İçi	171,401	116	1,478		
Uygun	Toplam	173,849	118			
Kamu	Gruplar Arası	15,689	2	7,844	4,322	,015
Kuruluşlarının	Gruplar İçi	210,530	116	1,815		
Desteğini	Toplam	226,218	118			
Yeterli						
Buluyorum						
Kooperatiflerin	Gruplar Arası	,007	2	,004	,002	,998
Desteğini	Gruplar İçi	169,926	116	1,465		
Yeterli	Toplam	169,933	118			
Buluyorum						
Ürün Satma	Gruplar Arası	46,413	2	23,207	12,585	,000
Problemi	Gruplar İçi	208,371	113	1,844		
Yaşıyorum	Toplam	254,784	115			
Çiftçiliği	Gruplar Arası	5,968	2	2,984	1,220	,299
Bırakmayı	Gruplar İçi	278,801	114	2,446		
Düşünüyorum	Toplam	284,769	116			
Alternatif	Gruplar Arası	15,082	2	7,541	3,958	,022
Ürünler	Gruplar İçi	211,488	111	1,905		
Ekmeyi	Toplam	226,570	113			
Düşünüyorum						
Gübreyi Her	Gruplar Arası	16,834	2	8,417	4,556	,012
Sene Aynı	Gruplar İçi	216,157	117	1,847		
Miktarda	Toplam	232,992	119			
Atıyorum						
Her Sene Aynı	Gruplar Arası	5,596	2	2,798	1,440	,241
Tohumu	Gruplar İçi	227,329	117	1,943		
Kullanırım	Toplam	232,925	119			
Her Sene	Gruplar Arası	37,042	2	18,521	14,100	,000
Düzenli Tarım	Gruplar İçi	152,369	116	1,314		
İlacı	Toplam	189,412	118			
Kullanırım						

Varyansların Homojenliği Testinde 6,9 nolu değişkenlerin varyanslarının %95 güven aralığında homojen olmadığı tespit edilmiştir. Varyans analizi sonucunda bu değişkenler açısından bir fark test edilirse Post Hoc olarak Tamhame's T2 testi yapılacaktır. Varyansları homojen dağılan diğer değişkenlere ise LSD testi yapılacaktır.

Çizelge 8.54 Varyansların Homojenliği Testi

	Levene İstatistik	df1	df2	Önem Düzeyi
Sattığım Fiyattan Memnun Değilim	,680	2	117	,509
Tohum, Gübre, İlaç Fiyatları Uygun	1,967	2	116	,144
Kamu Kuruluşlarının Desteğini Yeterli Buluyorum	,188	2	116	,829
Kooperatiflerin Desteğini Yeterli Buluyorum	2,173	2	116	,118
Ürün Satma Problemi Yaşıyorum	1,982	2	113	,143
Çiftçiliği Bırakmayı Düşünüyorum*	9,533	2	114	,000
Alternatif Ürünler Ekmeyi Düşünüyorum	,461	2	111	,632
Gübreyi Her Sene Aynı Miktarda Atıyorum	,738	2	117	,480
Her Sene Aynı Tohumu Kullanırım*	7,323	2	117	,001
Her Sene Düzenli Tarım İlacı Kullanırım	3,176	2	116	,055

Yapılan varyans analizi sonucunda 3,5,7,8,10 no'lu değişkenler açısından üç il arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. Hangi iller arasında ve ne düzeyde farklılık olduğu Post Hoc testlerle hesaplanmıştır.

Post Hoc Testi kapsamında yapılan LSD testine göre 3 no'lu yargıya yani kamu kuruluşlarının desteğini yeterli bulmuyorum yargısına Edirne ilindeki çiftçiler Tekirdağ ilindeki çiftçilere göre 0,12 ile 1,25 daha fazla katıldıkları anlamlı olarak hesaplanmıştır.

Yapılan LSD testine göre 5 nolu yargıya yani ürün satma problemi yaşıyorum yargısına Edirne ilindeki çiftçiler Tekirdağ ilindeki çiftçilere göre 0,86 ile 2,02 daha fazla katıldıkları anlamlı olarak hesaplanmıştır.

Yapılan LSD testine göre 7 no'lu yargıya yani alternatif ürünler ekmeyi düşünüyorum yargısına Edirne ilindeki çiftçiler Tekirdağ ilindeki çiftçilere göre 0,20 ile 1,41 daha fazla katıldıkları anlamlı olarak hesaplanmıştır.

Yapılan LSD testine göre 8 no'lu yargıya yani gübreyi her sene aynı miktarda kullanırım yargısına Edirne ilindeki çiftçiler Tekirdağ ilindeki çiftçilere göre 0,97 ile 0,16 daha fazla katıldıkları anlamlı olarak hesaplanmıştır.

“Tohum, Gübre, İlaç Fiyatları Uygun” yargısıyla girdi temin yeri açısından bir farklılık olup olmadığı bağımsız örnekler t testi ile analiz edilmiştir. Çiftçilerin önemli bir bölümü girdi teminini Tarım Kredi Kooperatifinden sağlamaktadır. Bunlarla diğer çiftçiler arasında yargı test edilmiş ve Tarım Kredi Kooperatifinden girdi temin eden çiftçilerin 0,48 ile 1,31 puan daha fazla “Tohum, Gübre, İlaç Fiyatları Uygun” yargısını destekledikleri tespit edilmiştir. Tarım Kredi Kooperatifinden alışveriş yapan çiftçilerin diğerlerine göre göreceli olarak daha memnun oldukları söylenebilir. Genel sonuçlarda bu yargıya yaklaşım olumsuz olduğu için şöyle bir yorum daha doğru olacaktır. Tarım Kredi Kooperatifinden girdi temin eden çiftçilerin memnuniyetsizliği diğer çiftçilere göre daha azdır.

Çizelge 8.55 Bağımsız Örnekler Testi

	Levene Testi için Varyans Değerleri		t-Testi Sonuçları						
	F	Önem Düzeyi	t	Df	Önem Düzeyi (2-tailed)	Ortalamadan Sapmalar	Standart Hata	%95 Güven Aralığı	
								En Düşük	En Yüksek
VAR000 02	47,501	,000	-4,323	117	,000	-,89785	,20771	-1,30921	-,48649
			-4,208	78,245	,000	-,89785	,21339	1,32265	-,47305

Çizelge 8.56 Çoklu Karşılaştırmalı Analiz

Bağımlı Değişken			Ortalamadan Sapmalar	Standart Hata	Önem Düzeyi	%95 Önem Düzeyi	
						En Düşük	En Yüksek
Kamu Kuruluşlarının Desteğini Yeterli Buluyorum	Edirne	Tekirdağ	,68761*	,28581	,018	,1215	1,2537
		Kırklareli	-,35784	,35710	,318	-1,0651	,3494
	Tekirdağ	Edirne	-,68761*	,28581	,018	-1,2537	-,1215
		Kırklareli	-1,04545*	,39475	,009	-1,8273	-,2636
	Kırklareli	Edirne	,35784	,35710	,318	-,3494	1,0651
		Tekirdağ	1,04545*	,39475	,009	,2636	1,8273
Ürün Satma Problemi Yaşıyorum	Edirne	Tekirdağ	1,44485*	,29111	,000	,8681	2,0216
		Kırklareli	,19485	,37732	,607	-,5527	,9424
	Tekirdağ	Edirne	-1,44485*	,29111	,000	-2,0216	-,8681
		Kırklareli	-1,25000*	,41578	,003	-2,0737	-,4263
	Kırklareli	Edirne	-,19485	,37732	,607	-,9424	,5527
		Tekirdağ	1,25000*	,41578	,003	,4263	2,0737
Alternatif Ürünler Ekmeyi Düşünüyorum	Edirne	Tekirdağ	,80909*	,30394	,009	,2068	1,4114
		Kırklareli	,57576	,36704	,120	-,1516	1,3031
	Tekirdağ	Edirne	-,80909*	,30394	,009	-1,4114	-,2068
		Kırklareli	-,23333	,41153	,572	-1,0488	,5821
	Kırklareli	Edirne	-,57576	,36704	,120	-1,3031	,1516
		Tekirdağ	,23333	,41153	,572	-,5821	1,0488
Gübreyi Her Sene Aynı Miktarda Atıyorum	Edirne	Tekirdağ	-,40975	,28768	,157	-,9795	,1600
		Kırklareli	,79227*	,35974	,030	,0798	1,5047
	Tekirdağ	Edirne	,40975	,28768	,157	-,1600	,9795
		Kırklareli	1,20202*	,39828	,003	,4133	1,9908
	Kırklareli	Edirne	-,79227*	,35974	,030	-1,5047	-,0798
		Tekirdağ	-1,20202*	,39828	,003	-1,9908	-,4133
Her Sene Düzenli Tarım İlacı Kullanırım	Edirne	Tekirdağ	-,37478	,24315	,126	-,8564	,1068
		Kırklareli	1,36765*	,30379	,000	,7659	1,9693
	Tekirdağ	Edirne	,37478	,24315	,126	-,1068	,8564
		Kırklareli	1,74242*	,33582	,000	1,0773	2,4076
	Kırklareli	Edirne	-1,36765*	,30379	,000	-1,9693	-,7659
		Tekirdağ	-1,74242*	,33582	,000	-2,4076	-1,0773

*%5 ortalamadan sapma dikkate alınmıştır.

8.3. Fabrika Sahipleri ve Yöneticilerinden Elde Edilen Bulgular

Ayçiçeği, pirinç ve buğday firmaları yöneticileriyle yapılan anket çalışması neticesinde elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

8.3.1 Mevcut Tesisler ve Kuruluş Yerleri

Araştırma bölgesindeki buğday, ayçiçeği ve çeltik işleme tesisleri yoğun olarak Edirne ilinin Uzunköprü ve İpsala ilçelerinde, Kırklareli ilinin Lüleburgaz ilçesinde, Tekirdağ ilinin ise Malkara ve Hayrabolu ilçelerinde bulunmaktadır. Bölgede toplam 36 adet çeltik fabrikası, 26 adet yağ fabrikası ve 60 adet un fabrikası bulunmaktadır. Bu fabrikaların tamamı ile araştırma kapsamında görüşülmesi istenmiş ancak bazılarının kapalı olması nedeniyle %90'lara yakın bir görüşme oranı ile anket yapılmıştır.

8.3.2 Kurulu ve Kullanılan Kapasiteler

8.3.2.1 Un Fabrikaları

Bu sektörde firma sayısının fazla olmasından dolayı bu firmaların üretim kapasiteleri gerekli olan ihtiyaca cevap verebilmekte hatta fazlasıyla da üretim yapabilme kapasitelerine de sahiptirler. Bunun içindir ki tarıma dayalı sanayi kolu olan bu sektör atıl kapasite ile çalışmakta ve verimli çalışmamaktadır. Atıl kapasite ile çalışmalarına rağmen tüm ülkenin ihtiyacı olan unu rahatlıkla karşılayabilmektedirler.

Türkiye'de 50 ton/gün üzerinde kapasiteye sahip değirmenlerin sayısı 500 adedin üzerindedir. Bunların yaklaşık olarak %43'ü atıl kapasite ile çok değişik kapasite ve teknolojilerle çalışmakta, enerji tüketimleri ise ton başına 44 ile 76 kw/h arasında değişiklik göstermektedir. Bunlara bağlı olarak da un maliyetleri önemli düzeyde değişiklik göstermektedir. Türkiye'de hemen hemen her ilde un fabrikası bulunmaktadır. Halen 54-55 ton/gün buğday kırma kapasitesine sahip un fabrikası mevcuttur.

Bu tesislerin un üretim kapasiteleri 13 milyon ton/yıl olup ağırlıklı olarak Trakya, Orta Anadolu, Güney ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde toplanmıştır. Gerek un fabrikası gerekse işleme kapasitesi bakımından Konya, İstanbul, Ankara ve İzmir ilk sırayı almaktadır. Yukarıda verilen kapasite rakamlarına karataş değirmenlerin kapasiteleri dahil değildir.

Çizelge 8.57 Trakya Bölgesi Un Fabrikaları

No	İl ve İlçe	Firmanın Adı	Kurulu Kapasite	Kullanılan Kapasite	Kapasite Kullanım Oranı (%)
1	Tekirdağ-Çorlu	Akalın Un Gıda San.	44 000	21 000	47,7
2	Tekirdağ	Ak Un Sanayi	23 000	8 000	34,8
3	Tekirdağ-Çorlu	Başak Gıda San.ve Tic	54 000	18 000	33,3
4	Tekirdağ-M.Ereğlisi	Batı Un Sanayi	20 000	8 500	42,5
5	Tekirdağ-Malkara	Çölgeçen Un	90 000	30 000	33,3
6	Tekirdağ	Doruk Un	325 000	260 000	80,0
7	Tekirdağ-Muratlı	Eksun Gıda	159 000	90 000	56,6
8	Tekirdağ-H.bolu	Eren Un	43 320	25 000	57,7
9	Tekirdağ-Çorlu	Ertan Un	46 800	15 000	32,1
10	Tekirdağ-H.bolu	Huntaş Un	99 900	45 000	45,0
11	Tekirdağ-Çorlu	Kurfahılar Un	48 000	23 000	47,9
12	Tekirdağ	Lale Un	56 160	35 000	62,3
13	Tekirdağ	Marmara Un	67 300	49 000	72,8
14	Tekirdağ-Muratlı	Muratlı Un	48 000	36 000	75,0
15	Tekirdağ	Özbil Un	34 500	18 000	52,2
16	Tekirdağ-Muratlı	Özdenler Un	38 800	18 000	46,4
17	Tekirdağ-Muratlı	Sevinçler Un	147 000	75 000	51,0
18	Tekirdağ-H.bolu	Süne Gıda	51 840	30 000	57,9
19	Tekirdağ	Tekirdağ Un	58 300	37 000	63,5
20	Tekirdağ-Çorlu	Ulusoy Un	144 000	80 000	55,6
21	Edirne-Keşan	Anıl Un	38 810	21 000	54,1
22	Edirne-U.köprü	Ataşlar Un	15 000	6 000	40,0
23	Edirne-U.köprü	Desko Gıda	43 200	18 000	41,7
24	Edirne	Dönertaş Un	21 600	6 000	27,8
25	Edirne-Keşan	Ekunsan Gıda	46 740	25 000	53,5
26	Edirne-Havsa	Öztürkler Un	53 000	41 000	77,4
27	Edirne-Havsa	Gülbeyaz Un	43 200	14 000	32,4
28	Edirne-Keşan	Kale Mad.	71 280	13 320	18,7
29	Edirne-U.köprü	Kavacık Un	29 200	6 500	22,2
30	Edirne-U.köprü	Kırcasalih Un	21 600	17 200	79,7
31	Edirne-Keşan	Salim Un	23 040	11 000	47,8
32	Edirne	Sezer Değirmencilik	36 500	15 000	41,0
33	Edirne	Trakya Un San.	86 400	35 000	40,5
34	Edirne-Uzunköprü	Vip Un	17 200	Faal değil	0
35	Edirne-Uzunköprü	Yağcı Kardeşler	51 800	Faal değil	0
36	Edirne-Keşan	Yörükoğulları	64 800	16 785	26,0
37	Edirne-Havsa	Hasköy Un	43 800	28 000	63,9
38	Edirne-Uzunköpr	Öz-Buzcu Gıda	15 000	3 000	20,0

39	Kırklareli- L.Burgaz	Ceylanlar Un	35 000	Faal değil	0
40	Kırklareli-B.eski	Arda Un	43 800	15 000	34,2
41	Kırklareli L.Burgaz	Eflani Un	35 000	19 000	54,2
42	Tekirdağ- Çerkezköy	Gabralı Un	23 000	11 000	47,8
43	Tekirdağ- Çerkezköy	Gazioğlu Un	26 000	12 500	48,0
44	Kırklareli- L.Burgaz	Lermioğlu Un	95 000	54 000	56,8
45	Kırklareli- Babaeski	Mastaş Un	46 000	22 000	47,8
46	Kırklareli	Mutafoğlu Un	43 800	28 000	63,9
47	Tekirdağ-Saray	Nihoruz Un	55 000	32 000	58,1
48	Kırklareli- L.Burgaz	Okan Deniz Un	28 000	12 000	42,8
49	Tekirdağ	Öncü Gıda	24 000	9 000	37,5
50	Kırklareli- L.Burgaz	Özlem Un	27 000	13 000	48,1
51	Kırklareli- Babaeski	Serkan Şahin Un	13 000	8 500	65,3
52	Kırklareli-Alpullu	Sinanlı Un	42 000	32 000	76,1
53	Kırklareli	Tuğba Un	8 500	6 000	70,5
54	Kırklareli- L.Burgaz	Tur Un	138 000	90 000	65,2
55	Kırklareli	Ulaş Gıda Un	110 000	60 000	54,6
56	Kırklareli- L.Burgaz	Üçel Un	23 000	9 000	39,1
57	Kırklareli	Yayla Un	43 000	9 500	22,1
58	Kırklareli- L.Burgaz	Yeni Dayıoğulları Un	17 300	2 000	11,6
59	Kırklareli L.Burgaz	Zeki Akyol Un	12 000	8 500	70,8
60	Kırklareli	Batı Gıda	25 000	10 000	40,0
		Toplam	3 234 490	1 637 305	50,6

Araştırma yapılan Trakya bölgesinde de araştırmanın yapıldığı 2010 yılında 120 civarında un fabrikası bulunurken bunların 60 adedi halen çalışmaktadır. Çalışan bu fabrikaların tamamı ile görüşülmüştür.

Halen un sanayi kolunda Trakya bölgesinde olduğu gibi büyük atıl kapasite mevcut olup, un fabrikası sayısı her geçen gün artmaya devam etmektedir. Kullanılan kapasite oranı %50,6'dır. Atıl kapasite ile çalışmalarının arasında gösterilen nedenler sırasıyla incelenmiştir;

1. Finansman; hızlı enflasyon, işletme girdi fiyatlarının yükselmesine ve bu kesimde var olan işletme sermayelerinin yetersiz kalmasına neden olmuştur. Finansman sorununa neden olan etmenler ise şunlardır:

- Kredi maliyetlerinin yüksek olması
- Öz kaynakların yetersiz olması
- Kredi alamama
- Vadeli satış
- Fiyat artışları

2. Hammadde; un ve unlu mamuller üreten işletmeler için hammadde tedariki önemli bir sorundur. Hammadde sağlanmasında karşılaşılan sorunlar aşağıda sıralanmıştır.

- Uygun kalitede hammadde bulamama
- Yeterli miktarda sağlayamama
- Finansman Problemi
- Hammadde fiyat artışları

3. Pazarlama; Bir işletmenin başarılı olması ürettiği malların satışlarıyla olanaklıdır. Bu nedenle işletmedeki pazarlama etkinlikleri üretilen ya da üretimi düşünülen bir malla başlar denebilir. Doğru seçilmiş bir mal işletmenin karlılık ve verimliliğinin artmasında temel rol oynar. Bu nedenle işletme yöneticisi üreteceği malı gelişi güzel kararlarla değil, yapılacak pazarlama araştırmalarıyla saptamak zorundadır. Ancak gerekli bilgi ve maddi olanaklardan yoksun küçük ve orta işletmelerin üretecekleri malların seçiminde pazarlama araştırmalarından yararlanmaları güçtür. İşte bu nedenle pazarlamada yaşanan problemler işletmeleri atıl kapasite ile çalışmaya zorlamıştır. Pazarlama kapasitelerinin düşük olması firmaları sipariş üzerine çalışmaya itmiştir. Bu durum, bu firmaların günde iki yada tek vardiya şeklinde çalışmalarına neden olmaktadır.

8.3.3.2 Ayçiçek Yağı İşleme Tesisleri

Trakya bölgesi klasik olarak ayçiçeği-buğday tarımının yapıldığı bir bölgedir. Dolayısıyla ayçiçeği işleyen fabrikaların kapasite ve sayıca fazla olması bölgede ayçiçeğinin pazarlama sorunu olmadığını bir göstergesidir. Ancak Türkiye ayçiçeği üretiminde kendine yeterli olmayıp net ithalatçı bir konumdadır. Hammadde yetersizliği nedeniyle birçok yağ fabrikası kurulu kapasitelerinin çok azını değerlendirebilmektedir. Bölgede 2,5 milyon ton civarında ayçiçeği işleme kapasitesi bulunmasına rağmen 850-900 bin ton ayçiçeği üretimi

yapılmaktadır. Yani bölgedeki ayçiçeğini hamyağ ve rafine yağ haline getiren yağ fabrikalarının kapasite kullanım oranı % 35-40'lar civarında olup atıl kapasite bulun

Çizelge 8.58 Trakya Bölgesi Ayçiçek Yağı İşleme Tesisleri

No	İl ve İlçe	Firmanın Adı	Kurulu Kapasite	Kullanılan Kapasite	Kapasite Kullanım Oranı (%)
1	Edirne-U.Köprü	Birlik Gıda	72 000	47 700	66,3
2	Edirne-U.Köprü	Tezcanlar Gıda	30 000	25 000	83,3
3	Edirne-U.Köprü	Alemdar Gıda	76 000	22 140	29,1
4	Edirne-U.Köprü	Alemdar Sun Yağ Gıda	36 000	15 000	41,7
5	Edirne-U.Köprü	Trakya Yem-Yağ San.	29 250	11 500	39,3
6	Edirne-U.Köprü	Özdimetokalı Gıda	28 800	11 800	40,9
7	Edirne-U.Köprü	Emin Yağ San.	282 000	76 000	26,7
8	Edirne	Sezer Yağ	75 000	25 000	33,3
9	Edirne	Yardımcı Tarım Ürün.	60 000	20 000	33,3
10	Edirne	Edirne Yağ San.	120 000	50 000	41,6
11	Edirne-Keşan	Günerler Yağ	21 175	12 000	56,7
12	Edirne-Havsa	Öztürkler Yağ	60 000	20 000	33,3
13	Edirne-Meriç	Öden Gıda	30 000	10 800	36,0
14	Tekirdağ	Tekirdağ Yağ San.	33 120	10 000	30,2
15	Tekirdağ-H.Bolu	Günay Yağ San.	36 000	20 000	55,6
16	Tekirdağ-H.Bolu	Soyyiğit Yağ	52 571	26 000	49,5
17	Tekirdağ-H.Bolu	Çiftçioğlu Tic.	14 760	6 000	40,7
18	Tekirdağ-Malkara	Beşerler Tarım Ürün.	31 800	12 000	37,7
19	Tekirdağ-Malkara	Maraton Yağ	114 800	50 000	43,6
20	Tekirdağ-Muratlı	Antalya Gıda	29 800	13 000	43,6
21	Tekirdağ-Çorlu	Diktaş Yağ	45 000	12 000	26,7
22	Tekirdağ-Çorlu	Trakyabirlik	180 000	160 000	88,9
23	Kırklareli-L.Burgaz	Mehmetler Yağ	48 000	12 000	25,0
24	Kırklareli-L.Burgaz	Okan Gıda	30 000	12 000	40,0
25	Kırklareli-L.Burgaz	Doysan Yağ	120 000	90 000	75,0
26	Kırklareli-B.Eski	Çölgeçen Yağ	70 000	15 000	21,4
		Toplam	1 726 076	784 940	45,5

Çizelge 8.58'de Trakya bölgesindeki yağ fabrikalarının kurulu kapasiteleri ve 2010 yılında işledikleri ayçiçeği miktarları gösterilmiştir. Çizelgeden de anlaşılacağı üzere, araştırma sonuçlarına göre kapasite kullanım oranı %45'5'dir.

8.3.2.3 Çeltik Fabrikaları

Çizelge 8.59 Trakya Bölgesi Çeltik Fabrikaları

No	İl ve İlçe	Firmanın Adı	Kurulu Kapasite	Kullanılan Kapasite	Kapasite Kullanım Oranı (%)
1	Edirne-U.köprü	Trakya Pirinç	24 000	5 000	20.8
2	Edirne-U.köprü	Kale Tarım A.Ş	15 000	3 000	20.0
3	Edirne-U.köprü	Tezcanlar A.Ş	30 000	15 000	50.0
4	Edirne-U.köprü	Uzunköprü Tarım	21 000	5 000	23.8
5	Edirne-U.köprü	Emin Çeltik Ltd.Şti	15 000	9000	60.0
6	Edirne-U.köprü	Yağcı Kardeş. A.Ş	18 000	1 500	8.3
7	Edirne-U.köprü	Ataşlar A.Ş	15 000	3 000	20.0
8	Edirne-U.köprü	Öz-Kayalı	15 000	3 000	20.0
9	Edirne-U.köprü	Uz-El Çeltik	15 000	3 000	20.0
10	Edirne-U.köprü	Gülpınar Çeltik	24 000	1 000	2.8
11	Edirne-U.köprü	Gavuzoğlu	30 000	5 000	16.7
12	Edirne-U.köprü	Hamidiye	30 000	8 000	17.8
13	Edirne-U.köprü	Akel Çeltik A.Ş	21 000	15 000	71.4
14	Edirne-U.köprü	Buzcular A.Ş	60 000	40 000	66.7
15	Edirne-U.köprü	Mert Çeltik Ltd.	30 000	5 000	16.7
16	Edirne-U.köprü	Erkler A.Ş	18 000	3 000	16.7
17	Edirne-U.köprü	Yunus Gıda	15 000	3 000	20.0
18	Edirne-U.köprü	Aksoylar A.Ş	36 000	5 000	13.9
19	Edirne-U.köprü	Birlik Gıda	45 000	20 000	44.4
20	Edirne-U.köprü	Okurlar Çeltik	51 000	Kuruluyor	0
21	Edirne-U.köprü	Özdurmaz	21 000	4 000	19.1
22	Edirne-Meriç	Meriç Çeltik	9 000	2 000	22.2
23	Edirne-Meriç	Öden Gıda	9 000	2 500	27.7
24	Edirne-Meriç	Kara Tarım	5 000	Kapalı	0
25	Edirne-Keşan	Çalışkanlar	15 000	2 500	16.7
26	Edirne-Keşan	A Tarım	50 000	15 000	30.0
27	Edirne-Keşan	Kale Tarım	5 000	Kapalı	0
28	Edirne-Keşan	Sınmazlar	9 000	2 000	22.2
29	Edirne-Keşan	Köy-Koop	5 000	2 000	40.0
30	Edirne-İpsala	Çeltik Tic.	18 000	Kapalı	0
31	Edirne-İpsala	Önalın Çeltik	12 000	5 000	41.7
32	Edirne-İpsala	Başer Gıda	24 000	6 000	25.0
33	Edirne-İpsala	Akalın Çeltik	36 000	3 000	8.3
34	Edirne-İpsala	Yetiş A.Ş	50 000	20 000	40.0
35	Edirne-İpsala	Serhat Çeltik	21 000	5 000	23.8
36	Tekirdağ-Merkez	İşcanlar A.Ş	40 000	Kapalı	0
		Toplam	817 000	221 500	% 27.1

Çizelge 8.59'dan da anlaşılacağı gibi sadece Uzunköprü'deki fabrikaların kurulu kapasitesi Türkiye'de üretilen çeltiğin tamamından fazlasını işleyebilecek kapasitededir. Buradaki fabrikaların toplam kapasitesi 549 bin tondur.

Trakya genelinde bulunan 36 çeltik fabrikasının kurulu kapasiteleri ülke ihtiyacının çok üzerindedir. Sayı ve kurulu kapasitenin oldukça fazla olmasına rağmen halen çeltik fabrikası kurulmaktadır. Hatta yeni kurulan bazı fabrikalar yılda 100 bin tonun üzerinde çeltik işleyebilecek kapasiteye sahiptirler. Yeni kurulan ve halen çalışan çeltik fabrikaları sermaye yönünden ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar, en fazla 6 ay tam kapasitede çalışmaktadırlar. Yılın geri kalan 6 ayı pek çok fabrika ya eksik kapasite ile çalışmakta ya da kapanmaktadır.

8.3.3 Fabrikaların Organizasyon Yapıları

8.3.3.1 Un Fabrikaları

Trakya bölgesindeki un fabrikalarının organizasyon yapıları incelendiğinde yetersiz bir organizasyon yapısına sahip oldukları görülmektedir. Şöyle ki bu fabrikalar yeterli işletme bilgisine sahip olmayan kişilerce yönetilmekte bu da firmaları çok zor bir duruma sokarak bazı üretim ve işletmecilik hatalarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum firmaların kapanmasına neden olmaktadır.

İncelenen şirketler genellikle anonim ve limited şirket şeklinde kurulmuş sermayeleri sınırlı olan firmalardır. İşletmelerin kuruluş yılları eski ve karataş değirmen şeklinde kurulmuş olup zamanla teknolojilerini yenileyerek günümüze kadar ulaşmışlardır. Şirketlerin tamamına yakını babadan oğula geçen bir yönetim anlayışıyla işletilmektedir. Firmalar genellikle tek kişi tarafından kurulup, daha sonraki yıllarda firma sahibinin çocuklarının büyümesiyle şirketleşme yoluna gidilmiştir.

Bu firmaları profesyonelce işleten yöneticiler yok denecek kadar az düzeydedir. Bu fabrikaları kuran kişiler hem müteşebbis hem de yönetici konumundadırlar. Firma ile ilgili alınacak kararlar aile bireyleri ve ortaklar arasında alınıp uygulamaya geçirilmektedir. Şirketlerin yönetimde ise kardeşler ve akrabalar arasında paylaşımlar vardır. Örneğin birisi pazarlamadan sorumlu iken diğeri imalattan sorumlu, bir diğeri ise fabrikanın idari personelinden sorumlu olabilmektedir. İncelenen firmaların yönetiminde bulunan kişilerin eğitim düzeyleri düşüktür. Yalnız ikinci kuşaktan yöneticilerin eğitim düzeyleri yüksek olup hemen hepsi üniversite eğitimi almış, hatta bu eğitimlerini yurt dışında tamamladıktan sonra işletmelerin yönetim birimlerinde görev almaya başlamışlardır.

Bu sektörde çalışan diğer elemanların bu sektörle ilgili herhangi bir eğitim kurumundan eğitim almadığı tespit edilmiştir. Yalnız bu firmalar genellikle aile şirketleri olduğu için yönetimde bulunan aile bireylerinin de bir kısmı çekirdekten yetişerek işletme yönetimi ve imalat konusunda büyük tecrübeler edinmişlerdir. Aile büyükleri işletmelerinde edindikleri tecrübelerini yeni yetişen kendi aile bireyelerine aktararak o kişilerin de bu işleri öğrenmesini ve firmanın yönetilmesinde büyük faydalar sağlamışlardır.

Buna karşın incelemeye alınan bazı firmalarda yönetim şekli çok daha ilkel koşullarda yapılmaktadır. Örneğin bazı fabrikalarda buğday alımını, un satışını, malzeme alımını, fabrikaya işçi alımı ve çıkartılma işlemlerini fabrika sahiplerinin yaptığı gözlemlenmiştir. Bu da firmaların yetki devri yapmadığını göstermektedir.

Trakya da ki un fabrikalarında eğitim düzeyi yüksek ikinci nesil kuşaklar yönetimlere gelmeye başladığından beri yavaş yavaş şirket yönetimlerinde de profesyonelleşme üretim ve pazarlamada plan ve programlar devreye girmekte firmalar daha etkin bir şekilde çalışmayı hedef haline getirmektedirler.

8.3.3.2 Ayçiçek Yağı İşleme Tesisleri

Buğday işleyen un fabrikalarındaki benzer durum bazı yağ fabrikaları içinde geçerli denilebilir. Bu durum Hayrabolu ve Uzunköprü'deki bazı fabrikalar için söylenebilir. Trakyabirlik haricindeki birçok yağ fabrikasında ise özellikle 2000'li yılların ikinci yarısından itibaren yabancı sermayenin sektöre girmesi süreci yaşanmaktadır. Finansman desteği ile fason işleme şeklinde başlayan süreç, bazı yağ fabrikalarının yabancı ülke şirketleri ile ortaklığa dönüşmesi sonucunu doğurmaktadır. Bu şirketlerin organizasyon yapıları tamamen profesyonel işletme yönetimine dayandığı için sektörde karlılık ön plana çıkmaktadır. Ancak bu sistem yerli sermayenin küresel sermayeye zamanla teslim olması sonucunu ortaya koymaktadır. Yabancı firmaların hakimiyeti altına giren yerli firmalar, yönetim, satınalma ve pazarlama anlayışlarında tamamen uluslar arası firmalar gibi hareket etmektedirler. Kısacası şirket sahibi yoktur, yöneticiler tamamen profesyoneldir. Sektörde önemli bir Pazar payı bulunan ve sektörü bir şekilde yönlendirebilen bir kuruluş olan Trakyabirlik'de ise söz sahibi seçimle işbaşına gelmiş çiftçilerdir. Bu çiftçiler yönetimde profesyonelleşme yerine kendileri yönetim kararlarını almakta, geleceğe yönelik politikaları belirlemektedirler.

Anket yapılan firmalarının üretim kapasiteleri yıllık 6.000 ton ile 282.000 ton arasında değişiklik göstermektedir ve istatistiklere bakıldığında üretim kapasiteleri 10.000 tonun altında olan firmalarının üretimlerinin neredeyse tamamını iç piyasa için yaptıkları tespit

edilmektedir. Üretim kapasitesi daha büyük olan firmaların ihracat oranları da kapasiteleri büyüklüğünde artış göstermektedir.

Üretimde dikkat edilen kriterlerin başında hammadde alım fiyatı gelmektedir. Bunu hammaddenin randımanı, piyasa talebi ve stok durumu izlemektedir. İşletme sermaye ise dikkat edilen kriterler arasında en sonda yer almaktadır.

8.3.3.3 Çeltik Fabrikaları

Trakya bölgesinde faaliyet gösteren çeltik fabrikalarının bazıları hariç, büyük bir kısmı rekabet ve üretim azalması nedeniyle ilave tesisler kurarak yeni ürünlerin üretimine başlamışlardır. Trakya bölgesindeki fabrikaların büyük çoğunluğu ayçiçeği yağı ve karma yem, üretimine ağırlık vermişler. Bu nedenle Trakya genelinde faaliyet gösteren 36 fabrikadan gerçek anlamda çeltik işleme ile uğraşan 20'ye yakın işletme bulunmaktadır. Bunlar da bölgelerinde üretilen çeltik ile yetinmeyip zaman zaman ithal edilen çeltiği de işlemektedirler.

Trakya genelinde faaliyet gösteren çeltik fabrikalarının hukuki statüleri incelendiğinde;

- 23 tanesinin Anonim Şirket,
- 6 tanesinin Limited Şirket,
- 6 tanesinin Kollektif Şirket,
- 1 tanesinin de Köy Kalkınma Kooperatifi'ne ait olduğu görülmektedir.

Edirne'nin İpsala ilçesindeki küçük ölçekli çeltik fabrikalarının tamamına yakın bir kısmı kendi arazilerinde ürettikleri çeltiği işlemektedir. Bu fabrikaların sahipleri veya yöneticileri aynı zamanda çeltik üreticisi olup işledikleri arazi miktarları oldukça fazladır. İpsala bölgesindeki üretici ve teknik elemanlarla yapılan görüşmelerde İpsala'da 2010 yılında ekilen çeltiğin (129 bin da) tahminen % 40'ının 10 veya 15 çeltik fabrikası sahibine ait olduğu bildirilmiştir.

8.3.4 Firmalarla İlgili Genel Değerlendirme

Araştırma kapsamındaki buğday, ayçiçeği ve çeltik işleyen tüm firmalarda pazar payını artırma, büyüme, karlılık ve kalite standartları firmaların son dönemde önem verdikleri stratejiler arasında yer almaktadır. Firmaların büyük bir çoğunluğu buldukları iş yerinin sahibi konumundadır.

Ayrıca anket sonuçları, pazarlama ve tahsilat gibi konuların firmaların karşılaştığı öncelikli sorunlar arasında yer aldığını göstermektedir. Hammadde temini ve lojistik’de firmalar için sorun teşkil ederken işgücü temini firmalar açısından sorun olmamaktadır.

Firmalar hammadde alımlarını hem peşin hem de vadeli olarak yapabilmektedirler. Buna paralel olarak sattıkları ürünlerin ödemelerini de vadeli ve peşin tahsil etmektedirler. Hammadde alımında ortalama vade 30 gün iken satılan ürünlerin tahsilatında ortalama vade 2 ila 3 ayı bulabilmektedir.

En yaygın olarak kullanılan enerji elektrik enerjisiyken akaryakıt ve kömürün de tercih edilen kaynak arasında yer aldığı görülmektedir. Doğalgaz enerjisi pahalı olduğu için Trakya Bölgesi için tercih edilen bir enerji türü değildir.

Ürün fiyatlarının belirlenmesinde maliyet esas alınırken piyasa koşulları ve rakip firmaların fiyat aralıkları da firmaların satış fiyatını belirlemelerinde etken olmaktadır.

Anket sonuçları göstermektedir ki firmalar kendilerini kendi öz kaynakları ile finanse etmektedirler. Yine firmalar promosyon çalışmalarını kendi imkanlarıyla kişisel pazarlama yöntemleriyle yapmaktadırlar.

Firmalar genellikle kalifiye pazarlama elemanlarla çalışmayı tercih etmektedirler. Firmalarda çoğunlukla ar-ge faaliyetleri yapılmamaktadır yapıldığı iddia edilen firmalarda ise bu faaliyetin etkinliği tartışmalıdır. Ankete katılan firmaların hemen hemen hepsinde laboratuvar mevcuttur. Şube ya da temsilcilik sahibi olma oranları ise firmaların büyüklükleriyle orantılı olarak değişkenlik göstermektedir. Firmalar genelde tüketiciye yönelik pazar araştırması yaptıklarını iddia etmektedirler. Bu pazar araştırması tüketici düzeyinde yapılmayıp daha çok bayilerinden elde ettikleri bilgilerin tartışılması şeklinde olmaktadır.

Firmaların özellikle Marmara, Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerine üretim ve satış yaptıkları ve dağıtım kanalları olarak ise büyük ölçüde kendi imkanlarını izleyen oranlarda toptancı, komisyoncu ve perakendecilerle çalıştıkları tespit edilmiştir. Diğer bölgelerimize de dağıtım yapılmaktadır ancak bu oranlar pazar payı olarak oldukça küçük oranlarda kalmaktadır.

Firmaların büyük bir çoğunluğu ISO 22000, HACCP, ve TSE belgesine sahipken ürünlerinin kalite kontrolünü kendi laboratuvarlarında tespit etmektedirler.

8.4.Fabrika Sahip veya Yöneticilerinden Elde Edilen Bulguların Analizi

Bu bölümde üreticilerin çalıştıkları firmalar tarafından yanıtlanan ankete ilişkin bulgular ve yorumlarına yer verilmiştir.

Çizelge 8.60 Firmaların Mülkiyet Dağılımı

	Sayı	Oran (%)
Mal sahibi	71	88,8
Kira	9	11,3
Toplam	80	100,0

Çizelge 8.55’den de anlaşılacağı üzere, fabrikaların %88,8 gibi yüksek bir bölümü firmaların kendine aittir. Sadece 9 işletmenin kiralık olarak çalıştığı tespit edilmiştir.

Çizelge 8.61 Firmaların Üretim Alanı Dağılımı

	Sayı	Oran (%)
Ham ayçiçek yağı	10	12,5
Rafine ayçiçek yağı	12	15,0
Pirinç	30	37,5
Un	28	35,0
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 10’u (%12,5) ham ayçiçek yağı, 12’si (%15,0) rafine ayçiçek yağı, 30’u (%37,5) pirinç, 28’i (%35,0) un üretmektedir.

Çizelge 8.62 Firmaların İzlediği Stratejiler

Özellikler	1.Tercih		2.Tercih		3.Tercih		4.Tercih		5.Tercih	
	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran	Sayı	Oran
Pazar Payını Arttırma	42	52.5	9	11.3	8	10.0	16	20.0	3	3.8
Büyüme	12	15.0	8	10.0	56	70.0	8	10.0	2	2.5
Karlılık	19	23.8	50	62.5	4	5.0	4	4.0	1	1.2
Yeni Ürün geliştirme	2	2.5	4	5.0	7	8.8	5	6.2	68	85.0
İmaj	5	6.2	9	11.2	5	6.2	47	58.0	6	7.5
Toplam	80	100.0	80	100.0	80	100.0	80	100.0	80	100

Çizelge 8.62’den de anlaşılacağı üzere firmaların 52,5’i (%68,8) pazar payını arttırmayı ilk öncelik olarak görmektedirler. Karlılık ikinci sırada (%23,8) gelmekte, büyüme üçüncü sırada (%15) gelmektedir. Firmalar yeni ürün geliştirmeyi istemekle birlikte bunun ciddi AR-GE yatırımları gerektirdiği düşüncesindedirler. Marka bağımlılığı yaratarak “imaj” oluşturmak ise firmaların tercih sıralamalarında gerilerde kalmıştır.

Çizelge 8.63 Firmaların Hammadde Temini Bulguları

	Sayı	Oran (%)
Kendi üretimi	5	6.2
Üreticilerden	23	28.7
Tüccardan	18	22.5
Kooperatiflerden	5	6.3
İthalat	29	36.3
Toplam	80	100.0

Firma yöneticileri, fabrikalarını çalıştırmak için temin ettikleri hammaddenin %36,3 gibi yüksek bir bölümünün ithalat yoluyla temin edildiğini söylemişlerdir. İthalat daha çok ayçiçeğinde ve hamyağda yapılmakta olup Bulgaristan, Rusya ve Ukrayna ithalatın ağırlıklı yapıldığı ülkelerdir. Buğday işleyen un fabrikaları da hammadde temininde ithalata başvurumaktadırlar. Ancak ithalat yapan firmalar sayıca azdır. Çünkü bu firmalar direkt ithalat yapabilecek sermayeye sahip değildirler. İthalatçılardan temin edilen ürün ise bu fabrikalarda tercih edilebilmektedir. Çeltik fabrikalarında ise ithalat yapılmadığı tespit edilmiştir. Bunun temel nedeninin araştırma kapsamında görüşülen bazı çeltik fabrikası sahiplerinin aynı zamanda üretici olmalarıdır.

Firmaların hammadde temin etmede tercih ettikleri ikinci seçenek “üreticiden ürün satın almak”tır. Satın almalar daha çok üreticilerin fabrikacıları ziyaret etmesi ve ürününden numune getirmesi şeklinde olmaktadır. Bu ürünlerin fabrika laboratuvarlarında analizi sonucunda fiyat belirlenmektedir. Üreticilerden ürün satın almada en önemli sorun çeltikte görülmektedir. Çeltik hasadı bazı yıllar Kasım ayına kadar uzayabilmektedir. Bu aylarda da mevsimin yağışlı geçmesi nedeniyle üründe rutubet sorunu ortaya çıkmakta ve randımanlar düşük olabilmektedir.

Firmaların hammadde temin etmede tercih ettikleri üçüncü seçenek “tüccardan” ürün teminidir. Tüccarlar daha çok spekülör şeklinde ürünü toplayıp depolayan araçlardır. Firmaların hammadde satın alabilecek sermaye güçleri genel olarak 2-3 aylık bir süreci kapsayabilmektedir. Bu süreç sonunda genelde üreticilerde ürün kalmadığından ürünleri çeşitli yöntemlerle toplayan araçlardan genelde 3-4 aylık vadelerle hammadde temin edilmektedir.

Çizelge 8.64 Firmaların Üretim Tipi ve Oranlarının Bulguları

	Sayı	Oran (%)
Fason	21	26.3
İhracat	8	10.0
İç piyasa	51	63.7
Toplam	80	100.0

Firmalar ağırlıklı olarak (%63,7) iç piyasaya ürün vermektedirler. Fason çalışan yani başka firmanın markasını ambalajlayan firmalarda azımsanmayacak (%26,3) düzeydedir. Fason üretim daha çok yağ fabrikalarında görülmektedir. İhracat yapan firmaların oranı da %8 gibi düşük bir düzeydedir. İhracat yapan firmaların tamamı buğday işleyen un fabrikalarıdır.

Çizelge 8.65 Üretimde Dikkat Edilen Kriterler

	Hammadde Alım Fiyatı		Hammadde Randımanı		Piyasa Talebi		Stok Durumu		İşletme Sermayesi	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1.önemli	64	80.0	5	6.3	3	3.8	6	7.5	3	3.8
2.önemli	8	10.0	68	85.0	3	3.8	1	1.2	1	1.2
3.önemli	5	6.3	3	3.7	56	70.0	13	16.3	5	6.3
4.önemli	2	2.5	2	2.5	11	13.7	48	60.0	26	32.5
5.önemli	1	1.2	2	2.5	7	8.7	12	15.0	45	56.2
TOPLAM	80	100.0	80	100.0	80	100.0	80	100.0	80	100.0

Firmalar üreticilerden, ithalatçılardan ve aracılardan hammadde temin ederken en çok “hammadde fiyatına” önem vermektedirler. Bu fiyatın ucuz olması firmanın hedeflerini yakından ilgilendiren bir unsurdur. Hammaddenin verimliliği, yani randıman oranı ikinci önemli özelliktir. Örneğin buğdayda gluten oranı, ayçiçeğinde yağ oranı ve oleik asit miktarı, çeltikte de en az %60 randımanlı olması gibi.

Çizelge 8.66 Üretimde Karşılaşılan Sorunlar

	Hammadde temini		Enerji		Lojistik		Pazarlama		Tahsilat		İşgücü	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1.önemli	48	60.0	12	15.0	8	10.0	2	2.5	5	6.3	3	3.7
2.önemli	13	16.2	45	56.2	11	13.7	4	5.0	2	2.5	8	10.0
3.önemli	7	8.7	13	16.3	54	67.5	8	10.0	3	3.7	4	5.0
4.önemli	6	7.5	7	8.7	5	6.3	56	70.0	6	7.5	1	1.3
5.önemli	5	6.3	2	2.5	2	2.5	6	7.5	61	76.2	0	0
6.önemli	1	1.3	1	1.3	0	0	4	5.0	3	3.8	64	80.0
Toplam	80	100	80	100	80	100	80	100	80	100	80	100

Firmaların ürün temininde, işlemede ve pazarlamada karşılaştıkları sorunların başında yine “hammadde temini” ilk sırada gelmektedir. Buradaki hammadde temininden ürünün kalite standartlarının sürekli farklılığı anlaşılmalıdır. Ayrıca özellikle ayçiçeği tohumu ve ham yağında yabancı ülkelere bağımlılık ve döviz fiyatlarının değişkenliği firmaları zor durumda bırakmaktadır. Enerji fiyatlarının yüksekliği de firmaların üretimde karşılaştıkları sorunlar arasında ikinci seçeneği oluşturmaktadır. Lojistikte karşılaşılan bazı sorunlar da 3.seçenek olarak ifade edilmiştir.

Çizelge 8.67 Firmaların Hammadde ve Yarı Mamül Temininde Ödeme Şekli

	Frekans	Yüzde (%)
Peşin	61	76,2
Vadeli	19	23,8
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 61'i (%76,3) Peşin, 19'u (%23,8) vadeli şekilde hammadde ve yarı mamül almaktadır. Burada peşin alım fiyatları bazen 30-45 günlük vadelere kadar uzamaktadır. Bu vadelerde piyasada peşin sayılmaktadır.

Çizelge 8.68 Firmaların Ürün Satımı Ödeme Şekli

	Sayı	Yüzde (%)
Peşin	28	35,0
Vadeli	52	65,0
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 28'i (%35,0) Peşin, 52'si (%65,0) Vadeli ürün satmaktadır. Ürün satışları ağırlıklı olarak vadeli yapılmaktadır. Bunun temel nedeni, perakende piyasasında faaliyet gösteren aktörlerin üründen para kazanma yöntemi olarak açıklanabilir.

Çizelge 8.69 Firmalarda Kullanılan Enerji

	Sayı	Yüzde (%)
Elektrik	76	95,0
Kömür	4	5,0
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 76'sı (%95,0) elektrik, 4'ü (%5,0) kömür kullanmaktadır. Elektrik enerjisinin tercih edilme nedeni firmaların kuruluş dönemlerinde başka bir seçeneğin bulunmamasıdır.

Çizelge 8.70 Firmalarda Fiyatlandırma

	Sayı	Oran (%)
Maliyete dayalı	56	70,0
Rekabete dayalı	16	20,0
Talebe dayalı	8	10,0
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 56'sı (%70,0) maliyete dayalı, 16'sı (%20,0) rekabete dayalı, 8'i (%10,0) talebe dayalı fiyat politikası izlemektedir. Maliyete dayalı fiyat ayçiçeği, buğday ve çeltik piyasasında uzun yıllardır tercih edilen bir sistem olmuştur. Piyasada rol oynayan aktörlerin sayıca az olması rekabetin de az olmasına neden olmaktadır.

Çizelge 8.71 Firmaların Finansmanı

	Sayı	Oran (%)
Özkaynaklar	76	95,0
Yabancı kaynaklar	4	5,0
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 76'sının (%95,0) finansmanı özkaynaklar, 4'ünün (%5,0) finansmanı yabancı kaynaklardır. Ürün temininde öz kaynak tercih edilmesinin

nedeni, piyasadaki risklerden ötürüdür. Daha önceki yıllarda birçok firma (Buzcular, Erkler, Yağcı Kardeşler vb.) aşırı yabancı kaynak kullanımını nedeniyle iflas etmişlerdir. Bu nedenle piyasada faaliyet gösteren firmalar aşırı büyümeyi hedef almadan mevcut durumda öz kaynaklarını ekonomik kullanarak ürün satın almayı tercih etmektedirler.

Çizelge 8.72 Firmaların Tutundurma Politikası

	Sayı	Oran (%)
Kişisel pazarlama	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 80'i (%100,0) kişisel pazarlama şeklinde tutundurma politikası izlemektedir. Firmalar daha çok ürün pazarlamasında pazarlama elemanı kullanarak bölgeleri dolaşarak ürünü pazarlamayı hedef edinmişlerdir. Bu pazarlama sisteminde kalifiye eleman kullanımı yetersizdir (Çizelge 8.68).

Çizelge 8.73 Firmalarda Kalifiye Pazarlama Eleman Varlığı

	Sayı	Oran (%)
Var	38	47,5
Yok	42	52,5
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 38'inde (%47,5) kalifiye pazarlama elemanı vardır, 42'sinde (%52,5) kalifiye pazarlama elemanı yoktur. Kalifiye eleman bulundurmamanın temel nedeni güven eksikliği ve maliyetlerin yükselmesidir. Pazarlama elemanları genelde firma sahibinin yakınlarından tercih edilmektedir. Bunun nedeni güvenden kaynaklanmaktadır.

Çizelge 8.74 Firmalarda Araştırma-Geliştirme Faaliyeti Varlığı

	Sayı	Oran (%)
Var	34	42,5
Yok	46	57,5
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 34'ünün (%42,5) Araştırma-Geliştirme faaliyeti vardır, 46'sının (%57,5) Araştırma-Geliştirme faaliyeti yoktur. AR-GE faaliyeti olarak sadece diğer firmaların ürünlerinin test edildiği yeni ürün geliştirmenin ise yapılamadığı anlaşılmaktadır. Ciddi AR-GE sadece Trakyabirlik Entegre tesislerinde yapılmaktadır.

Çizelge 8.75 Firmalarda Laboratuvar Varlığı

	Sayı	Oran (%)
Evet	66	82,5
Hayır	14	17,5
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 66'sında (%82,5) laboratuvar vardır, 14'ünde (%17,5) laboratuvar yoktur. Laboratuvarlarda yapılan çalışmalar ise daha çok ürünlerin fiziksel yapılarını ortaya çıkaran çalışmalardır. Örneğin buğday'da gluten ve protein oranı, çeltikte randıman, ayçiçeğinde yağ oranı vb. Bu analizlerin yapılma nedeni ürünün fiyatlandırılmasına yöneliktir.

Çizelge 8.76 Firmalarda Şube ya da Temsilcilik Varlığı

	Sayı	Yüzde (%)
Evet	36	45,0
Hayır	44	55,0
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 36'sında (%45,0) şube ya da temsilcilik vardır, 44'ünde (%55,0) şube ya da temsilcilik yoktur. Maliyetleri yükselttiği gerekçesiyle firmalar temsilcilik ve şube açmayı planlamamaktadırlar.

Çizelge 8.77 Firmaların Tüketicie Yönelik Pazar Araştırması

	Sayı	Yüzde (%)
Yapılma	54	67,5
Yapılmama	26	32,5
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 54'ünde (%67,5) tüketiciye yönelik pazar araştırması yapılmakta, 26'sında (%32,5) tüketiciye yönelik pazar araştırması yapılmamaktadır. Yapılan bu pazarlama araştırması profesyonelce yapılmamakta, sadece firma temsilcilerinin bazı perakende noktalarını ziyaret ederek oradaki, tüketicilerle yaptıkları sohbetler şeklinde olmaktadır.

Tüketicilere yönelik Pazar araştırmaları ve şube ve temsilcilik açılmamasının temel nedeni modern pazarlama yaklaşımlarına firmaların uyum sağlayamaması olarak ifade edilebilir.

Çizelge 8.78 Dağıtım - Pazarlama Kanalları

	Sayı	Oran (%)
Firma Bayileri	16	20.0
Toptancı	30	37.5
Perakendeci	14	17.5
Komisyoncu	16	20.0
Doğrudan satış (tüketiciye)	4	5.0
TOPLAM	80	100.0

Firmalar fabrikalarında ürettikleri mamül maddeleri ağırlıklı olarak toptancılar aracılığıyla satış yapmaktadırlar. Bu toptancılar genelde İstanbul Rami ve Bayrampaşa Mega Center'de Ankara'da ise GİMAT toptancılar sitesinde bulunmaktadırlar. Firmaların ürün satışında tercih ettikleri ikinci dağıtım kanalı ise bayileri ve komisyonculardır. Direkt olarak tüketicilere satış yapan firmalarda mevcuttur. Bu firmalar genellikle fabrikalarının girişine açtıkları satış mağazalarından direkt tüketicilere ürettikleri ürünleri satmaktadırlar.

Çizelge 8.79 Firmaların Kalite Uygulamaları Varlığı

	Sayı	Oran (%)
Var	60	75,0
Yok	20	25,0
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 60'ında (%75,0) kalite uygulamaları vardır, 20'sinde (%25,0) kalite uygulamaları yoktur. Kalite uygulamalarından anlaşılan firmaların Tarım Bakanlığı güvence sistemine sahip olmalarıdır. Firmalar sadece bu standardı yeterli görmekte-dirler. Günümüzde modern olarak nitelendirilebilecek HACCP ve ISO kalite standartları ise halen yeterli düzeyde değildir.

Çizelge 8.80 Firmalarda Ürünün Kalite Kontrolü

	Sayı	Oran (%)
Kendi laboratuvarında yapıyor	74	92,5
Diğer laboratuvarında yapıyor	6	7,5
Toplam	80	100,0

Üreticilerin çalıştıkları firmaların 74'ünde (%92,5) ürünün kalite kontrolü kendi laboratuvarında yapıyor, 6'sı (%7,5) ürünün kalite kontrolü diğer laboratuvarında yapmaktadır.

8.5 Fabrika Sahip veya Yöneticilerinden Elde Edilen Bulguların Hipotez Testi İle Analizi

Bu bölümde araştırma uygulanan 80 fabrikanın yöneticisinden elde edilen bulgulara hipotez testi uygulanmıştır. Hipotez testlerinde, üretim alanı ile kurulu kapasite, üretim alanı ile hammadde temin şekli, finansman temini ile firmanın izlediği stratejilerin ilişkisi, ürün satımı ödeme şekli ile fiyatlandırma gibi konular analiz edilmiştir.

Çizelge 8.81 Üretim Alanı ile Kurulu Kapasite İlişkisi

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Kurulu Kapasite	Ham ayçiçek yağı	10	46500,000	21948,804	49,086	0,000
	Rafine ayçiçek yağı	16	94404,000	111982,445		
	Çeltik	38	13226,316	6055,807		
	Un	16	65257,500	34884,907		

Araştırmaya katılan firmaların kurulu kapasite puanı ortalamalarının Üretim alanı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=49,086; p=0,000<0,05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; Üretim alanı Ham ayçiçek yağı olanların Kurulu kapasite puanı, Üretim alanı çeltik olanların Kurulu kapasite puanından yüksektir (Mann Whitney U=0,000; p=0,000<0,05). Üretim alanı Rafine ayçiçek yağı olanların Kurulu kapasite puanı, Üretim alanı çeltik olanların Kurulu kapasite puanından yüksektir (Mann Whitney U=12,000; p=0,000<0,05). Üretim alanı Un olanların Kurulu kapasite puanı, Üretim alanı çeltik olanların Kurulu kapasite puanından yüksektir (Mann Whitney U=60,000; p=0,000<0,05).

Çizelge 8.82 Üretim Alanı ile Temin Edilen Hammadde Miktarı İlişkisi

	Grup	N	Ort	Ss	KW	p
Hammadde Miktarı	Ham ayçiçek yağı	10	35681,600	10461,149	44,213	0,000
	Rafine ayçiçek yağı	16	29815,250	27873,273		
	Pirinç	38	6718,737	4866,412		
	Un	16	26488,250	20859,411		

Araştırmaya katılan firmaların hammadde miktarı ortalamalarının üretim alanı değişkeni açısından anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Kruskal Wallis H-Testi sonuçlarına göre; grup ortalamaları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur (KW=44,213; $p=0,000<0,05$). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek üzere Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Buna göre; Üretim alanı ham ayçiçek yağı olanların hammadde miktarı, üretim alanı rafine ayçiçek yağı olanların hammadde miktarından yüksektir (Mann Whitney U=40,000; $p=0,033<0,05$). Üretim alanı ham ayçiçek yağı olanların hammadde miktarı, üretim alanı pirinç olanların hammadde miktarından yüksektir (Mann Whitney U=0,000; $p=0,000<0,05$). Üretim alanı ham ayçiçek yağı olanların hammadde miktarı, üretim alanı un olanların hammadde miktarından yüksektir (Mann Whitney U=40,000; $p=0,033<0,05$). Üretim alanı rafine ayçiçek yağı olanların hammadde miktarı, üretim alanı pirinç olanların hammadde miktarından yüksektir (Mann Whitney U=46,000; $p=0,000<0,05$). Üretim alanı un olanların hammadde miktarı, üretim alanı pirinç olanların hammadde miktarından yüksektir (Mann Whitney U=88,000; $p=0,000<0,05$).

Çizelge 8.83 Ürün Satımı Ödeme Şekli ile Fiyatlandırma İlişkisi

		Peşin		Vadeli		<i>p</i>
		Sayı	%	Sayı	%	
Fiyatlandırma	Maliyete dayalı	24	85,7	32	61,5	0,038
	Rekabete dayalı	4	14,3	12	23,1	
	Talebe dayalı	0	0,0	8	15,4	

Ürün satımı ödeme şekli peşin olan firmaların maliyete dayalı fiyatlandırma oranı ürün satımı ödeme şekli vadeli olan firmalara göre anlamlı olarak yüksek iken, Ürün satımı ödeme şekli vadeli olan firmaların rekabete ve talebe dayalı fiyatlandırma oranı ürün satımı ödeme şekli peşin olan firmalara göre anlamlı olarak yüksektir. ($p<0,05$).

Çizelge 8.84 Finansman ile Firmanın İzlediği Stratejilerin İlişkisi

		Öz kaynaklar		Yabancı kaynaklar		<i>p</i>
		Sayı	%	Sayı	%	
Pazar payını artırma	Hayır	25	32,9	0	0,0	0,167
	Evet	51	67,1	4	100,0	
Büyüme	Hayır	43	56,6	4	100,0	0,086
	Evet	33	43,4	0	0,0	
Karlılık	Hayır	38	50,0	4	100,0	0,051
	Evet	38	50,0	0	0,0	
Yeni ürün geliştirme	Hayır	57	75,0	4	100,0	0,252
	Evet	19	25,0	0	0,0	
İmaj	Hayır	45	59,2	4	100,0	0,103
	Evet	31	40,8	0	0,0	
Kalite	Hayır	8	10,5	4	100,0	0,000
	Evet	68	89,5	0	0,0	
Marka bağımlılığı	Hayır	45	59,2	4	100,0	0,103
	Evet	31	40,8	0	0,0	
Profesyonel yönetim	Hayır	42	55,3	4	100,0	0,078
	Evet	34	44,7	0	0,0	

Finansmanı özkaynaklar olan firmaların izlediği stratejilerden kalite stratejisi oranı anlamlı olarak yüksek bulundu. ($p < 0,01$). Diğer stratejiler açısından finansman türüne göre değişim gözlenmedi. ($p > 0,05$). Öz kaynağı yüksek olan firmaların daha fazla kalite standartlarına yöneldiği araştırmayı yürütürken de tespit edilmiştir.

9. SONUÇ ve ÖNERİLER

Trakya Bölgesinde, ayçiçeği, buğday ve çeltiğin üretim ve pazarlama sorunlarını inceleyen bu çalışmada, ilk olarak buğday, ayçiçeği ve çeltiğin dünya ekonomisindeki yeri devamında ise Türkiye ve Trakya Bölgesindeki durumu değerlendirilmiştir. Buğday, çeltik ve ayçiçeğini Trakya Bölgesi kapsamında incelerken aynı zamanda Trakya Bölgesinin de coğrafik, sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri de ele alınmıştır.

Bu çalışmada tespit edilen en önemli sorun, Trakya bölgesindeki ayçiçeği, buğday ve çeltik üreticilerinin ürettikleri ürünleri pazarlamada karşılaştıkları “düşük fiyat”lar, “yüksek maliyetler”dir. Bu sorun üreticilerin tek başına çözebileceği bir sorun değildir. Hükümetlerin yardımı ve desteklemesi olmadan bu soruna çözüm getirmek olanaksızdır. Pazarlamada düşük fiyatlarla karşılaşan üreticiler, kendi aralarında bir araya gelemedikleri için piyasa fiyatını yükseltebilecek güce sahip olamamaktadırlar. Bunun yanında ithalatın cazip olması piyasadaki arzın yükselmesine neden olmaktadır. İstenildiği zaman ayçiçeği, buğday ve çeltik bulabilen ithalatçılar arzı sürekli kontrol etmektedirler. Bu da iç piyasada üretici fiyatlarının yükselmemesine düşük seyretmesine neden olmaktadır. Bu politika yanlıştır. Tüm ülkeler üreten bir sektör olan tarımı desteklerler. Bu desteklemeler sayesinde yerli üreticinin emeği değerlendirilerek ve geliri yükseltilmiş olur. Aksi takdirde Türkiye'nin 2008 yılında yaşadığı olaylarla karşılaşması kaçınılmazdır. 2008 yılında Dünya'da yaşanan kuraklık sonucu tüm tarımsal ürün fiyatları yükselmiş ve ithalatçı ülkelerin bu ürünlere ödediği döviz miktarı ciddi oranda artmıştır.

Buğday, ayçiçeği ve çeltikte üretici eline geçen fiyatlar, üretimin devamlılığını olumsuz etkileyebilecek konuma gelmiştir. Şöyle ki, üretim maliyetlerinin yüksekliği ve tarımsal desteklemelerin nisbi olarak azalmasıyla üreticinin eline geçen fiyatlar reel olarak düşmektedir. Bu da bu ürünleri işleyen sektörü yurtdışından hammadde ithalatına yöneltmektedir. Bununla beraber Devletin bu ürünlerde alım politikalarını değiştirmesi piyasaya yaptığı müdahalenin azalması da üreticiyi zor durumda bırakmakta ve üretimin devamlılığını olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Üretici eline geçen fiyatlar, üç ürün bazında değerlendirilmiştir.

*Ayçiçeği Fiyat Politikaları;*Trakya bölgesinde üretilen ayçiçeği ağırlıklı olarak Trakya Yağlı Tohumlar Tarım Satış Kooperatifleri Birliği'ne (Trakyabirlik) bağlı kooperatiflerce satın alınmaktadır. Yıllara göre değişmekle Trakyabirlik bölgede üretilen ayçiçeğinin % 50-60'ını satın almaktadır. Üretici için ürün fiyatı son derece önemlidir. Ayçiçeği üretiminin cazip olması için buğdayla arasında belirli bir fiyat paritesi olmalıdır. Bu fiyat paritesi 1,5-2

arasında olmalıdır. Ancak son yıllarda üretici eline geçen fiyatların Dünya fiyatları civarında olduğu gözlemlenmiştir. Dünya fiyatları yurtiçi fiyatlarına göre düşüktür. Ayrıca dövizin 2011 yılı ortalarına kadar neredeyse hiç artmaması fabrikaları ithalata yöneltmiştir. 2009 yılında ayçiçeği fiyatı Ayçiçeği 78 krş./kg civarında iken 2010 yılında yaşanan %8 enflasyona rağmen 80 krş./kg'ı geçememiştir. 2011 yılında ayçiçeği fiyatlarının 1,12 krş./kg'a çıkmasına rağmen kuraklıktan meydana gelen üretim düşüşü Dünya fiyatlarını da yükseltmiştir. Bu üretim düşüşü çiftçiye verim düşüşü olarak yansımış ve gelirin azalmasına neden olmuştur. Diğer ürünlerde olduğu gibi kimyasal gübre, akaryakıt ve zirai ilaç gibi tarımsal girdi fiyatlarının ürün fiyatlarının çok üzerinde artması ayçiçeği üreticisinin gelirini olumsuz yönde etkilemiştir.

Buğdaydaki Fiyat Politikaları; Buğday piyasasında 2000'li yıllara kadar Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) ürün alımlarında Pazar fiyatı desteği ile önemli bir alıcı konumunda idi. Türkiye'nin yaşadığı ekonomik krizler sonucunda IMF ve Dünya Bankası politikalarının etkin olması TMO'nun ürün alımlarında müdahale kurumu olma niteliğini asgariye düşürmüştür. TMO'nun destekleme alımı yapmamasıyla özel fabrikalar, tüccarlar ve değirmenciler piyasada etkin rol almışlardır. Bu firmaların asıl amacı üreticiyi desteklemek olmadığı için fiyatların piyasada minimum düzeylerde oluşması bu şirketlerin lehine olup üreticilerin aleyhinedir. Buğday fiyatı 2009 yılında 45 krş/kg, iken 2010 yılında 48 krş/kg'a yükselmiştir. 2011 yılında ise bölgede 50 krş/kg civarında seyretmiştir. Ayçiçeğinde olduğu gibi buğdayda da tarımsal girdi fiyatlarındaki artışlar üretici gelirini olumsuz yönde etkilemektedir.

Çizelge 9.85 2003-2011 Yılları Arasındaki Buğday ve Girdi Fiyatlarının Karşılaştırılması

Cinsi	2003 yılı fiyatı	2011 yılı fiyatı	Değişim (%)
Amonyum Sülfat (ton/TL)	170	540	% 218
ÜRE (ton/TL)	290	850	% 193
DAP (ton/TL)	381	1 430	% 276
20.20.0 (ton/TL)	276	1 035	% 275
Mazot fiyatı (lt/TL)	1 398	3 630	% 160
Buğday fiyatı (ton/TL)	325	550	% 70

Önemli girdilerden birisi olan gübre fiyatları 2002 yılı ile 2011 yılı arasında gübre cinsine göre %193 ile %276 arasında artarken ya da başka bir deyişle ortalama 4 kata yakın değişim gösterirken buğday fiyatı %70 artmıştır (Çizelge 9.85). Mazot fiyatı da anılan dönemde %160 artış göstermiştir.

Yukarıdaki rakamlarda da görüldüğü gibi üreticinin girdilerinde 3-4 kat fiyat artışı gözlenirken sattığı üründe fiyat ikiye dahi katlanmamıştır. Yine gıda gibi insanlık için önemli bir üretim yapan bu sektörün en önemli girdisi olan gübrede KDV %18 gibi kabul edilemez orandadır. Sonuçta desteklemelerin yeterince olmaması üretim azalmalarını beraberinde getirmiştir.

Çeltikteki Fiyat Politikaları; Buğday'da olduğu gibi çeltikte de TMO'nun destekleme alımı yapmaması ile çeltik ürünü özel fabrikalar ve tüccarlar tarafından satın alınmaktadır. Düşük fiyatla alım çiftçinin gelirini olumsuz yönde etkilemekte, üretim cazip olmamakta, ithalat düşük koruma vergilerinden ötürü cazip olmaktadır.

2009 yılı hasadında çeltik fiyatları 130-140 krş/kg olarak başlamış ve bununla beraber pirinç ve çeltik ithalatının hızlanmasıyla fiyatlar birdenbire 90 krş/kg'lara gerilemiştir. Aynı yıl içerisinde çeltiğin neredeyse hiç kalmadığı 2010 mayıs-haziran aylarına kadar fiyatlar yükselmemiştir. 2010 yılı hasadında çeltik fiyatları 110-120 krş/kg'larda açılmış ancak yine 90 krş/kg'lara gerilemiştir. 2011 yılı hasadının yaklaştığı günlerde ithal pirinçler oldukça önemli bir stokla yerli ürünle rekabete girmişlerdir. Yani hasat başlamadan çeltik ve pirinç ithalatı oldukça fazla yapıldığı için 2011 yılı hasadında gerçekleşen fiyatlar 80-90 krş/kg gibi düşük düzeydedir. İthal pirincin varlığı yerli pirinci üretenlerin gelirlerinin artmamasına neden olmaktadır. Bu durum daha belki 1 veya 2 yıl daha sürebilir, eğer çeltikte ciddi ve tutarlı bir politika uygulanmazsa çeltik üretiminde 1990'lı yıllara geri dönme riski bulunmaktadır.

Üretici eline geçen düşük fiyatlardan birçok sanayici de olumsuz yönde etkilenmektedir. Özellikle öz sermayesi güçlü olmayan sanayiciler düşük fiyatlardan dahi piyasadan ürün satın alamadığı için ürün işleme kapasiteleri sınırlı olmaktadır. Dolayısıyla yüksek kapasitelerde ürün işleyen firmalarla rekabet edememektedirler. Birçok firma bu nedenle kapanmıştır. Bölgedeki ayçiçeği, buğday ve çeltik fabrikalarının kurulu kapasiteleri, işleme kapasiteleri ile karşılaştırıldığında çok farklı sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Kapasite kullanım oranı %30-50 arasında değişmektedir.

Hammadde yetersizliği üç ürünü de etkilemekte ve direkt olarak bundan sanayiciler olumsuz etkilenmektedirler. Hammadde temininde dışa bağımlı olunması, dövizin sürekli değişmesi sanayicilerin döviz teminindeki sıkıntılar, hammaddenin döviz ile temin edilip,

ürünün TL ile satılması sanayicileri çoğu zaman sıkıntılı bir duruma getirmektedir. Çünkü gerek ayçiçeği, gerek buğday ve gerekse çeltik, ithalatçı birkaç firma tarafından Türkiye'ye getirilmektedir. Fabrikalar direkt olarak ithalat yapamamakta, bu ithalatçılar aracılığıyla ürün temin etme yoluna gitmektedirler. Fabrikacıların direkt ithalat yapamama nedeni finansman yetersizliği ile açıklanabilir. Şöyle ki, tüm ürünler genelde deniz yoluyla ülkemize getirilmektedir. Bir gemi genel olarak 25-30 bin ton hammadde taşımaktadır. Ürüne göre değişmekle birlikte genelde 10-15 milyon dolar'lık bir ürün bu gemilerde taşınmaktadır. Sanayicilerde de bu sermayenin temin edilmesi oldukça güçtür. Dolayısıyla ürünü aracı kullanarak satın almaktadırlar. Bu da maliyetleri artıran bir diğer unsurdur.

Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü ile yaptığı tarım anlaşması gereği tüm tarım ürünlerinde dış ticaret gümrük vergileri ile şekillendirilmektedir. DTÖ, gümrük vergilerinin hassas ürünlerde yüksek tutulabilmesine önceki yıllarda izin vermiştir. Bazı ürünlerde örneğin buğday Türkiye için hassas bir ürün olduğundan gümrük vergisi %115 gibi yüksek bir oran olarak belirlenmiştir. Yani buğdayda dış koruma oranı yüksektir. Ancak Türkiye'de görülen üretim azalmaları ve üretici gelirlerinin azalması sonucu buğday ekilmeyen alanların düşmesi ithalatı zorunlu kılmıştır. Gümrük vergisi oranlarının % 115'lerden %50'lere düşürülmesi de ithalatın cazip olmasına neden olmuştur.

Tarımsal ticaretin önündeki önemli engellerden birisi olan gümrük vergilerinin düşürülmesi taahhüdü ve gümrük vergilerinin düşük olması ithal ürünlerin fiyatlarının cazip olmasına neden olmaktadır. Örneğin çeltikte %34 gibi düşük bir gümrük vergisi oranı ile iç piyasayı korumakta zorluk çekilmektedir. Türkiye'de 2011 yılı verilerine göre çeltiğin fiyatı 0,75 dolar/kg, Mısır'dan ithal edilen pirinç fiyatı 0,3 dolar/kg'dır. Bunun üzerine %34 gümrük vergisi ve tonda 8-9 dolar nakliye eklenmesine rağmen Mısır'dan ithal edilen pirinç Türkiye'ye neredeyse %30-40 daha ucuza gelmektedir.

Ayçiçeği, çeltik ve buğday piyasalarının en önemli sorunlarından biri tarımsal yapıdır. Yapısal sorunlar sonucu, sanayinin istediği standart ürün karşılanamamaktadır. Fabrikalar, üreticilerin getirdiği çeltik, buğday ve bazen ayçiçeklerinin birbirini tutmadığını bu nedenle piyasaya standart ürün verememekten yakınmaktadırlar. Örneğin ayçiçeğinde hasat sonrası bitki ve toprak artıklarının (empurte) ürüne karışması oranı Türkiye'de sanayicileri olumsuz yönde etkilemektedir. Türkiye'de ayçiçeğinde %3'lere kadar empurte'ye izin verilmektedir. En çok ayçiçeği ve hamyağ ithal ettiğimiz Ukrayna'da ise neredeyse sıfır empurte ile ürün ithalatı yapılmaktadır.

Kalite, tarım ürünleri pazarlamasında en önemli kriterlerden biridir. Kaliteli ürün de ancak standardizasyonla sağlanabilir. Tarımsal yapıdan kaynaklanan sorunların arasında

kaliteli tohumluğun kullanılmaması, sulama suyunun yetersizliği ve kirliliği, aşırı dozda gübre ve ilaç kullanımı yer almaktadır. Çeltik, ayçiçeği ve buğday tarımı yapılan bölgelerde (Trakyanın bazı bölümleri hariç) mekanizasyon sorunu da bulunmaktadır.

Tarımsal yapıdan kaynaklanan sorunların arasında Türkiye'deki iklim ve arazi yapısının çeltik, ayçiçeği ve buğday yetiştirmeye son derece uygun olduğu buna karşılık yeterince bu ürünlerin ekilişinin olmadığı sorunu da bulunmaktadır. Üreticiler bildikleri ürünün tarımını yapmakta, böyle geliri yüksek olan ancak özel bilgi gerektiren ürünlerde ise riske girmek istememektedirler.

Bu konuya ilişkin başka bir sorun da, tohum ıslah çalışmaları konusunda devletin yeterli desteği vermemesidir. Türkiye'deki çeltik, ayçiçeği ve buğday tohumu ıslah çalışmaları sadece Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsünde yapılmaktadır. Burada yapılan çalışmalar sonucunda sevindirici birçok gelişme olmaktadır. Örneğin çeltik çeşitleri için Gala, Efe, Karpuzlu vb. buğday için Pehlivan, Kırkpınar, Flumera-85, gibi tohumluklar bu kuruluşların ıslah ettiği çeşitlerdir. Ancak bunların her bölgede uygun olabilmesi ve yaygın olarak kullanılabilmesi için ıslah çalışmalarının daha çok teşvik edilmesi gerekir.

Türkiye tarımının en önemli sorunlarından birisi olan aracı sayısının çokluğu ve üretici-tüketici fiyatları arasındaki yüksek farklılık Trakya bölgesinde de önemli bir sorundur. Örneğin araştırma sonuçlarında da tespit edildiği gibi Trakya bölgesinde çeltik pirinç haline geldiğinde fabrikadan çıkış fiyatı 1,5 TL/kg'dır. Aynı ürün tüketiciye hiper ve süpermarketlerde 5 TL'den satılmaktadır. Aracı sayısının çokluğu üreticileri düşük fiyata tüketicileri de yüksek fiyat ödemeye mahkûm etmektedir.

Pazarlama kanallarının kullanılmaması diğer bir önemli sorun alanını oluşturmaktadır. Fabrikalar sadece işletme merkezlerinden satış politikası uygulamaktadırlar. Müşterilerin yoğun olduğu bölgelerde pazarlama ağı kurma konusunda eksiklikleri vardır. Türkiye'de buğday ve çeltik gibi tahılların üretimi ve ticareti önemli oranda devlet politikalarına bağlı durumdadır. Hükümetler, 2000'lere kadar pazar fiyatlarına müdahale ederek, başta gübre ve ilaç gibi girdilere sübvansiyonlar uygulayarak tahıl üretimine destek olmaktadır. Ancak bu yıllardan sonra bu müdahaleler asgari düzeye inmiştir. Buna rağmen Türkiye tahıllarda ve ayçiçeğinde önemli bir üretici olsa da, dekar başına 250 kg buğday verimliliğiyle, dekar başına 600 kg'lar da olan AB-27 ortalamasının gerisinde kalmayı sürdürmektedir. Bu eksikliğin altında yatan temel nedenler; küçük ölçekli tarlalarda üretim yapılması ve girdi kullanımındaki verimsizliktir.

Türkiye'nin verimliliği artırmak için tarımsal reformlarını yeniden değerlendirerek tamamlaması ve AB uyum sürecine göre ilerlemesi gerekmektedir. Hububat grubundaki

başlıca ürünler, 2009 yılındaki toplam hububat üretiminin %61'ini oluşturan buğday, %21'ini oluşturan arpa ve %13'ünü oluşturan mısırdır (Anonim, 2010d).

Türkiye'de tarımsal üretim yapan üreticilerin yaklaşık %85'i tahıl üreticisi olup, yine önemli sanayi kollarından birisi olan un sektörüne hammadde temin etmesinden ötürü buğday stratejik bir öneme sahiptir. Üreticilerin %85'ini ilgilendiren tahıllarda, yeni yapılanmalar çerçevesinde üreticilerin gelir istikrarını koruyacak, tarımsal yapısına uygun bir piyasa düzeni kurulmak zorundadır.

Buğday özelinde Türkiye günümüze kadar yüksek oranda gümrük vergileriyle korumak zorunda olduğumuzdan ötürü Dünya fiyatlarının iç piyasaya çok fazla yansımadağı bir sektördü. Son yıllarda yaşanan ekonomik krizler ve küresel iklim değişikliğinden kaynaklanan kuraklıktan ötürü, Dünya'da tarımsal ürünler en önemli yatırım araçları arasında sayılmaktadır. Bunun yanında özellikle Asya Ülkelerinde tüketim alışkanlıklarının değişmesi sonucu başta et, yağ ve süt ürünleri gibi gıda ürünlerine olan talebin artması ve biyoyakıtlara olan talebin önümüzdeki yıllarda tarımsal ürünlerin dünya pazarlarında daha da etkili olacağını göstermektedir.

Burada Türkiye'nin yapması gereken tarımsal üretim potansiyelini kullanarak yurt içi tüketimi karşılamak yanında gelişen Dünya tarım ürünleri pazarından daha fazla pay almak olmalıdır. Bir ülke kendi üretilmediği ürünleri ithal edebilir. Bir ülke herhangi bir ürün ithal etmekle ekonomik olarak sıkıntıya düşmeyebilir. Ancak kendi üretilmediği ürünleri dışarıdan almasını, izleyeceği akılcı politikalarla önleyebilir. Gelişmekte olan ülkeler sınıfında olan Türkiye'nin döviz kaybının önlenmesi bakımından tüm tarım ürünlerinin üretiminin artırılması zorunludur. Sahip olunan tarımsal kaynaklar üretimin artırılmasını sağlayabilecek düzeydedir.

Türkiye tarımında uygulanabilecek bilinçli ve tutarlı tarım politikaları, yeniden üretici bir ülke olmamızı sağlayabilir. Burada yapılacak en önemli şey tarımsal desteklemelere daha fazla kaynak ayırmaktır. Burada tek çözüm vardır. "Üretimi artırma yönünde politikalar geliştirmek". Bu yapıldığı takdirde yapılan birçok araştırma sonucu göstermiştir ki, Türkiye ciddi, tutarlı ve bilimsel nitelikli bir tarım politikası uygularsa başta buğday olmak üzere birçok üründe net ithalatçı konumdan kendine yeterli hatta ihracatçı konuma geçebilecektir. Çünkü Türkiye tarımsal potansiyeli yüksek bir ülkedir.

Dünya nüfusunun hızla artması, başta Çin ve Hindistan gibi büyük nüfuslu ülkelerde görülen gelir artışları tarım ürünlerine talebi arttırmıştır. Talep artışı üretim artışına paralel olmazsa fiyatların yükseleceği çok basit bir ekonomi kuralıdır. Özellikle iklimden kaynaklanan üretim azalmaları fiyatların daha fazla yükselmesine neden olmaktadır. Dünyada

birçok kesim tarafından dile getirilmeye başlanan küresel ısınma etkisini sürdürdüğü sürece üretim azalmaları kaçınılmazdır. Kısacası Dünya’da bundan sonra birçok temel gıda maddesinin fiyatları azalmayıp artacaktır. Eğer Türkiye bu ürünlerde üretici değil de ithalatçı olmaya devam ederse ithalata ödediği döviz faturası daha da yükselecektir. Tüm bu olumsuzluklar, hükümetin her fırsatta pembe tablo çizmeye çalıştığı tarım sektöründe sanıldığı gibi bir "istikrar" olmadığını net biçimde ortaya koymaktadır. Tarım sektörümüzün bu sıkıntılı süreci atlatabilmesi ve Türkiye’nin tarımda yeniden kendi kendine yeter duruma gelebilmesi için içeride ve dışarıda, sektörel gerçek ve gereksinimlere uygun bir tarım politikasının uygulanması gerekmektedir.

Türkiye bulunduğu jeopolitik konumu gereği Uluslararası tarım ürünleri ticaretinde de kilit ülke olabilir. Ancak bunun için alt yapının gerekli olan depo sistemi ve future piyasaların bir an önce oluşturulması gerekmektedir.

Dünya’da özellikle büyük sermayenin ilgi duyduğu tarımsal ürün pazarlarında, Türkiye alt yapı sorunlarını tamamlamış tarım sektörü ve örgütlü bir çiftçiyle yerini almalıdır.

Yeni destekleme sisteminde destekler maliyeti azaltıcı yönde ağırlık kazanmalıdır. Sertifikalı tohumluk kullanımı daha fazla yaygınlaştırılmalı ve kuraklığa dayanıklı, verim kabiliyeti yüksek tohum çeşitlerinin üretim ve dağıtımı sağlanmalıdır.

Tarımsal ürünler stratejik olup Dünya piyasalarında Türkiye’nin gelir sağlayacağı avantajlı bir üretim alanıdır. Bu nedenle tarımsal üretim akılcı ve tutarlı politikalarla desteklenmelidir. Ancak bu destekleme hazineye büyük yükler getirici olmamalı, siyasi baskılar sonucu oluşan yüksek fiyatlar yerine Dünya fiyatlarını dikkate alan, gıda ürünlerinde kendine yeterli olacak şekilde, daha çok yapısal ve sosyal politikalara ağırlık verecek şekilde olmalıdır.

Sonuç olarak, Türk Tarımı ülke için yaşamsal önemde, ancak büyük bir darboğaz içerisindedir. Bu darboğazdan çıkmak için, tarım ciddi olarak desteklenmelidir. Tarımsal desteklemede siyasal çıkar hesapları değil ülkenin geleceği dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz N (1980). Türkiye’de Çeltik Sorunları. Basılmamış Araştırma, İzmir
- Aksoy Ş, Azabağaoğlu Ö, Unakıtan G, Gaytancıoğlu O, Özdemir G (1997). Türkiye Bitkisel Yağ Raporu. Bitkisel Yağ Sanayicileri Derneği Yayınları No: 3
- Alder ve Roessler (1977). Introduction to Probablitiy and Statistics, Sixth Edition. University of California (Erişim tarihi, 16.04.2010)
- Alkan D (2007) Buğday Durum ve Tahmin 2007-2008, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No 158, Ankara
- Anonim (2008). Meriç-Ergene Havzası Koruma Eylem Planı. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara
- Anonim (2009a). Trakya Bölgesi. Tekstil İşverenleri Derneği Yayınları 2009 Haziran sayısı
- Anonim (2009b). Kırklareli Tarımı. Kırklareli Tarım İl Müdürlüğü Brifing Dosyası, Kırklareli
- Anonim (2009c). Tarım Sayımı Sonuçları. Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi, (Erişim tarihi, 13.11.2010)
- Anonim (2010a). Tarım Sayımı Sonuçları. Türkiye İstatistik Kurumu Resmi Web Sitesi, (Erişim tarihi, 23.12.2011)
- Anonim (2010b). Tarım Bakanlığı Üretim Genel Müdürlüğü Resmi Web Sitesi, (Erişim Tarihi, 16.07.2011)
- Anonim (2010c). Hububat Sektörü Raporu. Orta Anadolu, Hububat, Bakliyat, Yağlı Tohumlar ve Mamulleri İhracatçıları Birliği, Ankara
- Anonim (2010 d). Türkiye Tarım Sektörü Raporu. T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı, Temmuz 2010, Ankara
- Anonim (2011a). Buğdayla İlgili Genel Bilgiler. Tarım Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi (Erişim tarihi, 11.12.2011)
- Anonim (2011b). Makarna Sektörü Gelişim Raporu. Makarna Sanayicileri Derneği Yayınları, Ankara
- Anonim (2011c). FAPRI-ISU 2011 World Agricultural Outlook” ABD (Erişim tarihi, 22.11.2011)
- Anonim (2011d). Birliğimizin Kırkıncı Yıl Etkinlikleri Devam Ediyor. Trakyabirlik Genel Müdürlüğü Yayınları, Trakyabirlik Gazetesi Ocak 2007 sayısı, Edirne
- Anonim (2011e). Ülkemizde Yağlık Ayçiçeği Tarımının Mevcut Durumu, Sorunları ve Çözüm Önerileri. Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Yayınları, Edirne
- Anonim (2011f).2010 Yılı Ayçiçeği Raporu. T.C.Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Teşkilatlandırma Genel Müdürlüğü, Temmuz 2010, Ankara
- Anonim (2011g). Çeltik Tarımının Sorunları ve Çözüm Önerileri. Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Yayınları, Edirne
- Anonim (2011h). Dünya Buğday Ekim Alanı, Üretimi ve Verimi. www.fas.usda.gov, (Erişim Tarihi 07.07.2011)
- Anonim (2011ı). Dünya Buğday Durumu. www.adanatb.org.tr, (Erişim Tarihi 08.12.2011)
- Anonim (2011i). Dünya Ayçiçek Verileri. www.oilworld.biz, (Erişim Tarihi 08.12.2011)
- Anonim (2011j). Dünya Ülkeleri Pirinç Üretim Bilgileri., www.fao.org, (Erişim Tarihi 08.12.2011)
- Azabağaoğlu Ö, İnan İ.H., Gaytancıoğlu O, Unakıtan G (2003). Tüketicilerin Bitkisel Sıvıyağ ve Margarin Satın Alma Davranışlarının Analizi. Türkiye I. Yağlı Tohumlar, Bitkisel Yağlar ve Teknolojileri Sempozyumu, TEAE Yayın No : 107, 15-127
- Demir A (2007). T.E.A.E. Bakış. Sayı 9, Nüsha 1, Ankara
- Dorosh P and Salam A (2006). Wheat Markets and Price Stabilisation in Pakistan: An

- Analysis of Policy Options (Erişim tarihi, 14.10.2010)
- Dönmez D (2007). Pirinç. Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, T.E.A.E- Bakış, Sayı:9, Nüsha:4, Haziran 2007, Ankara
- DTM (2007). Hububat 2006 Raporu. Ankara
- FAO (2010). Statical Databases. Rome, Italy (Erişim Tarihi, 18.09.2011)
- Forssell S (2009). Rice Price Policy in Thailand:Policy Making and Recent Developments. Department of Economics at the Universtiy of Lund ISSN 0283-1589, Sweden (Erişim tarihi, 16.10.2010)
- İnan İ.H, Kubaş A, Gaytancıoğlu O, Azabağaoğlu Ö, Unakıtan G (2002). Türkiye Bitkisel Yağ Sektörünün Üretici, Sanayici ve Tüketici Düzeyinde Analizi ve Yağ Açıklarının Nedenlerinin Belirlenmesi. TÜBİTAK/TARP-2495 no'lu proje
- İnan İ.H, Gaytancıoğlu O, Erbay R,Yılmaz F (2003). Gelişmiş Ülkelerde Tarım Piyasalarının Organizasyonu. İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No: 2003-53
- İstanbulluoğlu A, Konukçu F, Kocaman İ (2006). Trakya Bölgesi Su Kaynaklarının Geliştirilmesi ve Sulu Tarım Uygulamaları: Mevcut Verilerin Sorunların Çözümü İçin Analizi. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, ss. 140 3 (2)
- Fapri-Isu Presents (2011). World Agricultural Outlook. USA (Erişim tarihi, 25.12.2011)
- Gaytancıoğlu O (1994). Hibrit Ayçiçeği Tohumluğu Kullanımının Türkiye Ekonomisine Katkıları. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi
- Gaytancıoğlu O, İnan İ.H, Unakıtan G, Hurma H, Demirkol C (2004). Türkiye'de Ayçiçeğinin Arz, Talep ve Dış Ticaretini Etkileyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi. Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Fonu TÜBAP Proje No:492
- Gaytancıoğlu O (2007). Türkiye Pirinç Piyasasının Sorunları ve Türkiye Çeltik Üretim Potansiyelinin Belirlenmesi. İTO Yayınları, ISBN 978-9944-60-157-3 Yayın No : 2007/25, İstanbul
- Gaytancıoğlu O, Konyalı S, Lorcu F (2007). Türkiye'de Buğdayda Uygulanan Tarım Politikalarının Üreticiler ve Tüketiciler Üzerinde Etkileri: Trakya Bölgesi Örneği. Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Fonu, TÜBAP-700 nolu proje
- Gaytancıoğlu O (2008). Türkiye'de ve Dünyada Pirinçte Neler Oldu? Neler Olacak?. Dünya Gıda Dergisi Mayıs-2008 Sayısı
- Gaytancıoğlu O (2008). Yağlı Tohumlu Bitkilerde Uygulanan Tarım Politikaları. VIII.Tarım Ekonomisi Kongresi, Gıda Politikası Cilti 106-115, Bursa
- Gaytancıoğlu O (2010). Çeltik Üretiminde Ne Zaman İstikrarı Sağlayacağız. Dünya Gıda Dergisi Aralık 2010 Sayısı. İstanbul
- Gaytancıoğlu O (2011). Bu Politikalarla Ayçiçeğinde İthalat Hız Kesmez. 04.11.2011 Tarihli Edirne Hudut Gazetesi, s.6, Edirne
- Kızılaslan H (2004). Dünya'da ve Türkiye'de Buğday Üretimi ve Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması", Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, s.28, Tokat
- Kobzev A (2002). A.Regional Agricultural Trade Model for Wheat and Sunflower Seeds in Ukraine. Policies and Agricultural Developments in Ukraine, in Stephan von ramon-Taubadel and Iryna Akimova eds. Fostering Sustainable Growth in Ukraine, Heidelberg: Physica-Verlag, pp. 227—39 (Erişim tarihi, 16.09.2010)
- Kubaş A (2003). Trakya Bölgesinde Sınai Yapı ve Sanayileşme. İstanbul. Oil World Annual (2010). Oilseeds Production. (Erişim Tarihi, 06.10.2010)
- Süzer S (2011). Buğday Yetiştirme Tekniği. Trakya Tarımsal Araştırma Enstitüsü Yayınları, Edirne
- şahin İ, Semerci A, Kaya Y, Çıtak N (2010). Ayçiçeği Tarımında Verimlilik ve Destekleme Politikalarının Etkinliğinin Belirlenmesi. TAGEM 08/AR-GE/6 nolu proje, Edirne

- TMO (2011). Hububat Raporu 2010. Ankara
- TUİK (2011).Nüfusun Ekonomik ve Sosyal Görünümü. Türkiye İstatistik Kurumu Resmi web sitesi (Erişim tarihi, 25.12.2011)
- TZOB (2008). Buğday Raporu. Ankara
- Ziolkowska J, Jechlitschko K, Kirschke D (2009).Global Implications of National Price Policies on the Wheat Market–Quantitative Assessment of World Market Effects. Agricultural Economics-Czech, 55, (10), 475-480 pp., Czechoslovakia (Erişim Tarihi, 15.11.2010)